

**Instituut
voor de nationale
rekeningen**

Indicatoren van duurzame ontwikkeling

Februari 2023

Belliardstraat 14-18
1040 Brussel

e-mail: contact@plan.be
<https://www.plan.be>

Inhoudstafel

Samenvatting en besluiten	1
1. Context	8
2. Vooruitgang van de indicatoren	10
3. Internationale vergelijking	25
4. Opsplitsingen volgens verschillende bevolkingscategorieën	42
5. Welzijnsindicatoren.....	69
6. Bijlagen.....	92

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut die beleidsrelevante studies en vooruitzichten maakt over economische, socio-economische en milieuvraagstukken. Daarnaast bestudeert het de integratie van die vraagstukken in een context van duurzame ontwikkeling. Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

De werkzaamheden van het FPB worden steeds gekenmerkt door een onafhankelijke benadering, transparantie en aandacht voor het algemeen welzijn. De kwaliteit van de gegevens, een wetenschappelijke methodologie en de empirische geldigheid van de analyses staan daarbij centraal. Tot slot zorgt het FPB voor een ruime verspreiding van de resultaten van zijn werkzaamheden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

<https://www.plan.be>

e-mail: contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Saskia Weemaes

Wettelijk depot: D/2023/7433/5

Woord vooraf

De wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen met een set aanvullende indicatoren voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie geeft het Instituut voor de Nationale Rekeningen de opdracht een set indicatoren over die vier aspecten uit te werken, die indicatoren te berekenen en jaarlijks te publiceren. Diezelfde wet van 14 maart 2014 vertrouwt de uitwerking van die set indicatoren toe aan het Federaal Planbureau.

Het INR publiceerde in februari 2016 een eerste versie van deze set indicatoren. Het huidige rapport presenteert een zevende actualisering van deze set over de periode 1990-2021, naargelang van de beschikbaarheid van de gegevens. Sinds de editie van 2022 presenteert het rapport een groter aantal indicatoren. Daarnaast wordt de vooruitgang geëvalueerd van al deze indicatoren in de richting van hun doelstellingen. De evaluatiemethoden die hiervoor worden gebruikt, werden door het Wetenschappelijk Comité van het INR gevalideerd.

De voorzitter van de Raad van bestuur van het Instituut voor de Nationale Rekeningen

Séverine Waterbley

Brussel, februari 2023

Bijbehorende publicatie

Een website herneemt alle teksten, interactieve grafieken en downloadbare gegevens van de voorgestelde indicatoren en verschijnt als bijbehorende publicatie tegelijk met dit rapport over indicatoren van duurzame ontwikkeling (www.indicators.be).

De 82 indicatoren in dit rapport zijn genummerd van i01 tot en met i82. De nummering volgt de rangschikking volgens SDG's en bijbehorende subdoelstellingen. Bijlage 6.3 bevat de volledige set van 82 indicatoren. Bijlage 6.4 toont de verdeling over de 17 SDG's en 169 subdoelstellingen. De nummering helpt om een indicator gemakkelijker te vinden in de hoofdstukken van dit rapport en ook op de indicators.be-website. Op de site geldt de nummering vanaf de publicatie van dit rapport midden februari 2023 totdat de indicatorenset, in een toekomstig rapport, wordt aangepast.

Samenvatting en besluiten

De wet van 14 maart 2014 vraagt een set aanvullende indicatoren uit te werken "voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie", om het welzijn van mensen en de ontwikkeling van de samenleving, de mogelijkheid van de toekomstige generaties om hun welzijn en hun ontwikkeling te behouden of zelfs te doen vooruitgaan, en ook de impact van België op de rest van de wereld te meten.

Het bruto binnenlands product (bbp) is een nuttige indicator, maar volstaat niet om de ontwikkeling van de samenleving of het welzijn te meten. Andere indicatoren zijn noodzakelijk om de evoluties te meten in domeinen zoals gezondheid, werkomstandigheden en milieukwaliteit, en om er de verdelingsvraagstukken van te onderzoeken.

Om te beantwoorden aan de vraag van de wet werd in februari 2016 een eerste set aanvullende indicatoren naast het bbp gepubliceerd. Elk jaar wordt de geactualiseerde set van indicatoren voorgesteld in februari. Sinds het vorig rapport, gepubliceerd in februari 2022, is deze set aanvullende indicatoren naast het bbp samengevoegd met de set van opvolgingsindicatoren van de *Sustainable Development Goals* (SDG's, in 2015 aangenomen door de VN; VN, 2015), die het Federaal Planbureau (FPB) ook publiceert in het kader van zijn evaluatieopdracht voor duurzame ontwikkeling (*wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling*; Belgisch Staatsblad, 2014b) en in het kader van de werkzaamheden van het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (werkgroep indicatoren voor de opvolging van de SDG's).

Dit rapport definieert dan ook een set van 82 indicatoren (zie tabel 12, p. 95) met informatie over de drie dimensies van duurzame ontwikkeling van de definitie in het Brundtland-rapport (WCED, 1987): *Hier en nu*, *Later* en *Elders*. Ze geven immers informatie over het welzijn en de ontwikkeling van de samenleving vandaag in België (*Hier en nu*), maar ook over de capaciteit van de toekomstige generaties om dit welzijn te behouden en te ontwikkelen (*Later*) en over de impact van België op de rest van de wereld (*Elders*). Om die set te definiëren, werd de door de *Conference of European Statisticians* ontwikkelde methodologie gebruikt (UNECE, 2014). Die *Conference of European Statisticians* omvat de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (UNECE), de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en Eurostat. Het rapport deelt de indicatoren evenwel in volgens de 17 *Sustainable Development Goals* van de VN (SDG's; UN, 2015) in plaats van volgens de thema's van deze methodologie.

Sinds het in februari 2022 gepubliceerde rapport publiceert het FPB hierin ook zijn balans van de vooruitgang van deze indicatoren in de richting van hun doelstellingen. Op die manier kan deze balans, gebaseerd op 51 indicatoren geselecteerd uit de set van 82 indicatoren, jaarlijks worden geactualiseerd. Dit rapport publiceert de evaluaties van de 82 indicatoren en ze zijn beschikbaar op de website www.indicators.be.

Naast deze 82 indicatoren heeft het FPB compositie indicatoren ontwikkeld voor de dimensies van duurzame ontwikkeling *Hier en nu* en *Later*. Ze hebben het voordeel dat ze een synthese vormen van verschillende componenten van maatschappelijk welzijn en ontwikkeling en de communicatie

vereenvoudigen. Wegens verstoringen in de verzameling van enquêtegegevens in 2020 en 2021 konden de compositie indicatoren voor de eerste dimensie niet geactualiseerd worden. Op 31 oktober 2022, afsluitingsdatum voor de gegevensverzameling, waren de gegevens voor 2021 voor de indicator *langdurige arbeidsongeschiktheid* (i38, bron RIZIV) inderdaad nog niet beschikbaar. De analyse van de gegevens van specifieke enquêtes (georganiseerd van maart 2020 tot oktober 2022) biedt niettemin een beter inzicht in de impact van (het einde van) de pandemie op het welzijn en de gezondheid van de Belgische bevolking. Deze analyse kijkt ook naar veranderingen in welzijn voor verschillende bevolkingscategorieën: vrouwen, mannen en vier leeftijdscategorieën (18-29-jarigen, 30-49-jarigen, 50-69-jarigen en 70-plussers).

De levenswijze in België heeft ook gevolgen voor het welzijn van de bevolking in de rest van de wereld (*Elders*). Een compositie indicator voor deze dimensie kon nog niet worden ontwikkeld, maar twee voetafdrukindicatoren worden geanalyseerd om de impact van de consumptie in België op het welzijn in de rest van de wereld vast te stellen.

Vooruitgang van de indicatoren

De evaluatie van de evoluties van de indicatoren in dit rapport steunt hoofdzakelijk op een balans van de vooruitgang van 51 indicatoren van duurzame ontwikkeling in de richting van hun doelstellingen. Tabel 2 (p. 18) stelt deze balans voor.

De doelstellingen zijn gebaseerd op de *Sustainable Development Goals* (SDG's) van de VN (VN, 2015) of op andere Belgische verbintenissen.

- Voor sommige indicatoren bestaat er een tijdgebonden kwantitatieve doelstelling. Deze doelstellingen worden in dit rapport cijferdoelen genoemd. In dat geval bestaat de evaluatie erin te bepalen of de indicator met voortzetting van de huidige trend, het cijferdoel binnen de vastgelegde termijn zal bereiken.
- Als de indicator geen cijferdoel heeft, is de doelstelling enkel een gewenste richting voor de evolutie (stijgend of dalend). In dat geval bestaat de evaluatie erin te bepalen of de indicator in het verleden (sinds 2000) wel of niet in de gewenste richting evolueerde.

Uit deze balans van 51 indicatoren blijkt dat in 2030 slechts weinig SDG's bereikt zullen zijn als de huidige trends worden voortgezet.

- Voor de 25 indicatoren met een cijferdoel, zouden 8 indicatoren dit cijferdoel bereiken door de huidige trends te verlengen, terwijl 16 indicatoren dit cijferdoel naar verwachting niet zullen halen. Voor één indicator (*slachtoffers van natuurrampen* - i64) zijn de waargenomen gegevens te variabel en kunnen zij niet worden geëxtrapoleerd.
- Voor de 26 indicatoren zonder cijferdoel, evolueren 12 indicatoren in de richting van hun doelstelling tussen 2000 en 2021, terwijl er 2 in de tegenovergestelde richting evolueren. Voor de overige 12 indicatoren is de evolutie stabiel of onbepaald.

Wat betreft deze 51 indicatoren van de balans zijn het vooral indicatoren van de milieucomponent (16 indicatoren) die gunstige evaluaties krijgen, bijvoorbeeld *waterverbruik* (i32), *blootstelling aan fijn stof* (i55) of *olieverontreiniging* (i66). Andere indicatoren hebben een ongunstige evaluatie, zoals *duurzame visvangst* (i67) of *populatie akkervogels* (i71).

De indicatoren van de sociale component (23 indicatoren) daarentegen krijgen meer ongunstige dan gunstige evaluaties. De positief geëvalueerde indicatoren zijn *zeer lage werkintensiteit* (i02), *dagelijkse rokers* (i22), *jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen* (i42), *dodelijke arbeidsongevallen* (i43), *inkomensongelijkheid: Gini-index* (i52) en *veiligheidsgevoel in de openbare ruimte* (i76). Voorbeelden van de negen negatief geëvalueerde indicatoren zijn *risico op armoede of sociale uitsluiting* (i01), *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen* (i15) en *onvoldoende leesvaardigheid* (i26).

De componenten economie (7 indicatoren) en governance (5 indicatoren) bevatten niet genoeg indicatoren om een algemene conclusie te formuleren. De indicatoren van deze twee componenten krijgen zowel gunstige evaluaties, zoals *onderzoek en ontwikkeling* (i48) en *binnenlands materiaalverbruik* (i58), als ongunstige, zoals *energieproductiviteit* (i37) of *officiële ontwikkelingshulp* (i79).

Tabel 1 Balans 2022 van de vooruitgang van België naar de SDG's - Overzicht per component

	Evaluatie	Sociale component	Milieu-component	Economische component	Governance-component	Totaal
Met een cijferdoel	Gunstig	2	5	1	-	8
	Ongunstig	9	2	3	2	16
	Onmogelijk	1	-	-	-	1
Richting	Gunstig	4	6	1	1	12
	Ongunstig	0	1	1	-	2
	Onbepaald	7	2	1	2	12

Bron: Federaal Planbureau.

Huidige internationale positie van België

Het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling* van oktober 2022 (FPB, 2022a) gaf de aanzet tot verschillende werkzaamheden, waaronder het opstellen van een gedetailleerd overzicht van de huidige internationale positie van België op basis van 72 SDG-indicatoren. In dit rapport zal een jaarlijkse update worden gepubliceerd. 72 figuren vergelijken België, voor het recentste jaar, met de andere landen van de Europese Unie (EU), het EU-gemiddelde en de buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland.

Het resultaat is een gemengd beeld. Voor 24 van de 63 indicatoren met EU-gegevens behoort België tot de best presterende groep, bijvoorbeeld voor *zee-oppervlakte in Natura 2000-gebied* (i69). Voor 23 is dat de middelmatig presterende groep, bijvoorbeeld voor *onvoldoende leesvaardigheid* (i26). Voor 16 is het de slechtst presterende groep, bijvoorbeeld voor *werkgelegenheidsgraad* (i41). Die internationale vergelijking biedt zeker interessante informatie. Maar zelfs voor indicatoren waarvoor België beter doet dan andere landen, is dat niet noodzakelijk voldoende om tegen 2030 de bijbehorende SDG's te realiseren.

Opsplitsingen volgens verschillende bevolkingscategorieën

De trendevaluatie van de indicatoren kan uitgebreid worden op basis van het leidend beginsel van Agenda 2030 *Niemand achterlaten*, beter gekend in het Engels met de term *Leave No One Behind*. Hiervoor moet worden nagegaan hoe verschillende bevolkingscategorieën scoren op de indicatoren van

duurzame ontwikkeling. Het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling* van oktober 2022 (FPB, 2022a) deed dit voor de eerste keer en het huidig rapport zal dit jaarlijks updaten.

Opsplitsing volgens geslacht. In dit rapport werd de analyse uitgevoerd voor vrouwen en mannen op basis van de 38 indicatoren met beschikbare vrouw-man-opsplitsingen. Ze doet dit volgens drie invalshoeken (respectievelijke positie, evolutie naar de SDG's en evolutie van het verschil) en identificeert drie grote trends.

Vier indicatoren evolueren niet in de richting van de SDG's én het verschil tussen vrouwen en mannen vergroot of blijft aanzienlijk. Voor vrouwen zijn dit indicatoren gelinkt aan de arbeidsmarktintegratie: *leefloners* (i04) en *langdurige arbeidsongeschiktheid* (i38). Voor mannen zijn het de indicatoren *dagelijkse rokers* (i22) en *vroegtijdige schoolverlaters* (i23).

Voor 19 indicatoren geeft de vergelijking van de situatie tussen vrouwen en mannen onbepaalde en/of ongunstige resultaten naargelang de beschouwde invalshoek. Voor 16 van deze indicatoren zit het ene geslacht in een nadelige positie ten opzichte van het andere. Concrete voorbeelden zijn *depressie* (i18, in het nadeel van vrouwen) en *levenslang leren* (i24, in het nadeel van mannen).

Voor de overige 15 indicatoren is de trendevaluatie en/of evaluatie van de evolutie van het vrouw-man-verschil eerder gunstig. Twee van deze 15 indicatoren, namelijk *levensverwachting* (i11) en *zelfdoding* (i19), zijn gunstig volgens twee van de drie beschouwde invalshoeken: ze zijn op weg om de SDG's te bereiken en de vrouw-man-verschillen verkleinen. Toch scoren mannen op die twee indicatoren respectievelijk lager en hoger dan vrouwen, wat betekent dat ze in een nadelige situatie zitten.

Opsplitsing volgens andere bevolkingscategorieën. Van de set van 82 indicatoren zijn er 52 opgesplitst volgens andere relevante bevolkingscategorieën dan het geslacht. De site www.indicators.be stelt ook opsplitsingen voor volgens de 3 gewesten van het land, maar zonder analyse.

De opsplitsingen volgens inkomensniveau (20 indicatoren) en opleidingsniveau (11 indicatoren) tonen, zoals te verwachten, een gunstigere situatie voor de categorieën met hogere inkomens of opleidingsniveaus. Personen met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs zijn bijzonder benadeeld. De verschillen blijven bestaan en worden doorgaans groter.

Welzijnsindicatoren

Naast de set indicatoren, heeft het FPB compositie indicatoren ontwikkeld om de evolutie van het welzijn in België op een synthetische manier te meten. Deze compositie indicatoren zijn ingedeeld volgens de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: *Hier en nu*, *Later* en *Elders*. Samen maken ze het mogelijk om de evolutie van het welzijn van de huidige generaties (*Hier en nu*) te vergelijken met die van het welzijn van de toekomstige generaties (*Later*). De duurzame ontwikkeling van een samenleving houdt inderdaad in dat het voldoen aan de behoeften van het heden (het welzijn *Hier en nu*) geen afbreuk doet aan het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien (het welzijn *Later*). Een compositie indicator voor de dimensie *Elders* kon nog niet worden ontwikkeld, maar de analyse van twee indicatoren, opgebouwd op basis van op het FPB uitgevoerde

werkzaamheden, meet de impact van de consumptie van België op het welzijn van de rest van de wereld.

Dimensie Hier en nu. Over de periode 2005-2019 toont de compositie indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}), die de evolutie van het huidige welzijn in België meet, een dalende trend. De belangrijkste oorzaak is een verslechtering van de gezondheidstoestand van de Belgen. Uit de analyse van de indicatoren voor verschillende bevolkingscategorieën blijkt dat er een statistisch significante daling is van het welzijn over dezelfde periode voor mannen, 16-24-jarigen, 50-64-jarigen en de middelste inkomensgroep (3de inkomenskwintiel). Het welzijn is daarentegen statistisch significant gestegen bij 65-plussers.

Vanaf 2020 en met de covid-19-pandemie is het welzijn in België significant gedaald. Dit blijkt uit een gedetailleerde analyse van regelmatig verzamelde enquêtegegevens over de periode 2020-2022. In deze periode schommelde het welzijn van de Belgen met de sanitaire situatie. Het bereikte eind 2021 een historisch dieptepunt en bleef gedurende de hele periode onder het niveau van vóór de pandemie. Na een stijging begin 2022 daalt het welzijn vervolgens in een context van hoge inflatie en talrijke onzekerheden. Tussen 2018 en de periode 2020-2022 daalt het welzijn van de Belgen gemiddeld met 9,5%.

Ook de gezondheid, de belangrijkste bepalende factor voor het welzijn van de Belgen, wordt vanaf 2020 sterk beïnvloed. Dit is in het bijzonder het geval voor de geestelijke gezondheid. Uit twee representatieve indicatoren voor de toestand van de geestelijke gezondheid van de bevolking blijkt dat depressieve stoornissen en angststoornissen aanzienlijk zijn toegenomen. Ook hier verslechtert de situatie: de waargenomen niveaus van de indicatoren liggen ver boven de vóór 2020 geregistreerde waarden en zijn eind 2021 zelfs verdubbeld. Tussen 2018 en de periode 2020-2022 zijn depressieve en angststoornissen in de bevolking gemiddeld met 77,0% toegenomen.

Het rapport kijkt ook naar de evolutie van het welzijn voor verschillende bevolkingscategorieën: vrouwen, mannen en vier leeftijdscategorieën (18-29-jarigen, 30-49-jarigen, 50-69-jarigen en 70-plussers).

In de periode 2020-2022 is het welzijn van vrouwen gemiddeld lager dan dat van mannen. In 2022 is het verschil echter niet meer significant. Wanneer de evolutie tussen 2018 en de periode 2020-2022 wordt gemeten, blijkt dat de daling van het welzijn groter is voor mannen dan voor vrouwen: -10,4% voor mannen tegenover -8,7% voor vrouwen. De analyse van de indicatoren voor de geestelijke gezondheid komt tot hetzelfde besluit. Tussen 2018 en de periode 2020-2022 is de toename van depressieve en angststoornissen gemiddeld 104,7% voor mannen tegenover 61,4% voor vrouwen. Sinds 2020 is het welzijn (en de geestelijke gezondheid) van mannen dus relatief sterker gedaald dan dat van vrouwen; waarbij het in de periode 2005-2019 al aanzienlijk was gedaald.

Uit de analyse van de leeftijdscategorieën blijkt dat de daling van het welzijn alle categorieën betreft, maar dat deze sterker is geweest voor jonge volwassenen. Tussen 2018 en de periode 2020-2022 daalde het welzijn voor 18-29-jarigen met 15,9%, tegenover slechts 2,4% voor 70-plussers. De daling voor 30-49-jarigen en voor 50-69-jarigen bedraagt ongeveer 10%. Behalve voor 70-plussers zijn de tussen 2020 en 2022 gemeten welzijnsniveaus steeds onder het niveau van vóór de pandemie gebleven. Deze besluiten gelden ook voor de indicatoren van geestelijke gezondheid. De verschillen tussen de

leeftijdscategorieën zijn er echter nog groter. Tussen 2018 en de periode 2020-2022 is de toename van depressieve en angststoornissen gemiddeld 158,3% voor 18-29-jarigen, 81% voor 30-49-jarigen en ongeveer 40% voor beide categorieën vanaf 50 jaar. Uit deze resultaten blijkt dat hoe jonger men is, hoe meer het welzijn (en de geestelijke gezondheid) sinds 2020 daalt, terwijl het welzijn van de jongsten in het verleden al achteruitging. Dit is zorgwekkend omdat zij de belangrijkste arbeidskrachten voor de toekomst van de Belgische economie vormen. Zonder verandering dreigt een dergelijke situatie de sociaal-economische ontwikkeling van België te belasten.

Dimensie Later. Hoe is het gesteld met de houdbaarheid van het welzijn in België? Om deze vraag te beantwoorden heeft het FPB vier composiete indicatoren ontwikkeld die de evolutie meten van de voorraad hulpbronnen die nodig worden geacht voor het welzijn van toekomstige generaties. Het welzijn is houdbaar als alle vier de indicatoren in de loop van de tijd niet afnemen. Uit hun analyse blijkt dat het *menselijk* en *sociaal kapitaal* significant gestegen zijn over de periode 2005-2018. Gezien de recente ontwikkelingen in het welzijn of de geestelijke gezondheid van de bevolking is er niettemin een risico dat deze indicatoren in de toekomst zouden dalen, waardoor een deel van de hulpbronnen voor het welzijn van de toekomstige generaties zou verzwakken.

De indicator *economisch kapitaal* is beschikbaar over een langere periode en is aanzienlijk gestegen tot 2021, wat wijst op een toename van de economische hulpbronnen voor de toekomstige generaties.

De indicator die het *milieukapitaal* meet, is daarentegen aanzienlijk gedaald. Deze daling is significant en ononderbroken over de hele geanalyseerde periode: tussen 1992 en 2020 daalt de indicator met 21%. Alle componenten van het *milieukapitaal* zijn in dat geval: lucht, water, land en biologische diversiteit. In absolute termen is de laatste echter het meest gedaald in de loop van de tijd. Zonder reactie op dit gebied zullen toekomstige generaties aanzienlijk minder milieukapitaal hebben dan de huidige generaties.

De resultaten van de analyse van de composiete indicatoren tonen dus dat de huidige ontwikkeling van België niet houdbaar is.

Dimensie Elders. De manier van leven in België heeft een invloed op het welzijn van de bevolking in de rest van de wereld. Deze dimensie *Elders* erkent de onderlinge afhankelijkheid van een land met de rest van de wereld, namelijk het feit dat het welzijn direct of indirect gelinkt is met het gedrag van alle mensen. Een voorbeeld is de concentratie van broeikasgassen, waarvan de uitstoot lokaal is, maar waarvan de gevolgen internationaal zijn.

Op basis van FPB-werkzaamheden stelt dit rapport twee voetafdrukindicatoren voor. Zij meten de directe en indirecte impact van de eindvraag in België in termen van koolstofdioxide-uitstoot (CO₂, *Carbon footprint*) en grondstofwinning (*Raw material footprint*). Uit de analyse van beide indicatoren blijkt dat België een netto-importeur van CO₂ en van grondstoffen is. Dit resultaat weerspiegelt het feit dat België als kleine, open economie afhankelijk is van hulpbronnen van elders in de wereld.

Pistes voor toekomstige werkzaamheden

Deze set indicatoren van duurzame ontwikkeling zal jaarlijks bijgewerkt worden en zal evolueren naargelang de toestand van de kennis en het maatschappelijk debat. Deze set biedt gegevens aan die een basis kunnen vormen voor een diepgaandere analyse dan die in dit rapport.

In de komende jaren zal het FPB zijn werkzaamheden rond de indicatoren van duurzame ontwikkeling voortzetten, onder meer in de volgende domeinen:

- verder onderzoek verrichten naar de compositie indicatoren, in het bijzonder een indicator ontwikkelen voor de dimensie *Elders*;
- de *Leave No One Behind*-analyse in de mate van het mogelijke uitbreiden naar andere bevolkingscategorieën (volgens inkomen, opleiding, leeftijd enz.);
- nieuwe analyses ontwikkelen op basis van de gewestelijke opsplitsingen;
- de indicatoren opvolgen over geestelijke gezondheid en armoede om de effecten te kunnen vaststellen van de gezondheids crisis ten gevolge van covid-19.

1. Context

De wet van 14 maart 2014 (zie bijlage 6.1, p. 92) vraagt een set aanvullende indicatoren uit te werken "voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie". Het gaat dus om de meting van het welzijn en van de ontwikkeling van de samenleving, en van de mogelijkheid van de toekomstige generaties om dat welzijn en die ontwikkeling te behouden en te doen vooruitgaan.

Het bruto binnenlands product (bbp) is een nuttige indicator, maar volstaat inderdaad niet om de ontwikkeling van de samenleving of het welzijn te meten. Andere indicatoren zijn noodzakelijk om de evoluties te meten in domeinen zoals gezondheid, werkomstandigheden en milieukwaliteit, en om verdelingsvraagstukken van die indicatoren te onderzoeken. Die evoluties bieden waardevolle inzichten in de ontwikkeling van de levenskwaliteit. Zij hebben ook directe en indirecte gevolgen voor de bbp-groei.

Bijgevolg publiceren het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en het Federaal Planbureau (FPB) elk jaar sinds 2016 een rapport *Aanvullende indicatoren naast het bbp* (INR/FPB, 2016-2022). Elk jaar worden deze rapporten voorgesteld aan de Kamer van volksvertegenwoordigers (Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 2016-2022). Het *Jaarverslag van de Nationale Bank van België* publiceert er ook een samenvatting van (NBB, 2016-2022).

De aanvullende indicatoren naast het bbp werden in 2016 gedefinieerd volgens de methodologie uit de *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development* (UNECE, 2014). Die methodologie biedt een referentiekader om indicatorensets te ontwikkelen en structureert de indicatoren rond drie conceptuele dimensies en een lijst met thema's. De drie dimensies steunen op de definitie van een duurzame ontwikkeling (WCED, 1987) en onderscheiden het welzijn van de personen van de huidige generatie in België (de dimensie *Hier en nu*), de impact van België op het welzijn van de toekomstige generaties (de dimensie *Later*) en op het welzijn van personen in andere landen (de dimensie *Elders*). Die drie dimensies worden behouden in dit rapport.

In september 2015 heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) 17 duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen aangenomen tegen 2030 (in het Engels: *Sustainable development goals of SDG's*), die 169 subdoelstellingen (*Targets*) nader bepalen (UN, 2015). In het verlengde daarvan heeft de VN in maart 2016 een set van 232 indicatoren voorgesteld om de vooruitgang naar die doelstellingen te volgen (UNSC, 2016). Deze set wordt jaarlijks herzien. De laatste herziening van deze set brengt hun aantal op 231 (UNSC, 2017-2021).

In deze context heeft het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS) een, door het FPB voorgezeten, werkgroep opgericht om geleidelijk een set indicatoren op te stellen voor de opvolging van de SDG's in België. Een lijst van 118 opvolgingsindicatoren werd opgesteld, waarvan er 82 zijn gepubliceerd op www.indicators.be.

De set van aanvullende indicatoren naast het bbp en de set van opvolgingsindicatoren van de SDG's zijn sinds het rapport van 2022 samengevoegd tot één enkele set indicatoren van duurzame ontwikkeling.

Deze twee types indicatoren kaderen immers in dezelfde filosofie: indicatoren voorstellen die de "levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie" meten (uittreksel van de wet aanvullende indicatoren naast het bbp), wat volledig in overeenstemming is met de inhoud van de SDG's.

Bijlage 6.2, p. 92 detailleert alle veranderingen in de indicatorenset. Door het grote aantal indicatoren, neemt dit rapport ze niet in detail op, maar worden ze alleen gepubliceerd op de website www.indicators.be. Voor elke in dit rapport gepresenteerde indicator, bevat de website interactieve grafieken, met relevante opsplitsingen, de gegevens en een verklarende tekst. Hoofdstuk 2 van dit rapport herneemt niettemin de grafieken van alle 82 indicatoren voor België in paragraaf 2.1.

In het kader van de evaluatieopdracht die de wet van 5 mei 1997 *betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling* (BS, 2014b) toegewezen heeft aan het FPB, publiceert het FPB ook regelmatig de vooruitgang van deze indicatoren in de richting van hun doelstellingen. Vanaf 2022 publiceert dit rapport deze balans jaarlijks. De balans is opgebouwd op basis van 51 indicatoren, gekozen uit de 82 SDG-opvolgingsindicatoren, en is ook beschikbaar op www.indicators.be. Hoofdstuk 2 van dit rapport neemt hem ook op en bespreekt hem. Ook de andere indicatoren worden geëvalueerd en deze evaluaties zijn beschikbaar op de website www.indicators.be.

Hoofdstukken drie en vier stellen de bijwerking van de werkzaamheden voor die het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling*, gepubliceerd in oktober 2022, opstartte (FPB, 2022a). De in deze twee hoofdstukken gepresenteerde werkzaamheden geven respectievelijk een gedetailleerd overzicht van de huidige internationale positie van België en een gedetailleerd overzicht van de opsplitsing volgens geslacht. Dit laatste past in het kader van niemand achterlaten, maar dat beginsel mag niet beperkt blijven tot een genderanalyse. Deze analyse wordt, dan ook, vervolledigd met een beperktere analyse volgens andere bevolkingscategorieën.

Hoofdstuk 5 bekijkt de in het rapport van 2021 voorgestelde raming van de impact van de crisis van 2020 op het welzijn, in perspectief van eenmalige, in de context van de gezondheids crisis uitgevoerde welzijnsenquêtes (INR/FPB, 2021a). Hiervoor worden gegevens over het welzijn en de geestelijke gezondheid van de bevolking tussen maart 2020 en oktober 2022 geanalyseerd. Daarnaast worden de welzijnsindicatoren *Later* geactualiseerd en worden de eerste stappen voorgesteld voor het meten van het welzijn *Elders*.

2. Vooruitgang van de indicatoren

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de evolutie van de indicatoren van duurzame ontwikkeling die in dit rapport en op de website www.indicators.be worden voorgesteld. De in 2015 door de VN aangenomen *Sustainable Development Goals* (SDG's) bepalen de richting waarin de indicatoren zouden moeten evolueren, volgens een brede maatschappelijke consensus (VN, 2015). Een eerste paragraaf (2.1) stelt de 82 indicatoren van duurzame ontwikkeling van dit rapport grafisch voor. Daarna wordt de vooruitgang van de indicatoren in de richting van de doelstellingen globaal (2.2) evenals per component (2.3) en per SDG (2.4) geëvalueerd. Voor de meeste daarvan geldt dat de SDG's tegen 2030 bereikt moeten zijn, maar sommige SDG's hebben een kortere termijn, namelijk 2020. De vijfde paragraaf (2.5) herneemt een evalueatie van deze indicatoren.

De methodologie om deze evaluatie uit te voeren is in bijlage 6.5 opgenomen. Er worden twee verschillende methoden gebruikt, naargelang de indicator al dan niet een cijferdoel heeft (een gekwantificeerde en tijdgebonden doelstelling). Als er een cijferdoel aan een indicator gekoppeld is, is een preciezere evaluatie inderdaad mogelijk dan in het tegengestelde geval, waarvoor alleen de richting waarin de indicator evolueert, kan worden geëvalueerd. In dat geval is het niet mogelijk zich uit te spreken over het huidige niveau van de indicator of over de snelheid van zijn evolutie. Samenvattend, als de indicator een cijferdoel heeft, bepaalt de evaluatie of de waarde van dat doel tegen de vastgelegde termijn kan worden bereikt als de huidige trend wordt voortgezet. Als de indicator geen cijferdoel heeft, bepaalt de evaluatie of de historische evolutie van de indicator (sinds 2000) al dan niet in de richting van de doelstelling gaat.

2.1. Evaluaties, trends en doelstellingen in 82 figuren

Paragraaf 2.1 presenteert de 82 indicatoren van duurzame ontwikkeling uit dit rapport in 82 figuren, gerangschikt volgens de SDG's. Op een tijdlijn van 2000 tot 2030 staan de waarnemingen, de trends en extrapolaties of de projecties en ook de doelstellingen tegen 2030. De langetermijntrend van elke indicator werd geëvalueerd ten opzichte van zijn doelstelling. Het evaluatieresultaat wordt met een pictogram weergegeven. De leeswijzer toont beknopt de bouwstenen van de figuren. Paragraaf 2.2 presenteert een balans van 51 indicatoren van duurzame ontwikkeling. Bijlage 6.5 gaat in op de evaluatiemethode. Meer informatie over de indicatoren is beschikbaar op www.indicators.be.

Leeswijzer bij de figuren

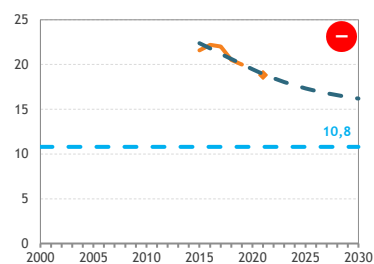
	waarnemingen voor evaluatie		cijferdoel		gunstig
	trend en extrapolatie / projectie		doel = gewenste richting		onmogelijk / onbepaald
			geen doel / evaluatie		ongunstig

[Indicators.be](http://www.indicators.be) voor alle informatie over alle indicatoren: cijfers vanaf 1990, doelstellingen, band met de SDG's, internationale vergelijkingen, opsplitsingen voor bevolkingsgroepen, definities, bronnen...

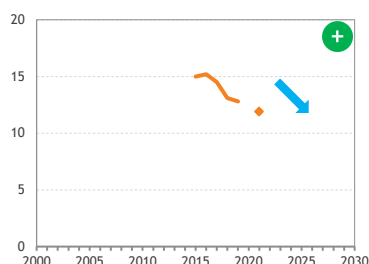
SDG 1

Geen armoede

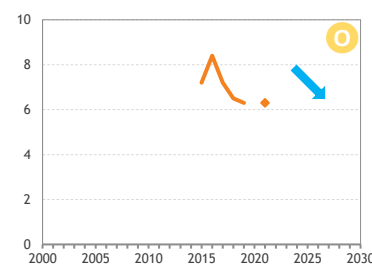
01 **Risico op armoede of sociale uitsluiting***
procent van bevolking

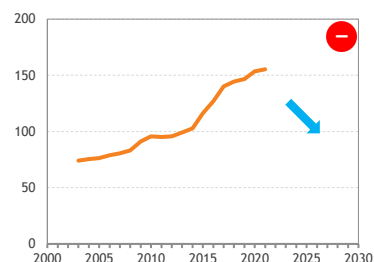
02 **Zeer lage werkintensiteit**
procent van bevolking onder 65 jaar

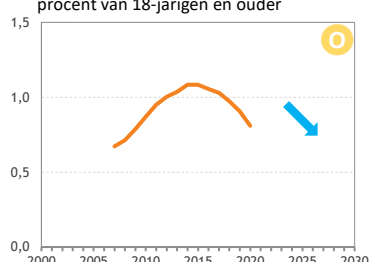
03 **Ernstige materiële en sociale ontbering**
procent van bevolking

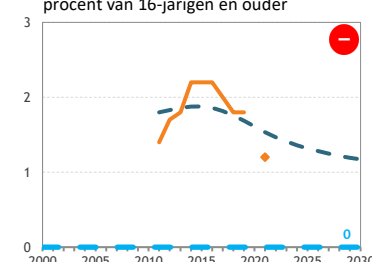
04 **Leefloners**
duizend personen

05 **Overmatige schuldenlast van de gezinnen**
procent van 18-jarigen en ouder

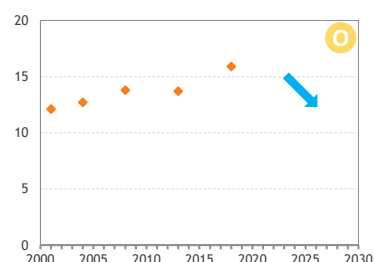
06 **Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen**
procent van 16-jarigen en ouder

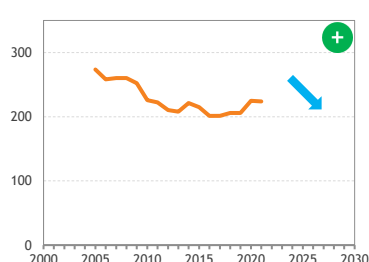
SDG 2

Geen honger

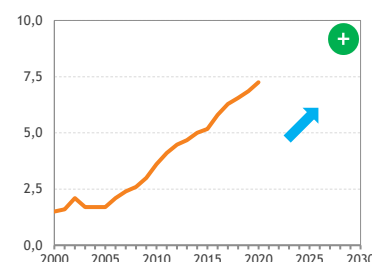
07 **Obesitas bij volwassenen**
procent van 18-jarigen en ouder

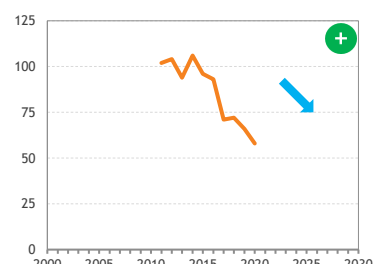
08 **Vleesconsumptie**
gram per inwoner per dag

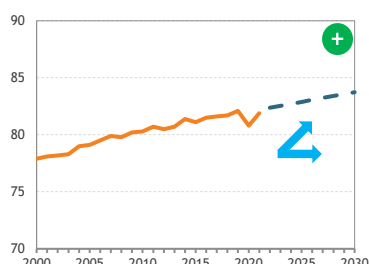
09 **Oppervlakte biologische landbouw**
procent van landbouwoppervlakte

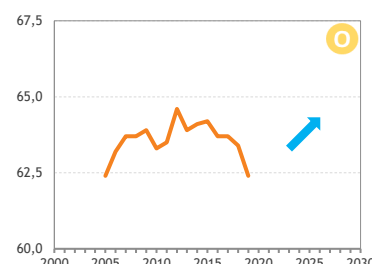
10 **Landbouwpesticiden**
index, gemiddelde 2011-2013 = 100

11 **Levensverwachting**
jaren bij geboorte

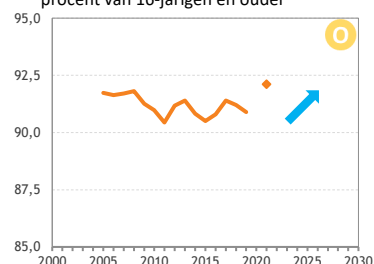
12 **Levensverwachting in goede gezondheid**
jaren bij geboorte

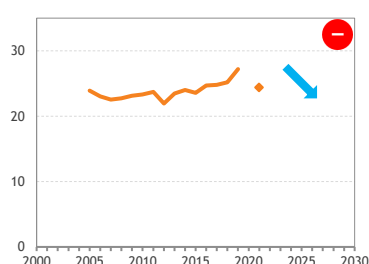
SDG 3

Goede gezondheid en welzijn

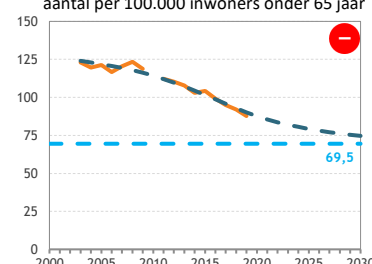
13 **Ervaren gezondheid**
zeer goed, goed of redelijk
procent van 16-jarigen en ouder

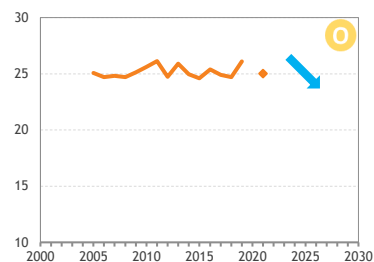
14 **Beperking in dagelijkse activiteiten**
procent van 16-jarigen en ouder

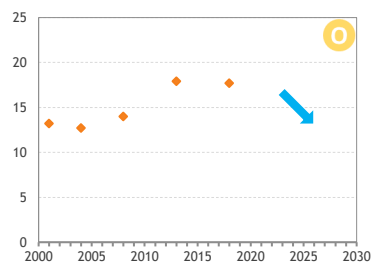
15 **Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen**
aantal per 100.000 inwoners onder 65 jaar

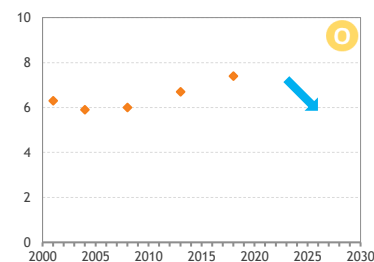
16 **Langdurige ziekte of aandoening**
procent van 16-jarigen en ouder

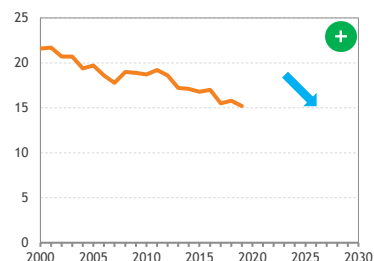
17 **Psychologische ontredde**
procent van 15-jarigen en ouder

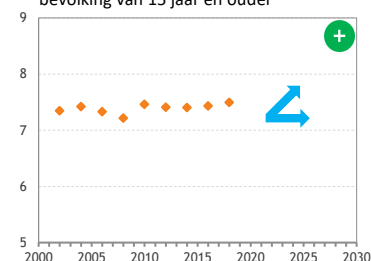
18 **Depressie**
procent van 15-jarigen en ouder

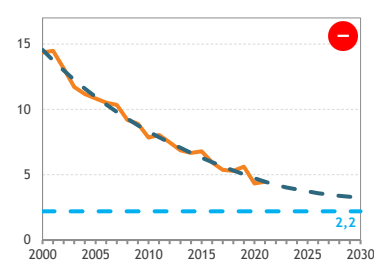
19 **Zelfdoding**
aantal per 100.000 inwoners

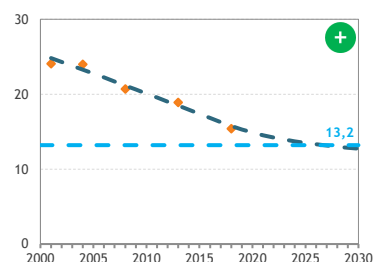
20 **Tevredenheid met het leven**
score op 10
bevolking van 15 jaar en ouder

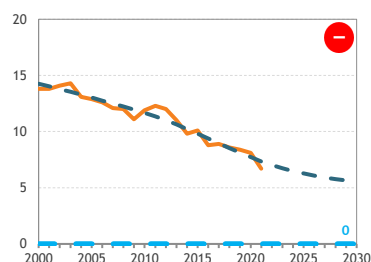
21 **Verkeersdoden**
aantal op 30 dagen per 100.000 inwoners

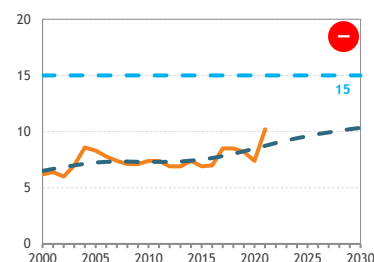
22 **Dagelijkse rokers**
procent van 15-jarigen en ouder

23 **Vroegtijdige schoolverlaters**
procent van 18-24-jarigen

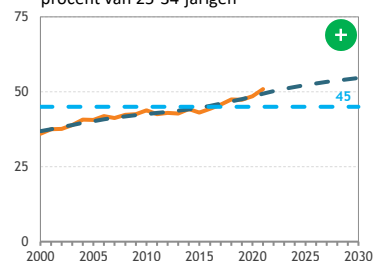

24 **Levenslang leren**
procent van 25-64-jarigen

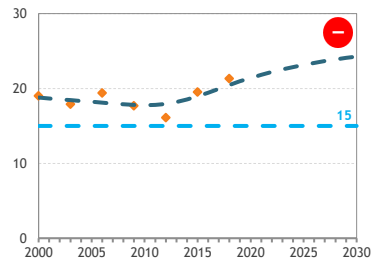

SDG 4
Kwaliteitsonderwijs

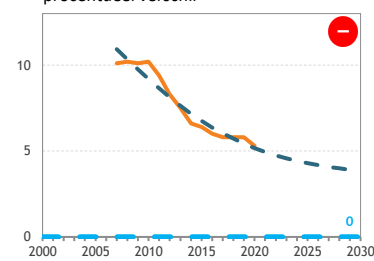
25 **Gediplomeerden van het hoger onderwijs**
procent van 25-34-jarigen

26 **Onvoldoende leesvaardigheid**
procent van 15-jarige leerlingen

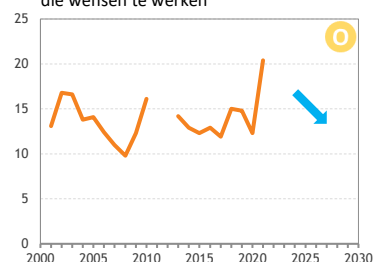

27 **Loonkloof tussen vrouwen en mannen**
uurlonen
procentueel verschil

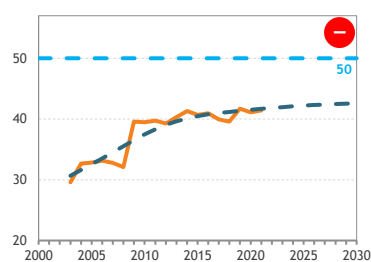

SDG 5
Gendergelijkheid

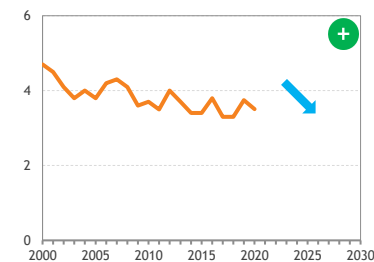
28 **Zonder beroepsactiviteit door familie**
verantwoordelijkheden
procent van niet-beroepsactieve 15-64-jarigen die wensen te werken

29 **Vrouwelijke parlementsleden**
procent van nationale en regionale parlementen

30 **Nitraat in rivierwater**
milligram NO₃-N per liter

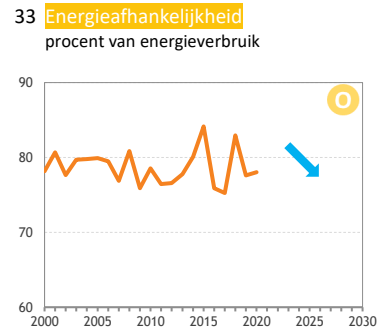
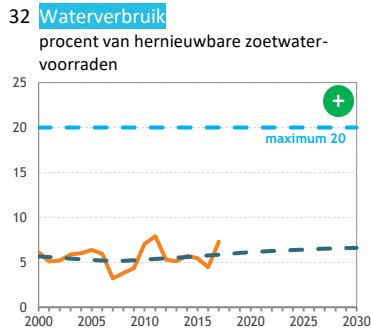
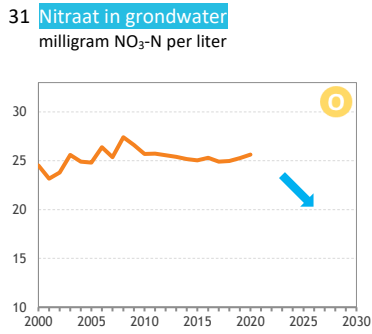

Leeswijzer: zie p. 10

Meer info: zie indicators.be

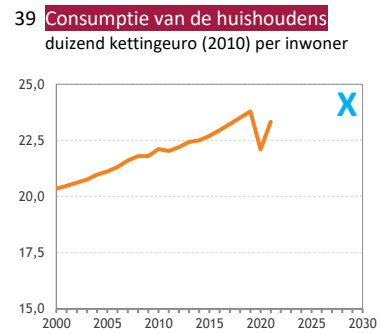
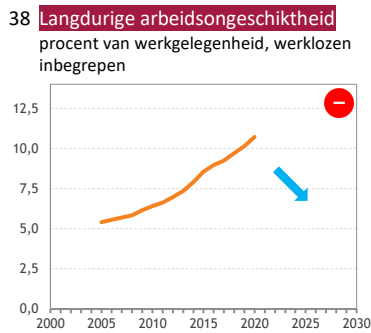
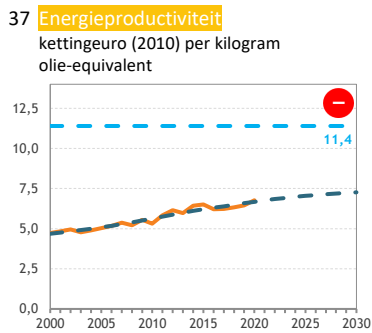
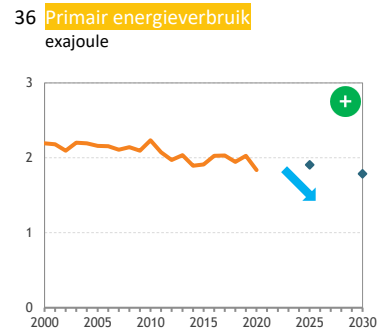
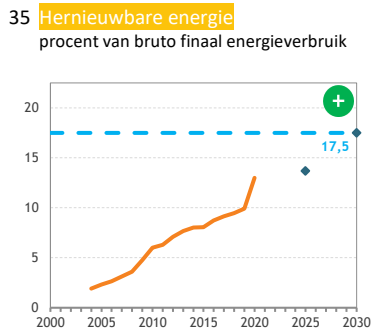
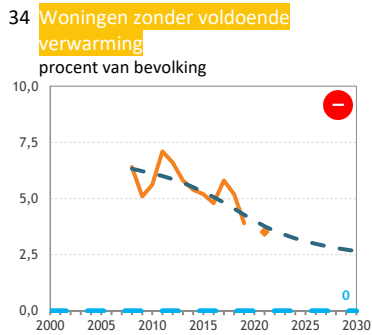
SDG 6

Schoon water en sanitair

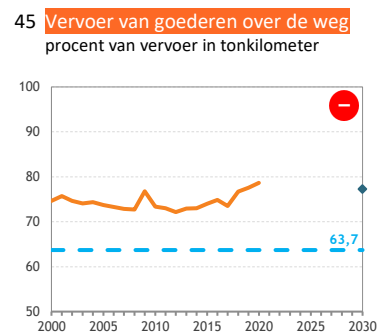
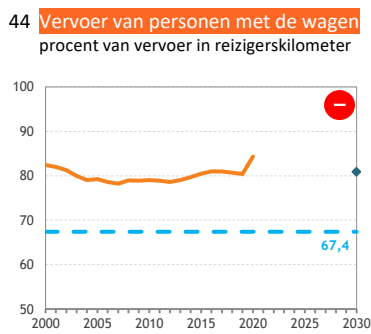
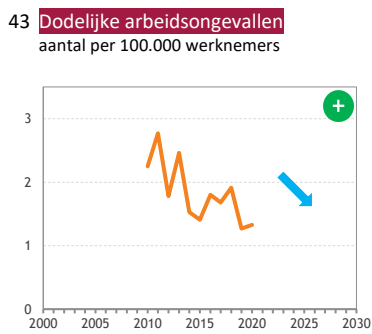
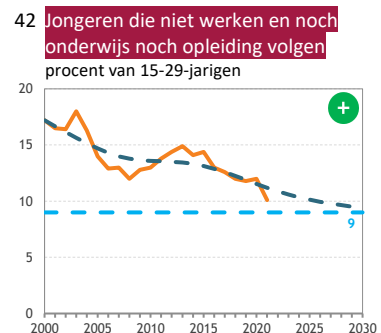
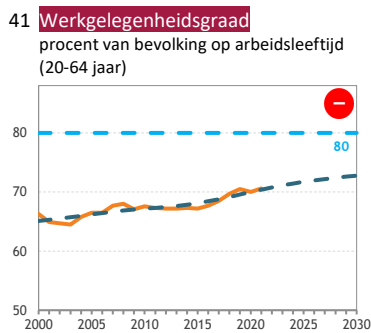
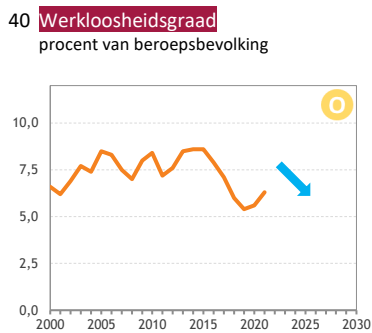
SDG 7

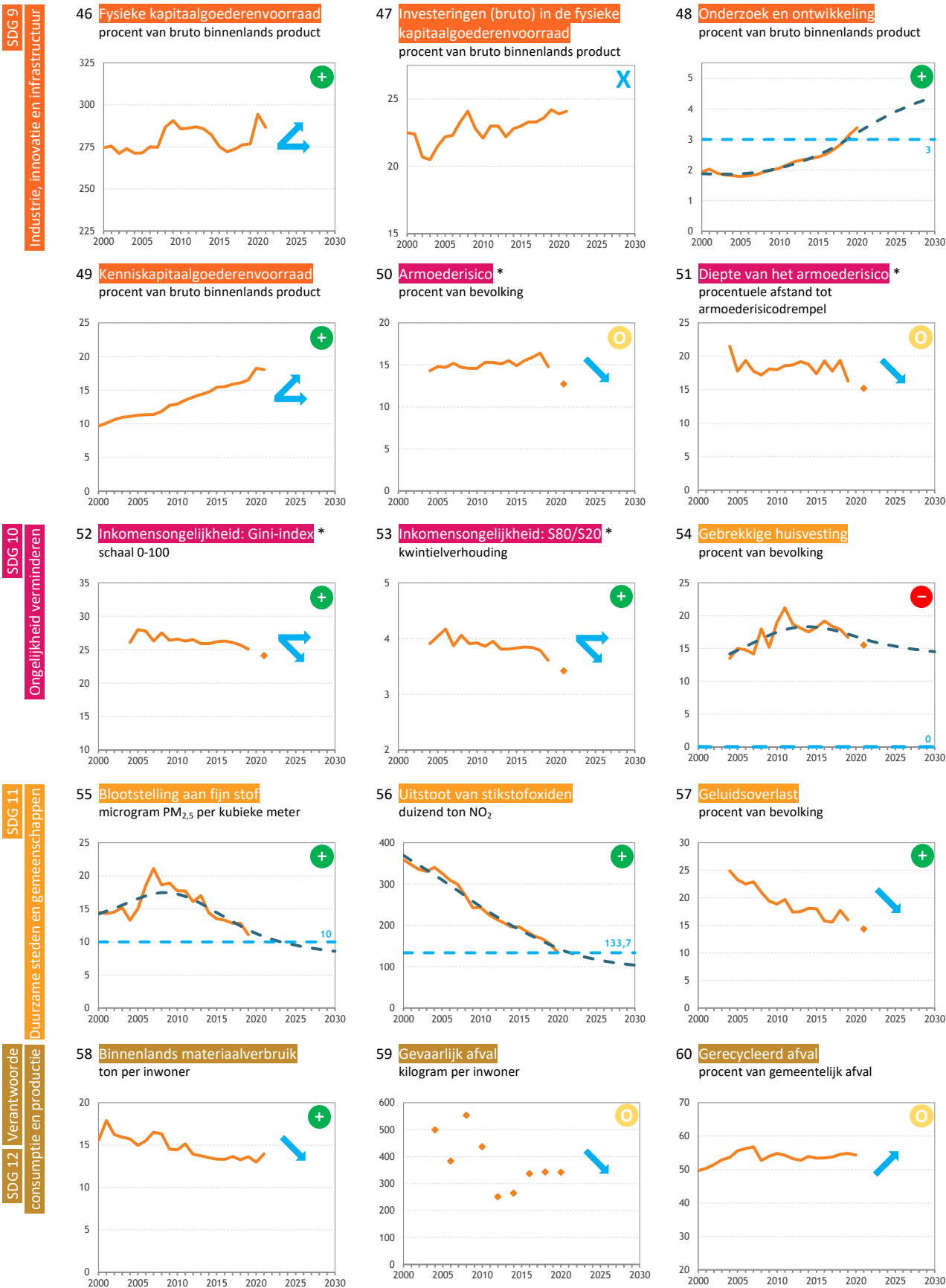
Betaalbare en duurzame energie

SDG 8

Waardig werk en economische groei

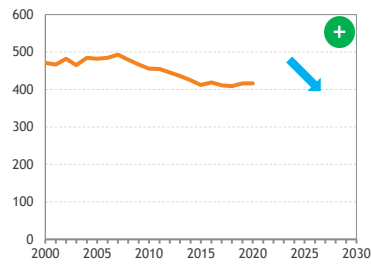

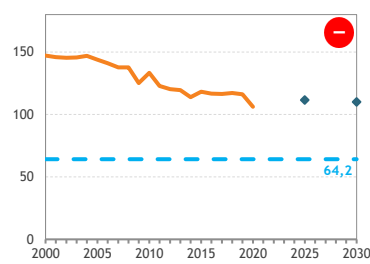
Leeswijzer: zie p. 10

Meer info: zie indicators.be

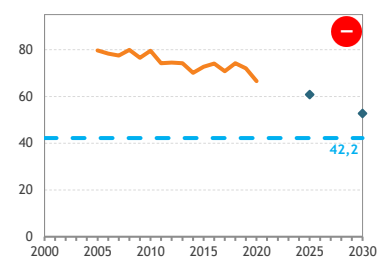
61 Gemeentelijk afval
kilogram per inwoner

62 Uitstoot van broeikasgassen
miljoen ton CO₂-equivalent

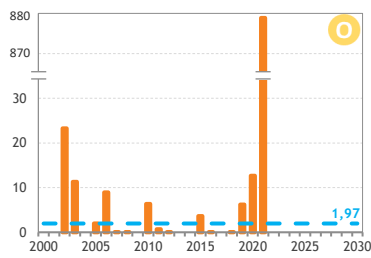

63 Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS
miljoen ton CO₂-equivalent

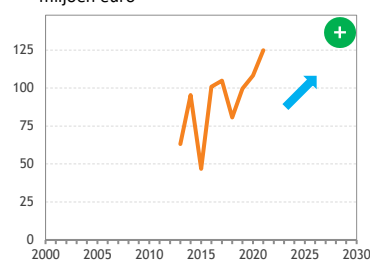

SDG 13
Klimaatactie

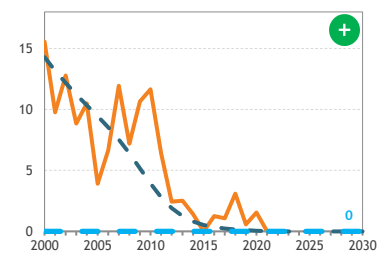
64 Slachtoffers van natuurrampen
aantal per 100.000 personen

65 Bijdrage aan internationale
klimaatfinanciering
miljoen euro

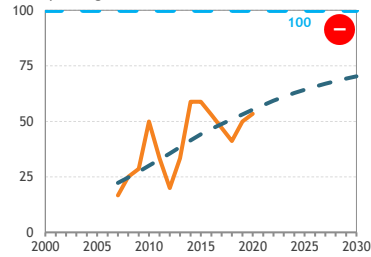

66 Olieverontreiniging
aantal per 100 vliegreun

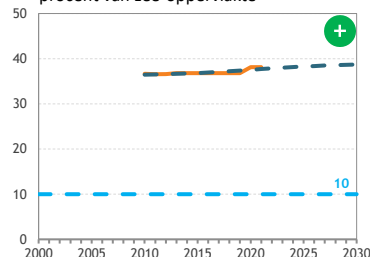

SDG 14
Leven in het water

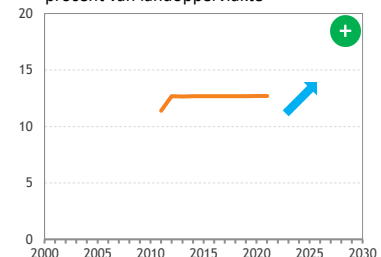
67 Duurzame visvangst
procent vissoorten binnen duurzame
opbrengstwaarden

68 Zee-oppervlakte in
Natura 2000-gebied
procent van zee-oppervlakte

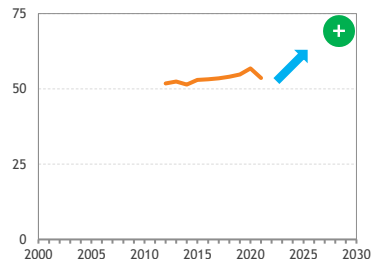

69 Landoppervlakte in
Natura 2000-gebied
procent van landoppervlakte

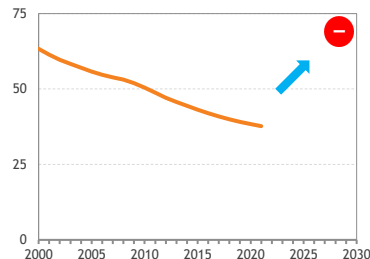

SDG 15
Leven op het land

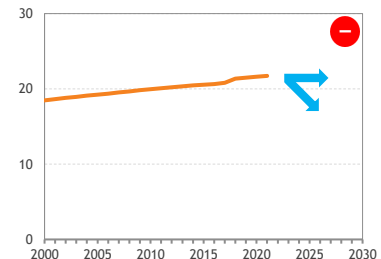
70 Bossen met FSC- of PEFC-label
procent van beboste oppervlakte

71 Populatie akkervogels
index 1990 = 100

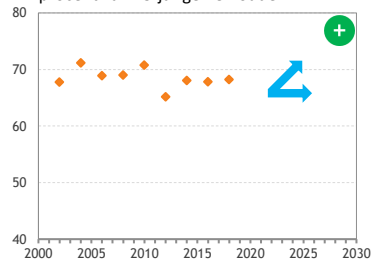

72 Bebouwde oppervlakte
procent van landoppervlakte

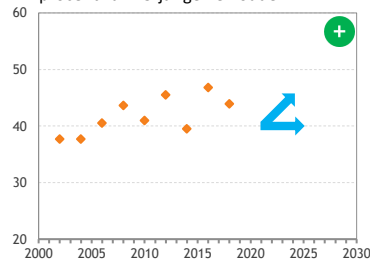

SDG 16
Vrede, justitie
en sterke publieke diensten

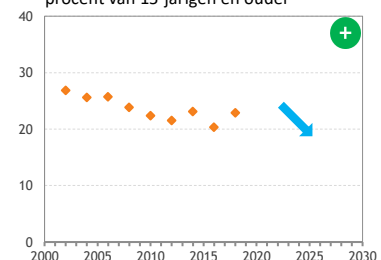
73 Contact met vrienden en familie
minstens een keer per week
procent van 15-jarigen en ouder

74 Gegeneraliseerd vertrouwen
score van minstens 6 op 10
procent van 15-jarigen en ouder

75 Slachtoffers van inbraak of
lichamelijk geweld
procent van 15-jarigen en ouder

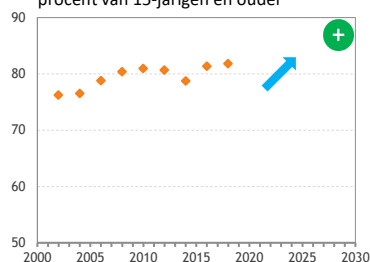

Leeswijzer: zie p. 10

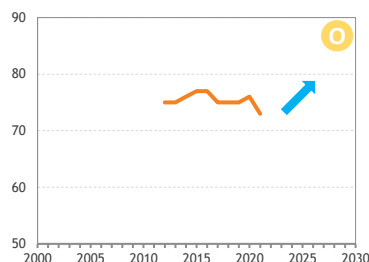
Meer info: zie indicators.be

SDG 17 Partnerschap
om doelstellingen te bereiken

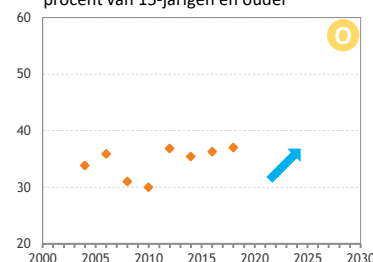
76 **Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte**
heel erg veilig en veilig
procent van 15-jarigen en ouder

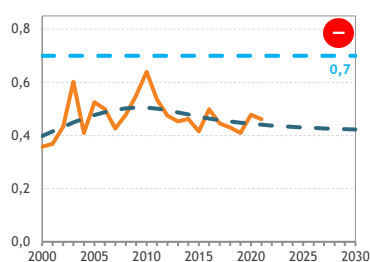
77 **Corruptieperceptie-index**
score op 100

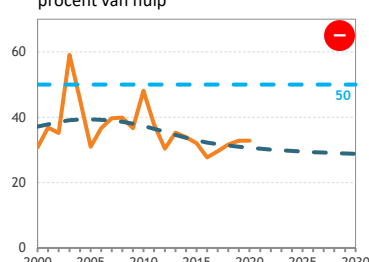
78 **Vertrouwen in instellingen**
score van minstens 6 op 10
procent van 15-jarigen en ouder

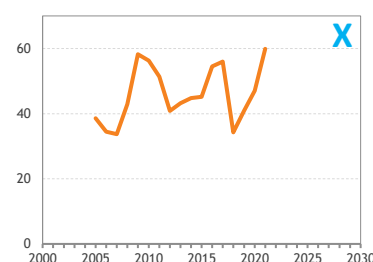
79 **Officiële ontwikkelingshulp**
procent van bruto nationaal inkomen

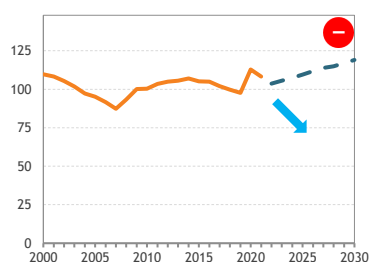
80 **Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen**
procent van hulp

81 **Internationale investeringspositie**
procent van bruto binnenlands product

82 **Overheidsschuld**
procent van bruto binnenlands product

* breuk in tijdreeks: 2019 – gegevens tot en met 2018 niet vergelijkbaar met gegevens vanaf 2019. Dit kan een impact hebben op het evaluatieresultaat, dat dus met de nodige voorzichtigheid gehanteerd moet worden.

2.2. Trendevaluatie van de duurzame ontwikkelingsindicatoren - Balans 2022

Sinds 2005 evalueert het Federaal Planbureau in een balans de vooruitgang van de indicatoren van duurzame ontwikkeling naar hun doelstellingen. In 2017 omvatte de bij de VN ingediende Nationale vrijwillige doorlichting (Belgium, 2017) 34 indicatoren die het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS) selecteerde en waarvan de regering en het maatschappelijk middenveld de keuze valideerden (FRDO, 2017). Deze 34 indicatoren werden geëvalueerd in het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2017* (FPB, 2017).

Het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2019* voegde 17 indicatoren toe, op basis van verschillende criteria: een totaal van 3 indicatoren per SDG en indien mogelijk het bestaan van een cijferdoel (gekwantificeerde en tijdgebonden doelstelling) en een link met de VN-indicatoren (FPB, 2019). Deze 51 indicatoren zijn ook die van de balans die dit hoofdstuk presenteert en ze zijn opgenomen

in de 82 indicatoren van dit rapport. Dit hoofdstuk bevat de bijgewerkte balans met de gegevens die eind oktober 2022 beschikbaar waren.

In de toekomst zou deze balans meer en/of andere indicatoren kunnen bestrijken. Op vraag van het *Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling* (Federale regering, 2021) zal er immers een discussie georganiseerd worden met de experten van de federale instellingen en overheidsdiensten, gevolgd door een debat over deze indicatoren met de federale adviesraden. Dat zal de gelegenheid zijn om na te denken over de uitbreiding ervan.

Het gebruik van deze balans maakt een evenwichtige analyse mogelijk, met 3 indicatoren per SDG. De overige 31 indicatoren zijn inderdaad weinig homogeen verdeeld tussen de SDG's: 9 bijkomende indicatoren voor SDG 3 (*Goede gezondheid en welzijn*), waarvoor veel indicatoren beschikbaar zijn, en geen bijkomende indicator voor SDG 5 (*Gendergelijkheid*), SDG 6 (*Schoon water en sanitair*) en SDG 14 (*Leven in het water*), waarvoor de gegevens moeilijker te verzamelen zijn.

De evaluatie van deze 31 indicatoren levert consistente resultaten op met de evaluatie van de 51 indicatoren van de balans. Drie daarvan kunnen niet worden geëvalueerd, omdat het niet mogelijk is een gewenste richting voor deze indicatoren te bepalen (*consumptie van de huishoudens* - i39, *Investeringen (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad* - i47 - en *internationale investeringspositie* - i81).

De in deze evaluatie gebruikte gegevens bestrijken de periode 2000-2021 (of een kortere periode, afhankelijk van de beschikbaarheid van gegevens), hoewel voor sommige indicatoren gegevens vanaf 1990 worden gepubliceerd. Het jaar 2000 werd als uitgangspunt voor de evaluatie gekozen omdat de SDG's, met doelstellingen voor 2030 in 2015 werden aangenomen, waardoor de periode 2000-2030 in twee gelijke delen wordt verdeeld.

In 2020, leidde de pandemie tot onderbrekingen en vertragingen in het veldwerk van de SILC-enquête. Doordat sommige huishoudens gemakkelijker en andere moeilijker te bereiken bleken, kan er een bias in de steekproef aanwezig zijn. Via het berekenen van gewichten wordt hiervoor zo goed mogelijk gecorrigeerd. Statbel wijst er in dit verband op dat "*het daarom moeilijk is om de resultaten van SILC 2020 te vergelijken met die van SILC 2019*" (Statbel, 2021). Het in februari 2022 gepubliceerde rapport geeft meer details hierover (INR/FPB, 2022). Rekening houdend met deze elementen worden de gegevens voor 2020 niet gebruikt in de balans.

Vanaf 2019 werd de SILC-enquête methode daarenboven grondig herzien met het oog op een grotere nauwkeurigheid. De gegevens tot en met 2018 zijn daardoor, in het bijzonder voor de monetaire indicatoren, niet vergelijkbaar met de gegevens vanaf 2019 (*risico op armoede of sociale uitsluiting* - i01, *armoederisico* - i50, *diepte van het armoederisico* - i51, *inkomensongelijkheid: Gini-index* - i52, *inkomensongelijkheid: S80/S20* - i53). Dit kan een impact hebben op het evaluatieresultaat, dat dus met de nodige voorzichtigheid gehanteerd moet worden.

Tabel 2 Balans 2022 van de vooruitgang van België naar de SDG's - 51 indicatoren

SDG	Indicator	Component	Doelstelling	Evaluatie
1 – Geen armoede – Beëindig armoede overal en in al haar vormen				
	i01. Risico op armoede of sociale uitsluiting ^{SILC*}	Sociaal	10,8%	–
	i02. Zeer lage werkintensiteit ^{SILC}	Sociaal	↘	+
	i05. Overmatige schuldenlast van de gezinnen	Sociaal	↘	0
2 – Geen honger – Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw				
	i07. Obesitas bij volwassenen	Sociaal	↘	0
	i08. Vleesconsumptie	Milieu	↘	+
	i09. Oppervlakte biologische landbouw	Milieu	↗	+
3 – Goede gezondheid en welzijn – Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden				
	i12. Levensverwachting in goede gezondheid	Sociaal	↗	0
	i15. Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	Sociaal	69,5 per 100.000 <65	–
	i22. Dagelijkse rokers	Sociaal	13,2%	+
4 – Kwaliteitsonderwijs – Verzeker inclusief en billijk kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen				
	i23. Vroegtijdige schoolverlaters	Sociaal	0% (15-24)	–
	i24. Levenslang leren	Sociaal	15%	–
	i26. Onvoldoende leesvaardigheid	Sociaal	15%	–
5 – Gendergelijkheid – Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes				
	i27. Loonkloof tussen vrouwen en mannen	Sociaal	0%	–
	i28. Zonder beroepsactiviteit door familie-verantwoordelijkheden	Sociaal	↘	0
	i29. Vrouwelijke parlementsleden	Sociaal	50%	–
6 – Schoon water en sanitair – Verzeker toegang tot en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen				
	i30. Nitraat in rivierwater	Milieu	↘	+
	i31. Nitraat in grondwater	Milieu	↘	0
	i323. Waterverbruik	Milieu	maximum 20%	+
7 – Betaalbare en duurzame energie – Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen				
	i34. Woningen zonder voldoende verwarming ^{SILC}	Sociaal	0%	–
	i35. Hernieuwbare energie ^{PROJ}	Milieu	17,5%	+
	i37. Energieproductiviteit	Economisch	11,4 € ₂₀₁₀ / kg olie-eq.	–
8 – Waardig werk en economische groei – Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen				
	i40. Werkloosheidsgraad	Sociaal	↘	0
	i42. Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	Sociaal	9%	+
	i43. Dodelijke arbeidsongevallen	Sociaal	↘	+
9 – Industrie, innovatie en infrastructuur – Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie				
	i44. Vervoer van personen met de wagen ^{PROJ}	Economisch	67,4%	–
	i45. Vervoer van goederen over de weg ^{PROJ}	Economisch	63,7%	–
	i48. Onderzoek en ontwikkeling	Economisch	3% bbp	+
10 – Ongelijkheid verminderen – Dring ongelijkheid in en tussen landen terug				
	i50. Armoederisico ^{SILC*}	Sociaal	↘	0
	i51. Diepte van het armoederisico ^{SILC*}	Sociaal	↘	0
	i52. Inkomensongelijkheid: Gini-index ^{SILC*}	Sociaal	↗/↘	+

SDG	Indicator	Component	Doelstelling	Evaluatie
11 – Duurzame steden en gemeenschappen – <i>Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam</i>				
	i54. Gebrekkige huisvesting ^{SILC}	Sociaal	0	–
	i55. Blootstelling aan fijn stof	Milieu	10 µg PM _{2.5} /m ³	+
	i57. Geluidsoverlast ^{SILC}	Milieu	↘	+
12 – Verantwoorde consumptie en productie – <i>Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen</i>				
	i58. Binnenlands materiaalverbruik	Economisch	↘	+
	i59. Gevaarlijk afval	Milieu	↘	0
	i60. Gerecycleerd afval	Economisch	↗	0
13 – Klimaatactie – <i>Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden</i>				
	i63. Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS ^{PROJ}	Milieu	42,2 Mt CO ₂ -eq.	–
	i64. Slachtoffers van natuurrampen	Sociaal	1,97 per 100.000	0
	i65. Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering	Governance	↗	+
14 – Leven in het water – <i>Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling</i>				
	i66. Olieverontreiniging	Milieu	0	+
	i67. Duurzame visvangst	Milieu	100%	–
	i68. Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied	Milieu	10%	+
15 – Leven op het land – <i>Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van landecosystemen, beheer wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop en maak landdegradatie ongedaan en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe</i>				
	i69. Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied	Milieu	↗	+
	i70. Bossen met FSC- of PEFC-label	Milieu	↗	+
	i71. Populatie akkervogels	Milieu	↗	–
16 – Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten – <i>Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit</i>				
	i76. Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte	Sociaal	↗	+
	i77. Corruptieperceptie-index	Governance	↗	0
	i78. Vertrouwen in instellingen	Governance	↗	0
17 – Partnerschap om doelstellingen te bereiken – <i>Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijde partnerschap voor duurzame ontwikkeling</i>				
	i79. Officiële ontwikkelingshulp	Governance	0,7% bni	–
	i80. Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen	Governance	50% hulp	–
	i82. Overheidsschuld ^{PROJ}	Economisch	↘	–

SILC - breuk in tijdreeks: BE 2019 (zie hierboven).

SILC* - breuk in tijdreeks: BE 2019 - gegevens tot en met 2018 niet vergelijkbaar met gegevens vanaf 2019. Dit kan een impact hebben op het evaluatieresultaat, dat dus met de nodige voorzichtigheid gehanteerd moet worden (zie hierboven).

PROJ - Evaluatie op basis van bestaande projecties.

De 5 kolommen geven:

- de doelstelling van de VN of SDG (*Sustainable Development Goal*), met logo en korte en volledige beschrijving;
- de naam en het nummer van de indicator (voor de volledige set zie bijlage 6.3, p.100);
- de component van duurzame ontwikkeling: sociaal, milieu, economisch, governance;
- de doelstelling: het cijferdoel dat de indicator moet bereiken in 2030 of als er geen bestaat, de gewenste richting van de evolutie van de indicator;
- het resultaat van de evaluatie, gesymboliseerd met een pictogram: gunstige , ongunstige of onbepaalde evolutie - zie tabel 14 (p. 103) en tabel 15 (p. 104).

2.3. Evaluatie volgens de vier componenten van duurzame ontwikkeling

De balans van de 51 indicatoren is opgenomen in tabel 2, p. 18. De evaluatie van de 82 indicatoren (voor zover berekenbaar) is beschikbaar op www.indicators.be.

Er is geen duidelijke trend af te leiden uit deze balans voor alle 51 indicatoren samen.

- Voor de 25 indicatoren waarvoor een cijferdoel is vastgesteld, zouden 8 indicatoren dit cijferdoel bereiken door de huidige trends te verlengen, terwijl 16 indicatoren dit cijferdoel naar verwachting niet zullen halen. Voor één indicator (*slachtoffers van natuurrampen* - i64) zijn de waargenomen gegevens te variabel en kunnen zij niet worden geëxtrapolerd.
- Voor de 26 indicatoren waarvoor geen cijferdoel is vastgesteld, evolueren 12 indicatoren in de richting van hun doelstellingen tussen 2000 en 2021, terwijl er 2 in de tegenovergestelde richting evolueren. Voor de overige 12 indicatoren is de evolutie stabiel of onbepaald.

In totaal is de evaluatie ongunstig of onbepaald voor 31 van de 51 indicatoren. Voor die indicatoren zullen extra inspanningen nodig zijn om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de VN te bereiken.

Die 51 indicatoren kunnen ingedeeld worden volgens de vier componenten van duurzame ontwikkeling: sociaal, milieu, economisch en governance.

Sociale component. Voor de 23 indicatoren van de sociale component zijn 6 evoluties gunstig: *dagelijkse rokers* (i22) en *jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen* (i42), beiden met een cijferdoel; het aandeel personen dat leeft in een huishouden met een *zeer lage werkintensiteit* (i02), *dodelijke arbeidsongevallen* (i43), *inkomensongelijkheid: Gini-index* (i52) en *veiligheidsgevoel in de openbare ruimte* (i76), 4 indicatoren zonder cijferdoel. Er zijn 9 ongunstige evoluties (allen met een cijferdoel), waaronder *risico op armoede of sociale uitsluiting* (i01), *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen* (i15) en *vroegtijdige schoolverlaters* (i23). De sociale component bevat ook 8 indicatoren waarvoor de evolutie onbepaald is of de evaluatie onmogelijk is, bijvoorbeeld *obesitas bij volwassenen* (i07) en *werkloosheidsgraad* (i40).

Milieucomponent. De 16 indicatoren van de milieucomponent vertonen 11 gunstige evoluties waarvan 5 met een cijferdoel, zoals *waterverbruik* (i32) en *olieverontreiniging* (i66); en waarvan 6 zonder cijferdoel zoals *vleesverbruik* (i08) en *bossen met FSC- of PEFC-label* (i70). In deze component zijn er 3 ongunstige evoluties, waarvan de eerste twee een cijferdoel hebben: *geluidsoverlast* (i57), *duurzame visvangst* (i67) en *populatie akkervogels* (i71). Twee indicatoren worden gekenmerkt door een onzekere evolutie: *gevaarlijk afval* (i59) en *nitraat in het grondwater* (i31).

Economische component. De zeven indicatoren van de economische component vertonen twee gunstige evoluties: *onderzoek en ontwikkeling* (i48), met een cijferdoel, en *binnenlands materiaalverbruik* (i58), zonder cijferdoel. Deze component omvat ook vier ongunstige evoluties voor de volgende indicatoren, waarvan de eerste drie met een cijferdoel: *energieproductiviteit* (i37), *vervoer van personen met de auto* (i44), *vervoer van goederen over de weg* (i45) en *overheidsschuld* (i82). Slechts één evaluatie is onbepaald, voor *gerecycleerd afval* (i60).

Governance-component. Tot slot zijn er vijf indicatoren in de governance-component. Een indicator kent een gunstige evolutie, de *bijdrage aan internationale klimaatfinanciering* (i65, zonder cijferdoel). De *officiële ontwikkelingshulp* (i79) en de *officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen* (i80) zijn twee indicatoren met een cijferdoel die bij voortzetting van de huidige trends niet zouden worden bereikt (ongunstige evaluatie). Twee governance-indicatoren vertonen onzekere trends: *corruptieperceptie-index* (i77) en *vertrouwen in instellingen* (i78).

2.4. Evaluatie van de trends per SDG

Elke SDG gaat over een brede problematiek. Dit blijkt onder andere uit het feit dat er gemiddeld tien subdoelstellingen zijn om elke SDG te detailleren. Drie indicatoren per SDG, of zelfs een paar meer, zijn duidelijk niet genoeg om een algemene trend voor een SDG te bepalen. Dit punt beperkt zich daarom tot het vaststellen van de SDG's waarvoor de evaluaties van de drie indicatoren van de balans in dezelfde richting wijzen.

De beste resultaten worden behaald voor SDG 2 (*Geen honger*) en SDG 6 (*Schoon water en sanitair*). Voor SDG 2 zijn twee evaluaties gunstig en is de evaluatie van de derde indicator onbepaald. Een enkele van deze indicatoren heeft een cijferdoel, wat de reikwijdte van deze evaluatie relativeert. Voor SDG 6 wordt verwacht dat één indicator zijn cijferdoel zal halen als de huidige trends zich doorzetten, een andere gaat de goede richting op en de evaluatie van de derde is onbepaald. De opname van de 31 bijkomende indicatoren (buiten de balans) levert slechts één bijkomende indicator op voor SDG 2 (*landbouw-pesticiden*, i10) en geen voor SDG 6. Ook deze indicator wordt als gunstig geëvalueerd.

De situatie is zorgwekkend voor SDG 4 (*Kwaliteitsonderwijs*) en SDG 17 (*Partnerschap om doelstellingen te bereiken*). Voor deze SDG's hebben de drie indicatoren een ongunstige evaluatie. Bovendien hebben al hun indicatoren (behalve één voor SDG 17) cijferdoelen. Deze evaluaties zijn dus relevanter dan de evaluaties voor SDG 2 en SDG 6 hierboven, aangezien zij rekening houden met het niveau van de indicator en niet alleen met de evolutie ervan. De situatie is ook zorgwekkend voor SDG 5 (*Gendergelijkheid*): twee indicatoren hebben een ongunstige evaluatie (met cijferdoel) en een indicator een onbepaalde evaluatie (zonder cijferdoel). De opname van de 31 bijkomende indicatoren (buiten de balans) levert één bijkomende indicator op voor SDG 4 (*gediplomeerden van het hoger onderwijs*, i25), die gunstig evolueert, en één indicator voor SDG 17 (*internationale investeringspositie*, i81), die niet kan worden geëvalueerd.

Voor de andere SDG's is er geen duidelijke trend, aangezien de indicatoren evaluaties hebben die in verschillende richtingen wijzen.

2.5. Evaluatie van de opvolgingsindicatoren voor de SDG's tegen 2020

De SDG's en hun subdoelstellingen werden vastgesteld voor 2030. Sommige subdoelstellingen hebben echter 2020 als tijdshorizon. In deze paragraaf wordt nagegaan of België deze subdoelstellingen heeft gehaald. Deze evaluatie kan verschillen van die van de balans (zie 2.2). In het geval van een indicator die het cijferdoel voor 2020 niet zou halen, maar wel in de goede richting gaat krijgt de indicator een ongunstige evaluatie voor 2020. Maar als de indicator tot 2030 blijft verbeteren, is het mogelijk dat het

cijferdoel voor die verdere tijdshorizon wel wordt gehaald. De evaluatie zou dan gunstig zijn in de balans.

De subdoelstellingen van de SDG's met 2020 als expliciet termijn, hebben in het bijzonder betrekking op doelstellingen uit het *Verdrag inzake biologische diversiteit* (CBD). Dit verdrag stelde tijdens de Conferentie van de Partijen te Aichi in 2010 doelstellingen voor 2020 vast en ze zijn als dusdanig opgenomen in Agenda 2030. Tijdens de Conferentie van de Partijen van de CBD in december 2022 werden nieuwe doelstellingen vastgesteld.

In totaal gaat het om 22 subdoelstellingen. Van de 231 door de VN gedefinieerde globale indicatoren gaat het om 28 indicatoren, gegroepeerd in drie categorieën.

- De eerste categorie (9 indicatoren) omvat indicatoren die deel uitmaken van de 82 indicatoren die in dit rapport worden opgevolgd.
- De tweede categorie (9 indicatoren) betreft globale indicatoren die het aantal landen weergeven dat een verdrag heeft ondertekend, een strategie heeft aangenomen of bepaalde planningsprocessen heeft uitgevoerd. Deze indicatoren zijn niet opgenomen in het kader van de opvolgingsindicatoren van de SDG's, omdat zij gezien hun binaire aard (het land heeft een verdrag ondertekend of niet) niet door statistische instellingen worden opgevolgd. Om deze te evalueren werd de *Global Database* van de VN over de opvolgingsindicatoren van de SDG's geraadpleegd om na te gaan of België in 2020 de nodige maatregelen had getroffen (UNDESA, 2022).
- De derde categorie (10 indicatoren) betreft indicatoren die buiten het bestek van deze analyse vallen omdat ze niet zijn opgenomen in de 82 indicatoren die in dit rapport worden gevolgd of omdat het geen binaire indicatoren zijn. Voor deze indicatoren wordt in deze paragraaf geen evaluatie opgemaakt.

Eerste categorie. Tabel 3 bekijkt de 9 betrokken indicatoren. Voor elke indicator vermeldt de tabel de VN-subdoelstelling (met vermelding van het cijferdoel of de gewenste richting in het vet), de opvolgingsindicator van de SDG's en de evaluatie ervan. 2015 wordt als referentiejaar beschouwd waarmee 2020 moet worden vergeleken, omdat de SDG's toen zijn vastgesteld. De site www.indicators.be geeft meer details over de indicatoren in deze tabel.

In totaal hebben vier indicatoren hun doelstelling gehaald, vier indicatoren niet en voor één indicator is het niet mogelijk een evaluatie te maken.

Tabel 3 Vooruitgang van de indicatoren naar hun doelstelling vastgesteld voor 2020

Subdoelstelling (VN, 2015)	Indicator	Evaluatie 2020
3.6 Tegen 2020 het aantal doden en gewonden in het verkeer wereldwijd halveren.	Verkeersdoden (i21)	Ongunstige evaluatie. Tussen 2015 en 2020 is deze indicator met 34% gedaald.
8.6 Tegen 2020 het aandeel aanzienlijk terugschroeven van jongeren die niet aan het werk zijn, geen onderwijs volgen en niet met een opleiding bezig zijn.	Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen (i42)	Gunstige evaluatie. Tussen 2015 en 2020 is deze indicator met 17% gedaald.
12.4 Tegen 2020 komen tot een milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken internationale kaderovereenkomsten, en hun uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken. Daarom wordt ervan uitgegaan dat de productie van gevaarlijk afval moet worden verminderd.	Gevaarlijk afval (i59)	Ongunstige evaluatie. Deze indicator is alleen beschikbaar voor even jaren. Zowel de evolutie tussen 2014 en 2020 als de evolutie vanaf 2016 tonen een toename van de productie van gevaarlijk afval.
13.a De verbintenis uitvoeren die door de ontwikkelde landen in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering genomen werd omtrent de doelstelling om tegen 2020 gezamenlijk jaarlijks \$ 100 miljard bijeen te brengen uit allerlei bronnen, om tegemoet te komen aan de behoeften van de ontwikkelingslanden in de context van aanzienlijke mitigatieacties en van transparantie inzake implementatie, en om door deze kapitalisatie het Groene Klimaatfonds zo snel mogelijk volledig operationeel te maken.	Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering (i65)	Gunstige evaluatie. Tussen 2015 en 2020 is deze indicator gestegen van 47 tot 119 miljoen euro. Dit is een gunstige evolutie en gaat veel verder dan de 50 miljoen euro die België heeft toegezegd.
14.4 Tegen 2020 op een doeltreffende manier de visvangst reguleren en een einde maken aan overbevissing, aan illegale, niet-aangegeven en ongereguleerde visserij en aan destructieve visserijpraktijken, en op wetenschap gebaseerde beheerplannen implementeren, om de visvoorraden zo snel mogelijk te herstellen, op zijn minst op niveaus die een maximale duurzame opbrengst kunnen garanderen zoals bepaald door hun biologische kenmerken.	Duurzame visvangst (i67)	Ongunstige evaluatie. Tussen 2015 en 2020 is deze indicator gedaald van 59% naar 53%, terwijl hij in 2030 100% zou moeten bedragen.
14.5 Tegen 2020 minstens 10% van de kust- en zeegebieden in stand houden, in overeenstemming met het nationale en internationale recht en gebaseerd op de beste beschikbare wetenschappelijke informatie.	Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied (i68)	Gunstige evaluatie. Deze indicator is stabiel op ongeveer 38%.
15.1 Tegen 2020 het behoud, herstel en het duurzaam gebruik van land- en inlandse zoetwaterecosystemen en hun diensten waarborgen, in het bijzonder wouden, moeraslanden, bergen en droge gebieden, in lijn met de verplichtingen van de internationale overeenkomsten.	Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied (i69)	Onbepaalde evaluatie. Deze indicator is stabiel op ongeveer 12%. Bij gebrek aan een specifiek cijferdoel voor deze indicator kan het niveau ervan niet worden geëvalueerd.
15.2 Tegen 2020 de implementatie bevorderen van het duurzaam beheer van alle soorten wouden, de ontbossing een halt toeroepen, aangetaste wouden herstellen en op duurzame manier bebossing en herbebossing mondiaal aanzienlijk opvoeren.	Bossen met FSC- of PEFC-label (i70)	Gunstige evaluatie. Tussen 2015 en 2020 steeg de indicator van 53% naar 57%.
15.5 Dringende en doortastende actie ondernemen om de aftakeling in te perken van natuurlijke leefgebieden, het verlies van biodiversiteit een halt toe te roepen en, tegen 2020, de bedreigde soorten te beschermen en hun uitsterven te voorkomen.	Populatie akkervogels (i71)	Ongunstige evaluatie. De indicator is sinds 1990 voortdurend gedaald, ook tussen 2015 en 2020.

Tweede categorie. België heeft de doelstelling voor 6 indicatoren gehaald. België heeft bijvoorbeeld wetgeving aangenomen ter bestrijding van invasieve soorten (VN-indicator 15.8.1) en heeft een werkgelegenheidsstrategie voor jongeren (indicator 8.b.1). Voor subdoelstelling 12.4 inzake afvalbeheer voldoet België aan zijn verplichtingen voor de meeste verdragen inzake gevaarlijk afval en chemische stoffen, maar is er volgens de VN nog ruimte voor verbetering (indicator 12.4.1). De doelstelling is dus

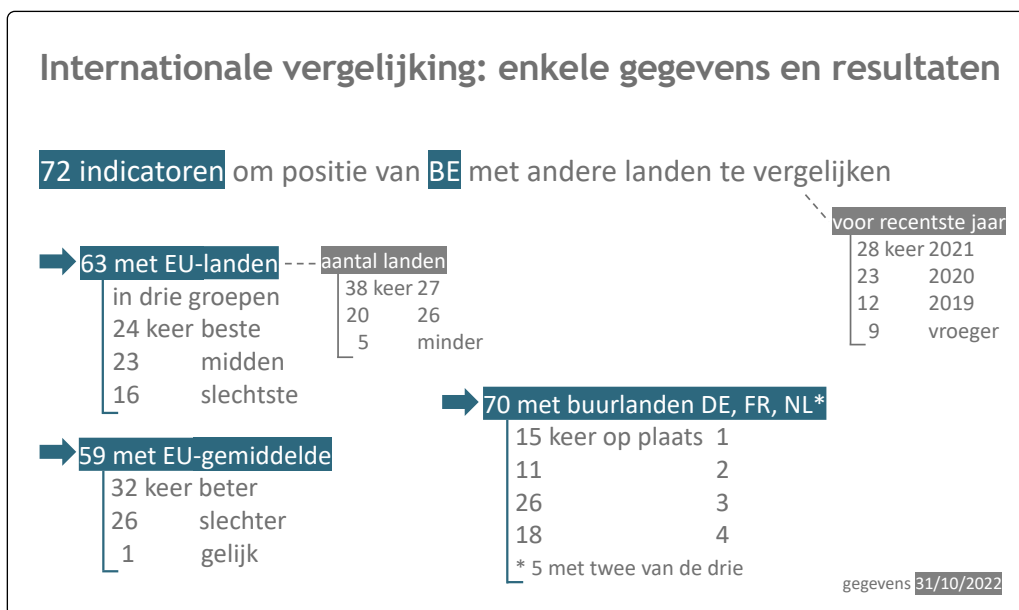
niet bereikt, maar lijkt op de goede weg te zijn. Voor twee indicatoren ten slotte zijn geen gegevens beschikbaar in de globale VN-databank (UNDESA, 2022): over het bestaan van een nationale risicobeperkingsstrategie in het kader van het *Actiekader van Sendai om het risico op rampen te verminderen* (indicator 11.b.1) en over het gebruik van een ecosysteemgerichte aanpak voor het beheer van mariene gebieden (indicator 14.2.1).

Derde categorie. Er kan geen evaluatie worden gemaakt binnen het hierboven geschetste kader.

Besluit. Van de 28 SDG-opvolgingsindicatoren waarvoor tegen 2020 een doelstelling was vastgesteld, hebben er 10 deze doelstelling gehaald en 5 niet. Voor de overige 13 indicatoren kan er geen evaluatie gebeuren met de beschikbare gegevens.

3. Internationale vergelijking

Het rapport *Indicatoren van duurzame ontwikkeling 2023* presenteert een overzicht van de huidige internationale positie van België op basis van 72 SDG-indicatoren. In 72 figuren vergelijkt het België, voor het recentste jaar met voldoende beschikbare gegevens, met de andere landen van de Europese Unie, het EU-gemiddelde en de buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland (zie 3.1). Het resultaat van die internationale vergelijking levert voor België een gemengd beeld (zie 3.2). Voor 24 van de 63 indicatoren met EU-landgegevens behoort België tot de best presterende groep; voor 23 is dat de middelmatig presterende groep en voor 16 de slechtst presterende groep.

3.1. Overzicht in 72 figuren

Een internationale vergelijking van de Belgische positie op het vlak van duurzame ontwikkeling is sinds 2017 beperkt aanwezig in de rapporten met aanvullende indicatoren naast het bruto binnenlands product en op de indicators.be-website (zie 3.1.1). Dit rapport maakt die internationale vergelijking beter toegankelijk en maakt een overzicht in figuren voor 72 indicatoren (zie 3.1.2 en 3.1.3).

3.1.1. Internationale vergelijking in rapporten en op indicators.be

Vanaf 2017 werden de cijfers van de Belgische aanvullende indicatoren naast het bruto binnenlands product vergeleken met het EU-gemiddelde of met drie buurlanden (INR/FPB, 2017). De jaarlijkse rapporten met die indicatoren bevatten daartoe figuren, tabelletjes met enkele kerncijfers en in de tekst een beknopte rubriek 'internationale vergelijking'. Die informatie werd gepresenteerd voor afzonderlijke indicatoren en de figuren en tekstrubriek werden ook op de indicators.be-website opgenomen. In 2022 werd het rapport met aanvullende indicatoren vernieuwd en kreeg het de titel *Indicatoren van duurzame ontwikkeling* (INR/FPB, 2022). De informatie over de afzonderlijke indicatoren,

met onder meer de internationale vergelijking, staat niet meer in dat afgeslankte rapport. Die informatie is wel nog te vinden op de indicators.be-website.

Het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2022* maakte de internationale vergelijking opnieuw zichtbaarder en voor het geïnteresseerde publiek gemakkelijker beschikbaar (FPB, 2022a). Dat rapport presenteerde voor het eerst een overzicht van de internationale positie van België voor de hele indicatorenset en niet enkel een internationale vergelijking voor afzonderlijke indicatoren. Dat overzicht wordt voortaan opgenomen in de jaarlijkse rapporten over *Indicatoren van duurzame ontwikkeling*. Daarmee komt dit rapport tegemoet aan de wens van het parlement (Kamer van volksvertegenwoordigers, 2022). De informatie over afzonderlijke indicatoren blijft beschikbaar op de bijbehorende indicators.be-website.

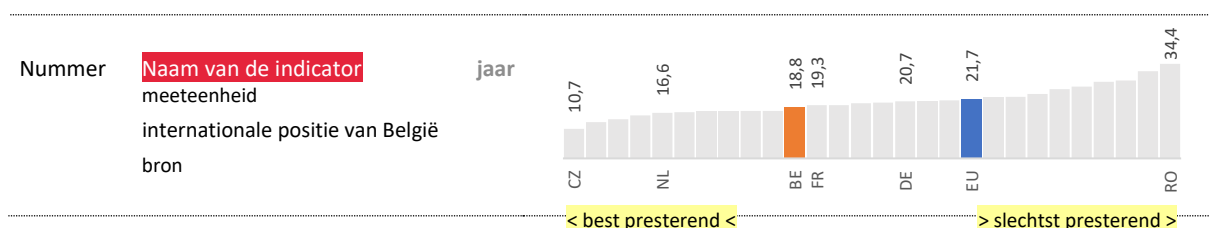
3.1.2. Methode

Dit rapport presenteert de internationale positie van België in 72 figuren. Die tonen voor elk van de 72 indicatoren, naargelang van de beschikbare informatie, op welke plaats België staat in de Europese Unie of tussen de drie buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland. Samen bieden die 72 figuren een beeld van België's internationale positie.

De internationale vergelijking is een momentopname voor het recentste jaar waarvoor voldoende gegevens beschikbaar zijn. De evolutie van België's positie in de loop van de tijd wordt hier niet onderzocht.

De analyse is louter kwantitatief. De cijfers voor België en andere landen worden gegeven. Verschillen tussen België en andere landen worden vastgesteld. Maar verklaringen voor die verschillen worden hier niet geboden.

Elke indicator wordt als volgt gepresenteerd.

Op de figuren zijn de landen gerangschikt van best presterend aan de linkerkant naar slechtst presterend aan de rechterkant. De termen 'best' en 'slechtst', en 'beter' en 'slechter' worden hier gebruikt om de internationale positie van België te beoordelen in vergelijking met de andere EU-landen, met het EU-gemiddelde en met de drie buurlanden. Die beoordeling is in overeenstemming met de beleidsdoelstellingen die bij vrijwel alle indicatoren horen. Het gebruik van die termen sluit ook aan bij de vroegere rapporten en bij de indicators.be-website die België situeren in een verdeling van de EU-landen in drie even grote groepen: België behoort daar ofwel tot de 'best' ofwel tot de 'middelmatig' ofwel tot de 'slechtst' presterende groep. Die termen maken meteen duidelijk wat de verkieslijke positie is. Termen als 'hoger' en 'lager' kunnen dat niet en zijn hier dus ongeschikt. In sommige gevallen zijn immers hogere waarden te verkiezen, bijvoorbeeld als het gaat om *levensverwachting* (i11) of

hernieuwbare energie (i35). In andere gevallen zijn lagere waarden verkieslijk, bijvoorbeeld bij *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen* (i15) en *energie-afhankelijkheid* (i33).

Alle beschikbare landen worden wel getoond, maar om de figuren niet te overladen, zijn slechts een beperkt aantal landen benoemd. Naast België zijn dat de drie buurlanden, de landen op de eerste en de laatste plaats en het EU-gemiddelde. Op de lichtgrijze figuren vallen België en de EU ook op door hun oranje en blauwe kleur. De landen zijn met de volgende tweelettercodes aangeduid.

AT	Oostenrijk	EU	Europese Unie	<	MT	Malta
BE	België	FI	Finland		NL	Nederland
BG	Bulgarije	FR	Frankrijk	<	PL	Polen
CY	Cyprus	HR	Kroatië		PT	Portugal
CZ	Tsjechië	HU	Hongarije		RO	Roemenië
DE	Duitsland	IE	Ierland		SE	Zweden
DK	Denemarken	IT	Italië		SI	Slovenië
EE	Estland	LT	Litouwen		SK	Slowakije
EL	Griekenland	LU	Luxemburg			
ES	Spanje	LV	Letland			

De internationale vergelijking steunt op bestaande cijfers die door diverse instellingen gepubliceerd worden. De auteurs van dit rapport hebben die cijfers verzameld en verwerkt. Waar mogelijk werd voor kant-en-klare cijfers gekozen; in een aantal gevallen voerde het Federaal Planbureau bijkomende berekeningen uit. De voornaamste bron voor de internationale vergelijking in dit rapport is Eurostat, het bureau voor statistiek van de EU. Eurostat werkt nauw samen met de nationale bureaus voor statistiek – voor België is dat Statbel – onder meer om vergelijkbare cijfers over de EU-lidstaten te kunnen publiceren.

De gepresenteerde gegevens zijn die beschikbaar op 31 oktober 2022.

3.1.3. Internationale positie van België in 72 figuren

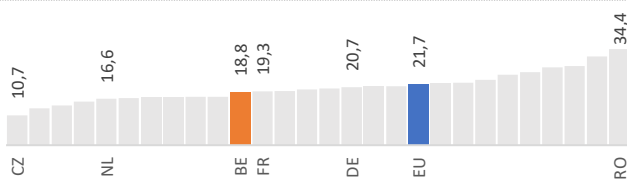
De 72 indicatoren met internationale vergelijking zijn gerangschikt volgens de 17 SDG's. De naam van elke indicator heeft als achtergrond de bijbehorende SDG-kleur die internationaal vastgelegd is. Ook de tien indicatoren die tot de Belgische SDG-set behoren maar waarvoor een internationale vergelijking niet beschikbaar is, worden vermeld. Voor die indicatoren staat de recentste Belgische waarde in het overzicht.

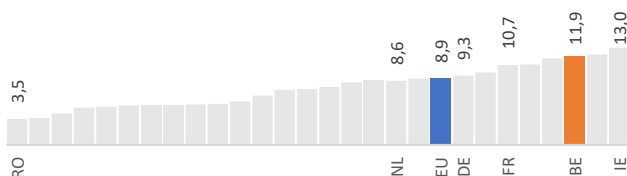
SDG 1 Geen armoede

Beëindig armoede overal en in al haar vormen

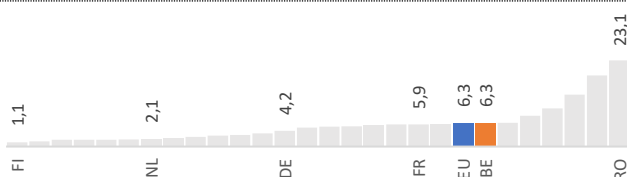
01 Risico op armoede of sociale uitsluiting 2021
 procent van bevolking
 11^e van 27 EU-landen, beter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, ilc_peps01n

02 Zeer lage werkintensiteit 2021
 procent van bevolking onder 65 jaar
 25^e van 27 EU-landen, slechter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, ilc_lvhl11n

03 Ernstige materiële en sociale ontbering 2021
 procent van bevolking
 21^e van 27 EU-landen, gelijk aan gemiddelde
 Bron: Eurostat, ilc_mdmsd11

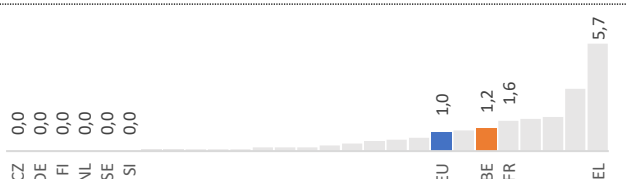
04 Leefloners 2021
 procent van bevolking
 Bron: POD Maatschappelijke Integratie

1,3 | Belgische indicator, geen internationale vergelijking

05 Overmatige schuldenlast van de gezinnen 2020
 procent van 18-jarigen en ouder
 Bron: Nationale Bank van België

0,8 | Belgische indicator, geen internationale vergelijking

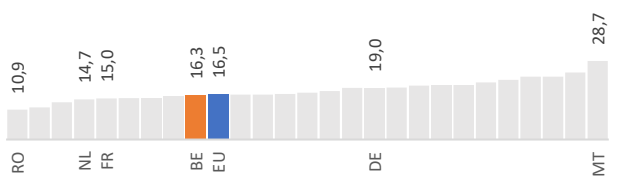
06 Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen 2021
 procent van 16-jarigen en ouder
 21^e van 26 EU-landen, slechter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, hlth_silc_08

SDG 2 Geen honger

Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw

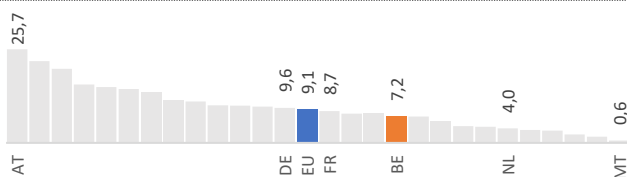
07 Obesitas bij volwassenen 2019
 procent van 18-jarigen en ouder
 9^e van 26 EU-landen, beter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, sdg_02_10

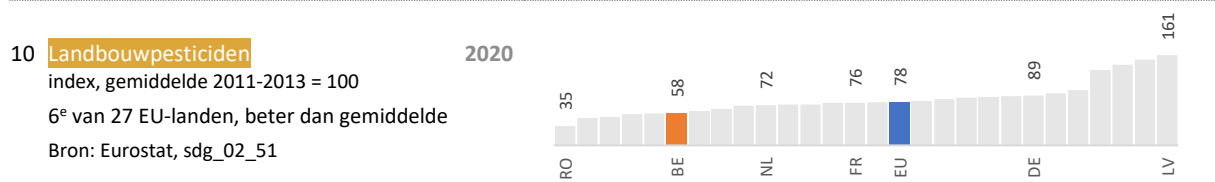

08 Vleesconsumptie 2020
 gram per inwoner per dag
 slechter dan EU27-gemiddelde
 Bron: Statbel; OECD-FAO; berekeningen FPB

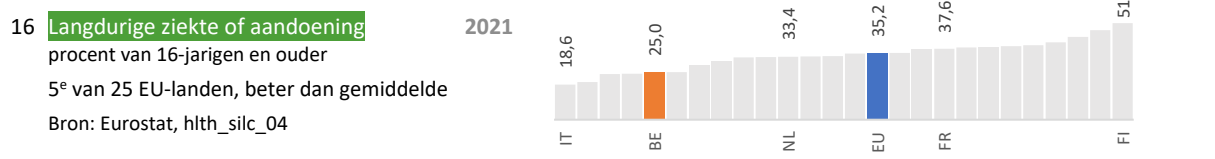
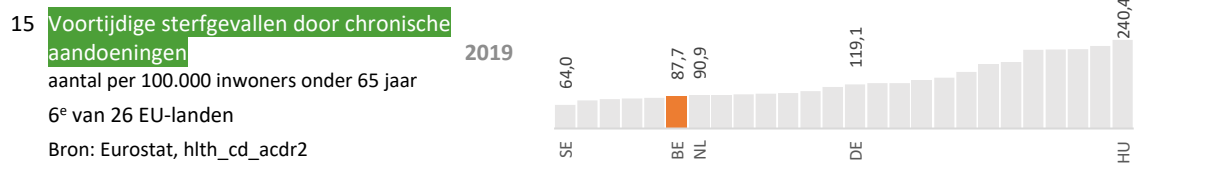
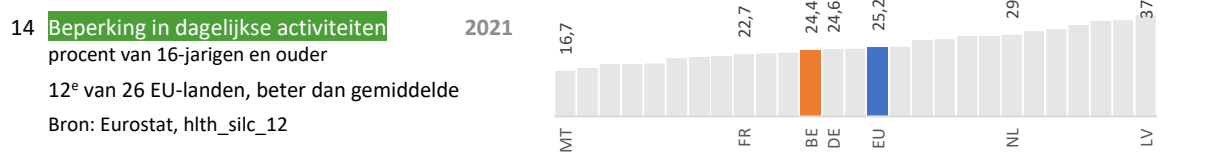
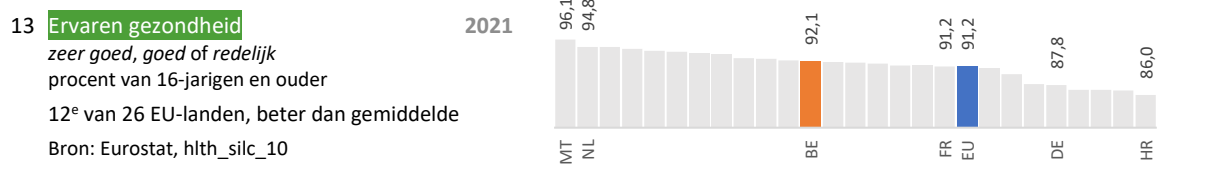
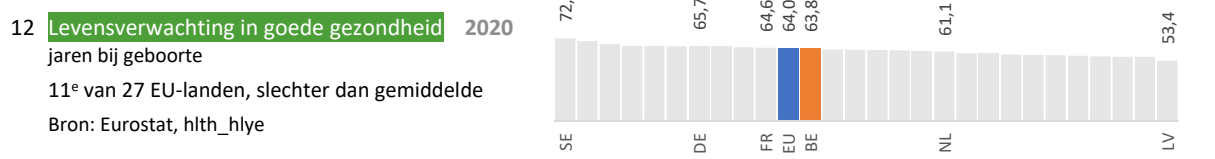

09 Oppervlakte biologische landbouw 2020
 procent van landbouwoppervlakte
 17^e van 27 EU-landen, slechter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, sdg_02_40

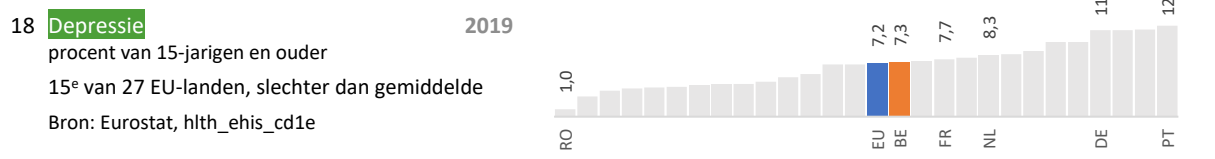

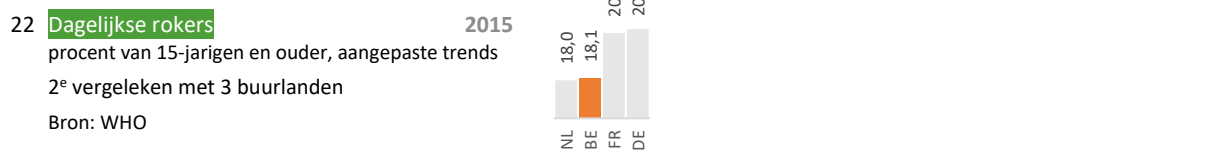
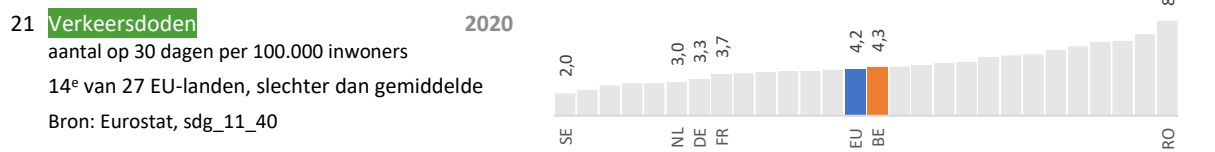
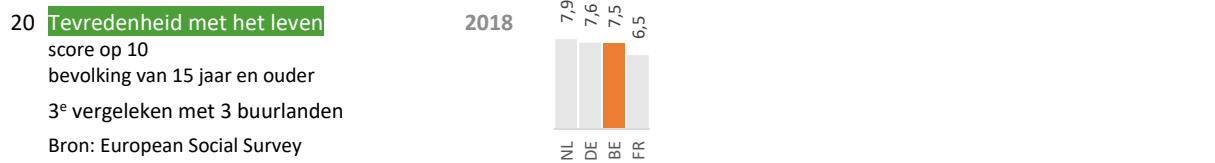
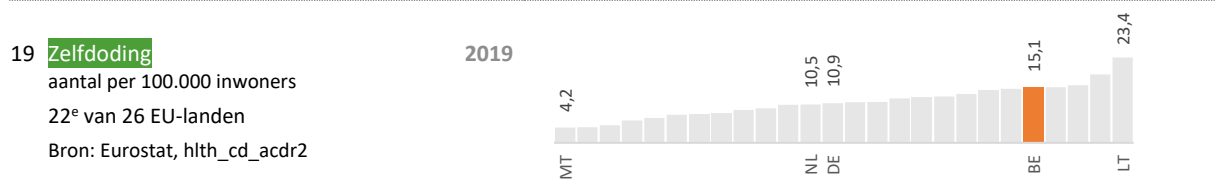
SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
Verzekeren een goede gezondheid en bevorderen welzijn voor iedereen op alle leeftijden

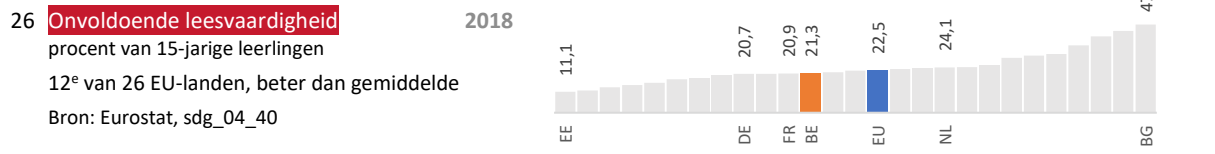
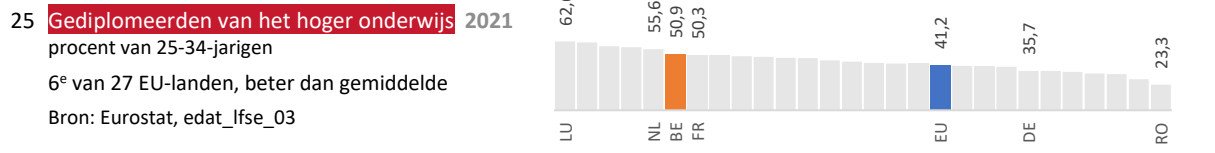
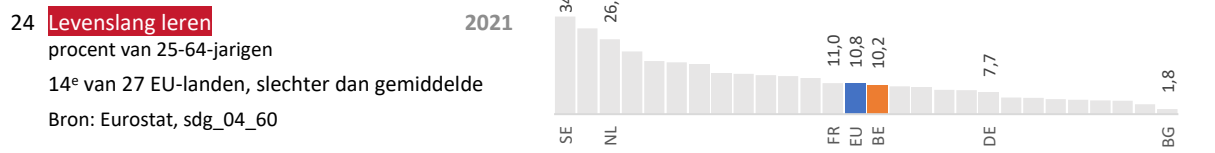
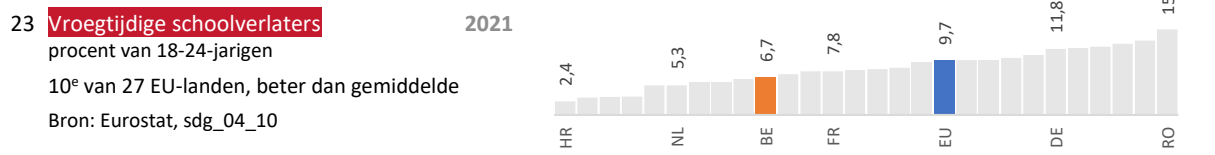
17 **Psychologische ontredde** 2018
 procent van 15-jarigen en ouder
 Bron: Sciensano

17,7 | Belgische indicator, geen internationale vergelijking

4 Kwaliteitsonderwijs **SDG 4** **Kwaliteitsonderwijs**
Verzeker inclusief en billijk kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

SDG 5 Gendergelijkheid

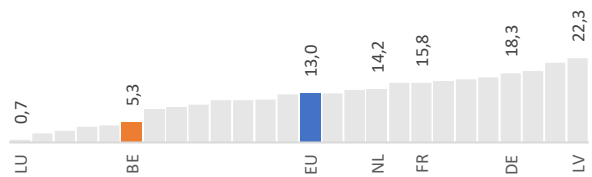
Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

27 Loonkloof tussen vrouwen en mannen 2020

uurlonen, procentueel verschil

6^e van 25 EU-landen, beter dan gemiddelde

Bron: Eurostat, sdg_05_20

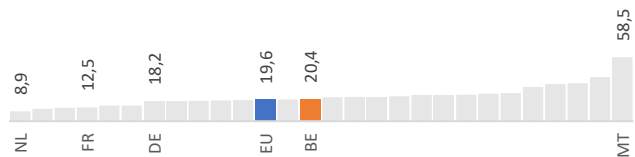

28 Zonder beroepsactiviteit door familie-verantwoordelijkheden 2021

procent van niet-beroepsactieve 15-64-jarigen die wensen te werken

13^e van 27 EU-landen, slechter dan gemiddelde

Bron: Eurostat, lfsa_igar

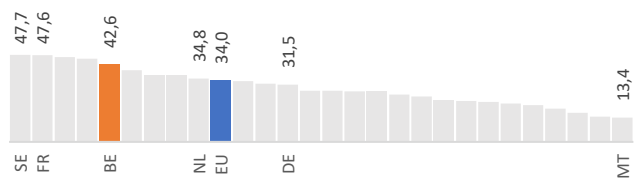

29 Vrouwelijke parlementsleden 2021

procent van nationale en regionale parlementen

5^e van 27 EU-landen, beter dan gemiddelde

Bron: EIGE

SDG 6 Schoon water en sanitair

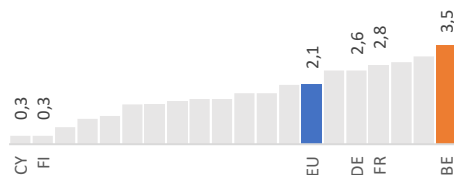
Verzeker toegang tot en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen

30 Nitraat in rivierwater 2020

milligram NO₃-N per liter

19^e van 19 EU-landen, slechter dan gemiddelde

Bron: EEA

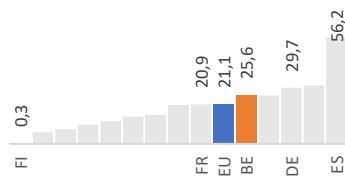

31 Nitraat in grondwater 2020

milligram NO₃-N per liter

10^e van 14 EU-landen, slechter dan gemiddelde

Bron: EEA

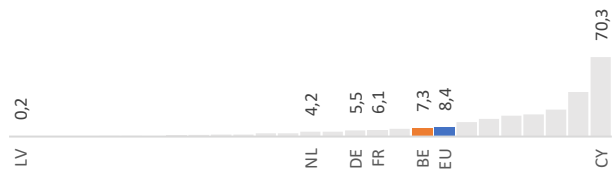

32 Waterverbruik 2017

procent van hernieuwbare zoetwatervoorraden

19^e van 26 EU-landen, beter dan gemiddelde

Bron: Eurostat, sdg_06_60

SDG 7 Betaalbare en duurzame energie

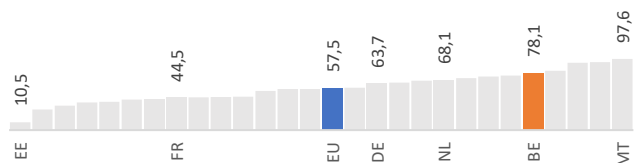
Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

33 Energieafhankelijkheid 2020

procent van energieverbruik

23^e van 27 EU-landen, slechter dan gemiddelde

Bron: Eurostat, sdg_07_50

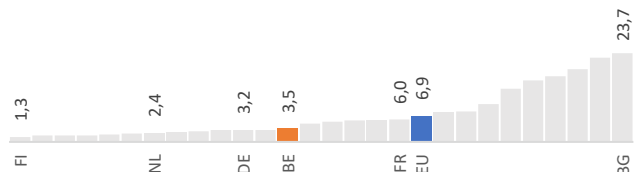

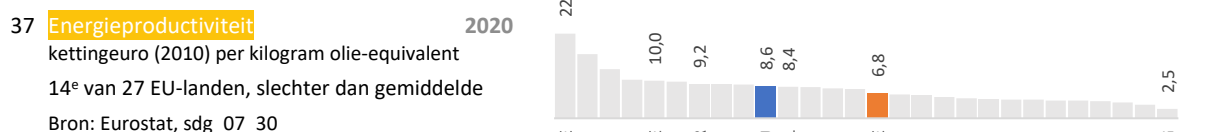
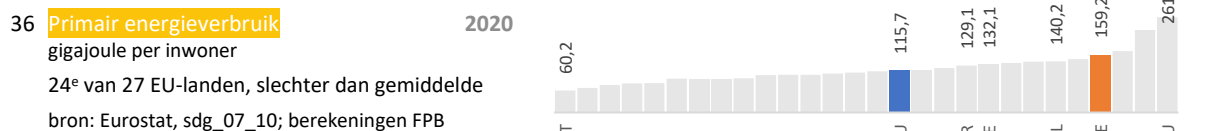
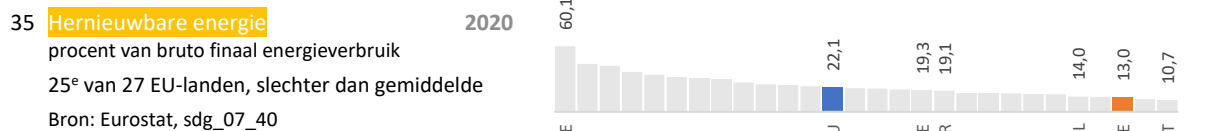
34 Woningen zonder voldoende verwarming 2021

procent van bevolking

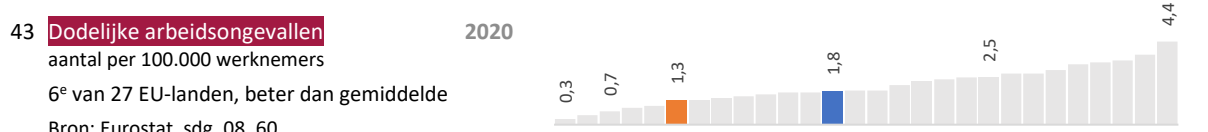
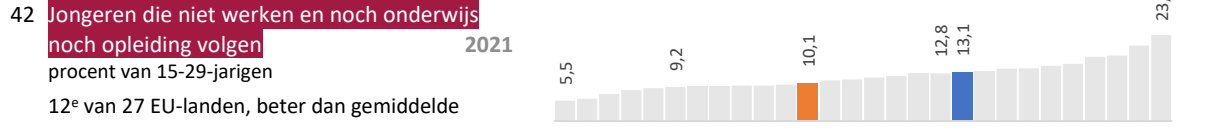
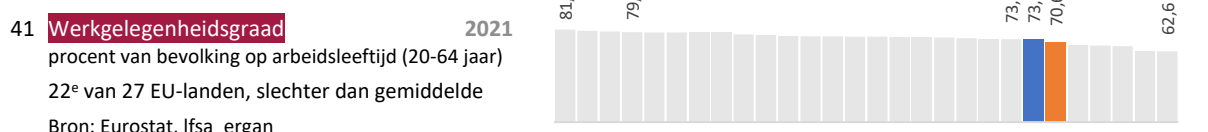
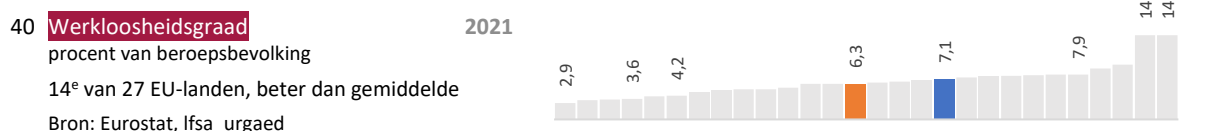
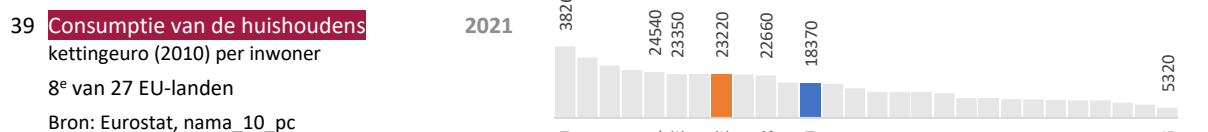
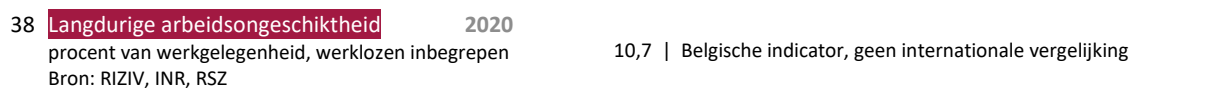
13^e van 27 EU-landen, beter dan gemiddelde

Bron: Eurostat, sdg_07_60

SDG 8 Waardig werk en economische groei
Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

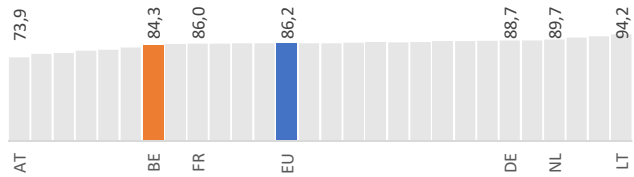

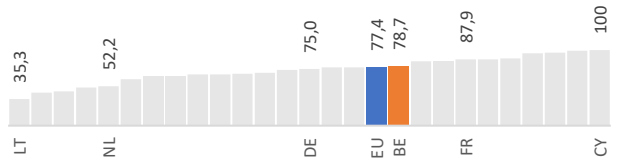
SDG 9 Industrie, innovatie en infrastructuur

Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie

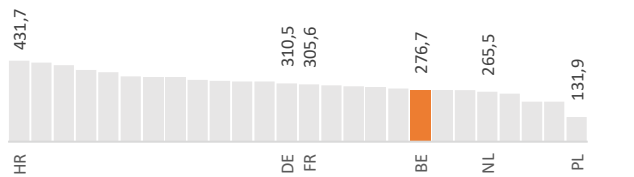
- 44 **Vervoer van personen met de wagen** 2020
 procent van vervoer in reizigerskilometer
 7^e van 27 EU-landen, beter dan gemiddelde
 bron: Europese Commissie

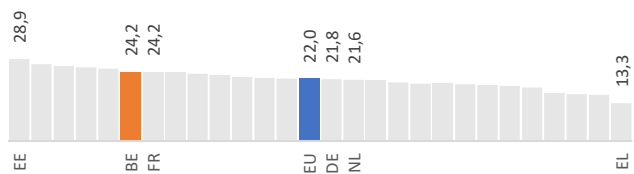
- 45 **Vervoer van goederen over de weg** 2020
 procent van vervoer in ton-kilometer
 17^e van 26 EU-landen, slechter dan gemiddelde
 bron: Europese Commissie

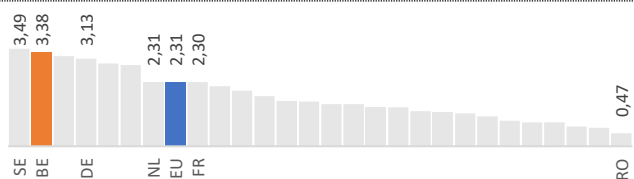
- 46 **Fysieke kapitaalgoederenvoorraad** 2019
 procent van bruto binnenlands product
 19^e van 26 EU-landen
 bron: Eurostat, nama_10_nfa_bs; berekeningen FPB

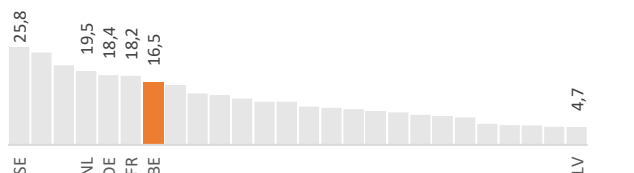
- 47 **Investeringen (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad** 2021
 procent van bruto binnenlands product
 6^e van 27 EU-landen
 bron: Eurostat, nama_10_an6

- 48 **Onderzoek en ontwikkeling** 2020
 procent van bruto binnenlands product
 2^e van 27 EU-landen, beter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, sdg_09_10

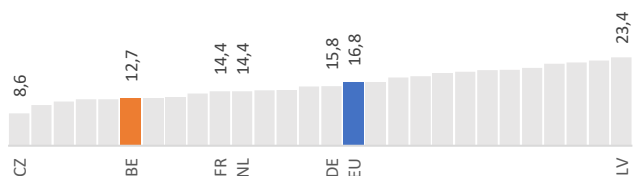
- 49 **Kenniskapitaalgoederenvoorraad** 2019
 procent van bruto binnenlands product
 7^e van 26 EU-landen
 bron: Eurostat, nama_10_nfa_bs; berekeningen FPB

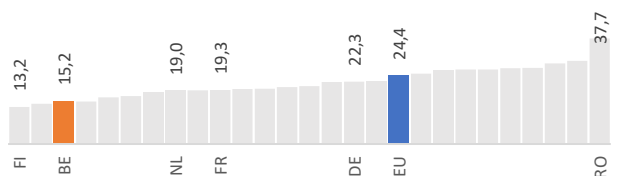
SDG 10 Ongelijkheid verminderen

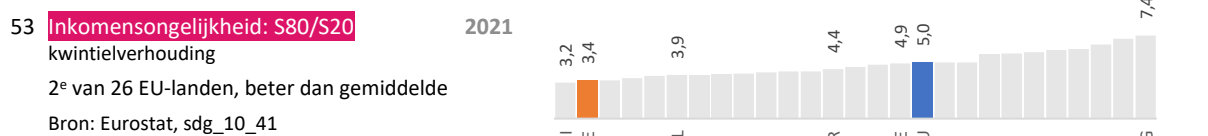
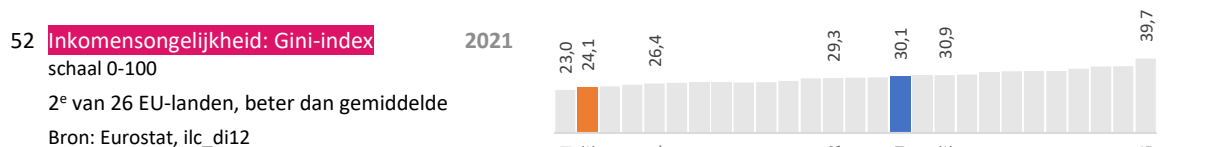
Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

- 50 **Armoederisico** 2021
 procent van bevolking
 6^e van 27 EU-landen, beter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, sdg_01_20

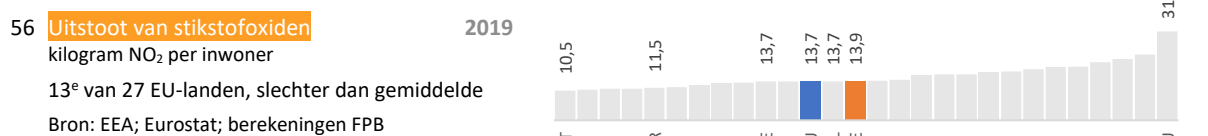
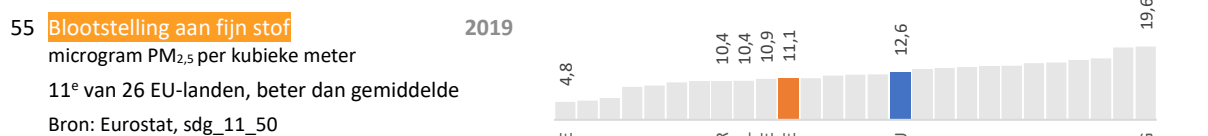

- 51 **Diepte van het armoederisico** 2021
 procentuele afstand tot armoederisicodrempel
 3^e van 26 EU-landen, beter dan gemiddelde
 Bron: Eurostat, sdg_10_30

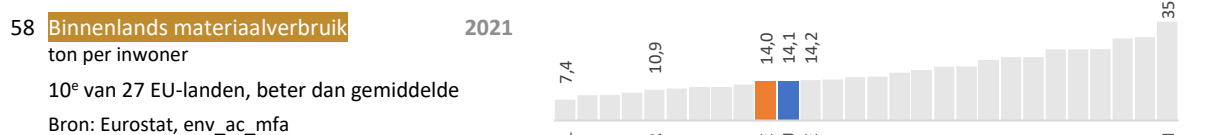

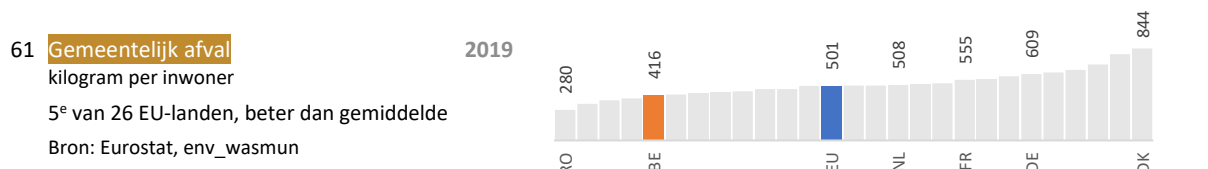
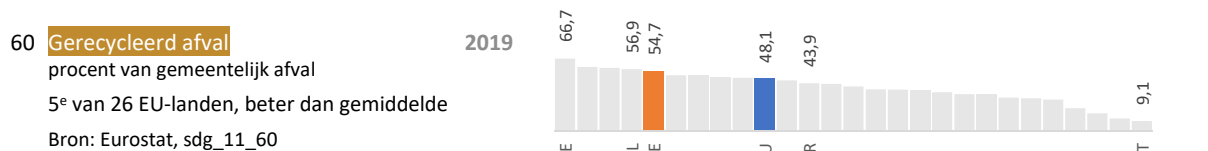

SDG 11 Duurzame steden en gemeenschappen
Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

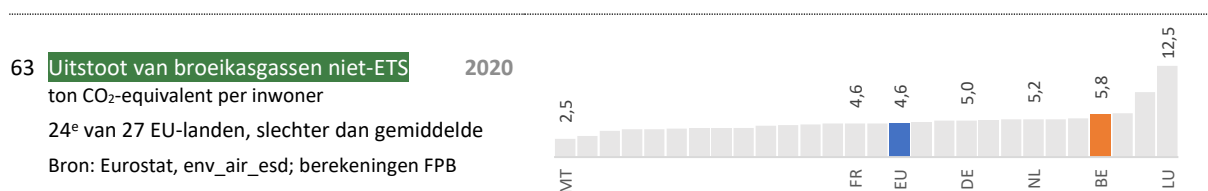
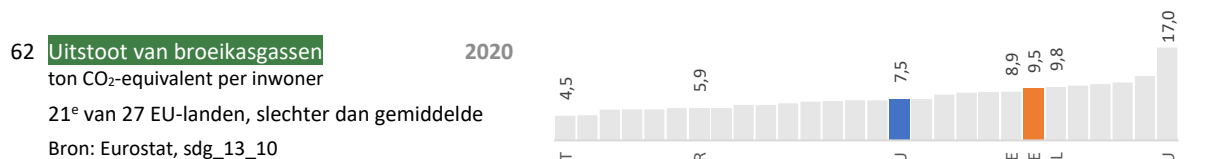

SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie
Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

13 **SDG 13 Klimaatactie**
Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden

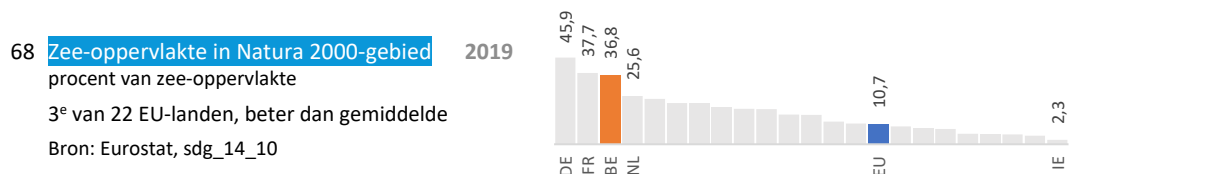
64 **Slachtoffers van natuurrampen** 2021
 aantal per 100.000 personen
 880 | internationale vergelijking niet weergegeven, te grillige indicator
 Bron: CRED EM-DAT; berekeningen FPB

65 **Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering** 2021
 miljoen euro
 124,9 | internationale vergelijking niet relevant door verschillende inhoud
 Bron: Nationale Klimaatcommissie; Eurostat, sdg_13_50

14 **SDG 14 Leven in het water**
Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling

66 **Olieverontreiniging** 2021
 aantal per 100 vliegtuigen
 0 | Belgische indicator, geen internationale vergelijking
 Bron: KBIN BMM

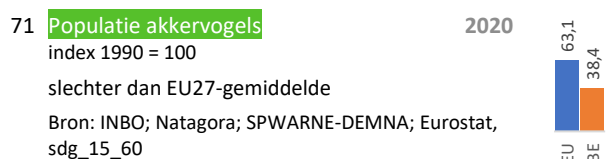
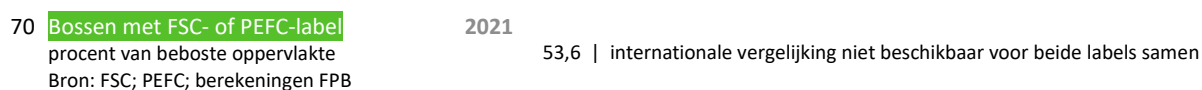
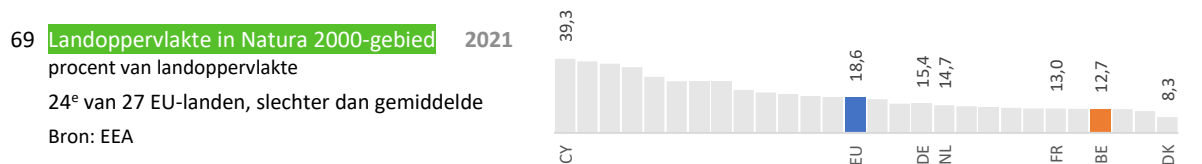
67 **Duurzame visvangst** 2020
 procent vissoorten binnen duurzame opbrengstwaarden
 53,3 | internationale vergelijking niet beschikbaar
 Bron: ICES; berekeningen FPB

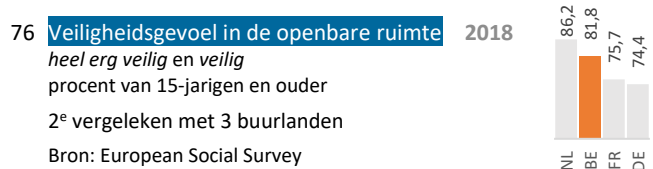
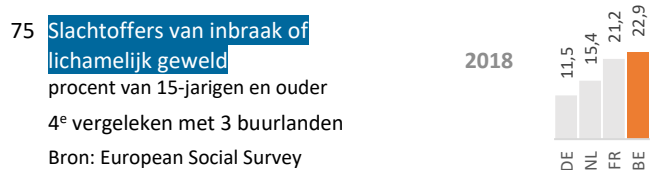
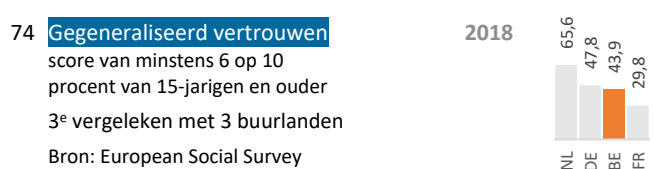
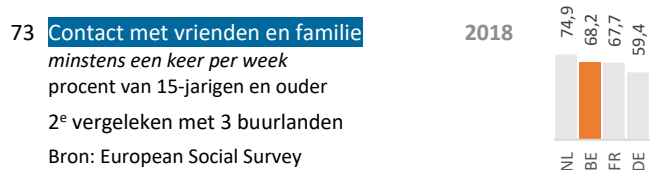
SDG 15 Leven op het land

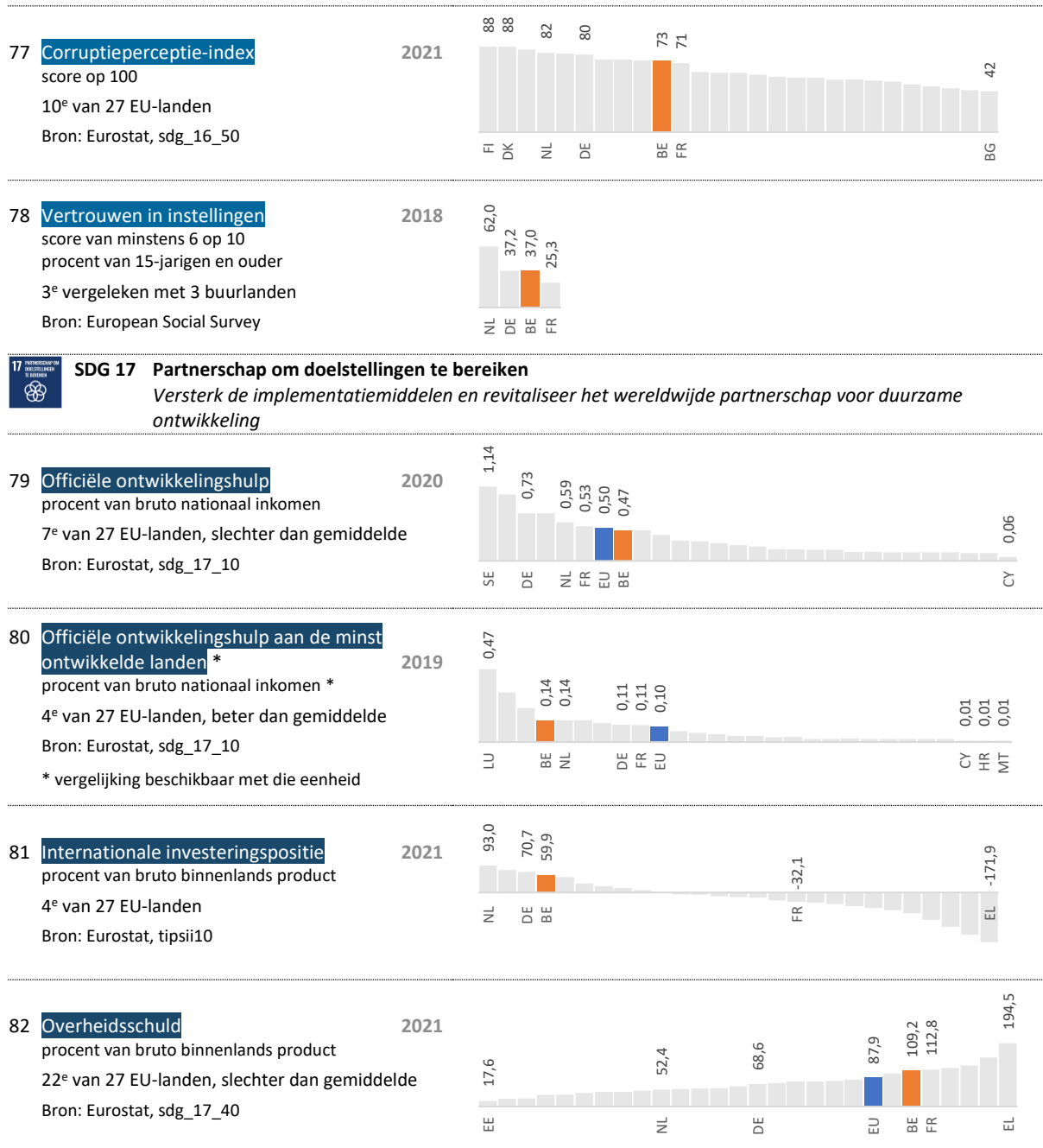
Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van landecosystemen, beheer wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop en maak landdegradatie ongedaan en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe

SDG 16 Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit

3.2. Belgische internationale positie: gemengd beeld

De 72 figuren over de internationale positie van België geven een gemengd beeld. Die uitkomst is niet echt verrassend aangezien het gaat om een groot aantal indicatoren die bovendien heel wat uiteenlopende domeinen bestrijken. De resultaten worden in drie punten samengevat: eerst een resultatentelling voor de hele indicatorenset (zie 3.2.1), daarna voorbeelden van diverse resultaten voor indicatoren over diverse domeinen (zie 3.2.2) en volgens de vier componenten (zie 3.2.3).

3.2.1. Belgische posities gerangschikt en geteld

De indicatoren met internationale vergelijking en de resultaten van die vergelijking kunnen op verscheidene manieren gerangschikt en geteld worden.

EU en drie buurlanden. Van de 72 indicatoren met internationale vergelijking zijn er 65 waarvoor de andere EU-landen en/of het EU-gemiddelde de vergelijkingsbasis zijn. Zeven indicatoren kunnen enkel met de drie buurlanden vergeleken worden. Tot de Belgische SDG-set van 82 indicatoren behoren ook nog 10 indicatoren zonder internationale vergelijking in het overzicht.

Aantal beschikbare EU-landen. Van de 63 indicatoren met vergelijking met EU-landen zijn er 38 met gegevens over 27 landen, 20 met gegevens over 26 landen, 2 met gegevens over 25 landen en 3 keer 1 met gegevens over 22, 19 en 14 landen.

Recentste jaar. Van de 72 indicatoren met internationale vergelijking zijn er 28 met cijfers over 2021, 23 met cijfers over 2020, 12 met cijfers over 2019, 7 met cijfers over 2018, 1 met cijfers over 2017 en 1 met cijfers over 2015.

Vergelijking van België met EU-gemiddelde. Van de 65 indicatoren met EU-vergelijking presteert België in 32 gevallen beter dan het EU-gemiddelde, in 26 gevallen slechter dan dat gemiddelde en in 1 geval gelijk aan het gemiddelde. Voor 6 indicatoren is er geen EU-gemiddelde beschikbaar.

Situering van België in drie EU-landengroepen. Van de 63 indicatoren met gegevens over EU-landen behoort België 24 keer tot de best presterende groep, 23 keer tot de middelmatig presterende groep en 16 keer tot de slechtst presterende groep.

Vergelijking van België met drie buurlanden. Voor de zeven indicatoren met uitsluitend gegevens over België en de drie buurlanden staat België geen enkele keer op de eerste plaats, drie keer op de tweede, drie keer op de derde en een keer op de vierde plaats. De vergelijking met de drie buurlanden kan uitgebreid worden omdat die landen ook lid van de EU zijn. Van de 63 indicatoren met gegevens over EU-landen zijn er wel 5 waar een van die buurlanden ontbreekt. Voor de in totaal 70 indicatoren met buurlanden-vergelijking – 65 met gegevens over drie buurlanden, 5 met gegevens over slechts twee buurlanden – staat België 15 keer op de eerste, 11 keer op de tweede, 26 keer op de derde en 18 keer op de vierde plaats.

3.2.2. Diverse domeinen met diverse resultaten

De 72 indicatoren met internationale vergelijking zijn deel van de Belgische SDG-indicatorenset (82 indicatoren). Net zoals de 17 SDG's hebben de indicatoren betrekking op heel wat domeinen van samenleving, milieu, economie en bestuur. De volgende voorbeelden tonen dat België het soms beter doet dan de overige EU-landen (met een indeling in drie groepen) of het EU-gemiddelde of de drie buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland. Soms doet België het slechter en in nog andere gevallen presteert België middelmatig.

De beweringen over België's internationale positie gaan enkel over de bij de figuren vermelde jaren en zijn enkel vergelijkingen met andere landen. De benamingen van de domeinen sluiten aan bij de SDG's en de presentatie ervan volgt grotendeels de SDG-volgorde.

Armoede. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België matig of slecht voor de volgende armoede-indicatoren: *risico op armoede en sociale uitsluiting* (i01), *ernstige materiële en sociale ontbering* (i03) en *uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen* (i06). België scoort beter voor het *armoederisico* (i50) en de *diepte van het armoederisico* (i51).

Gezondheid. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België beter voor de volgende gezondheidsindicatoren: *levensverwachting* (i11), *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen* (i15) en *obesitas bij volwassenen* (i07). België presteert matig voor de *levensverwachting in goede gezondheid* (i12) en *depressie* (i18). België presteert slechter voor *zelfdoding* (i19).

Onderwijs. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België matig voor de volgende onderwijsindicatoren: *vroegtijdige schoolverlaters* (i23), *levenslang leren* (i24) en *onvoldoende leesvaardigheid* (i26). België presteert beter voor *gediplomeerden van het hoger onderwijs* (i25).

Gendergelijkheid. Vergeleken met de andere EU-landen behoort België tot de best presterende groep voor de *loonkloof tussen vrouwen en mannen* (i27) en voor *vrouwelijke parlementsleden* (i29).

Watervervuiling en -verbruik. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België slechter voor *nitraat in rivierwater* (i30, op de laatste plaats van 19 EU-landen), *nitraat in grondwater* (i31) en *waterverbruik* (i32).

Energie en klimaat. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België slechter voor de volgende energie-indicatoren: *energie-afhankelijkheid* (i33), *hernieuwbare energie* (i35) en *primair energieverbruik* (i36). België scoort matig voor *energieproductiviteit* (i37). België scoort ook slechter voor de *uitstoot van broeikasgassen* (i62) en de *uitstoot van broeikasgassen niet-ETS* (i63).

Werk. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België matig voor de *werkloosheidsgraad* (i40) en voor *jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen* (i42). België presteert beter voor *dodelijke arbeidsongevallen* (i43). België scoort slechter voor de *werkgelegenheidsgraad* (i41) en het staat op de 25e plaats van de 27 EU-landen voor de armoede-indicator *zeer lage werkintensiteit* (i02).

Verkeer. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België beter voor het *vervoer van personen met de wagen* (i44) en matig voor het *vervoer van goederen over de weg* (i45). België scoort ook matig voor de gezondheidsindicator *verkeersdoden* (i21).

Onderzoek en ontwikkeling. Voor *onderzoek en ontwikkeling* (i48) staat België op de tweede plaats van de 27 EU-landen.

Inkomensongelijkheid. Zowel voor de *Gini-index* (i52) als voor de *kwintielverhouding S80/S20* (i53) staat België op de tweede plaats van 26 EU-landen.

Milieuvervuiling. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België matig voor *blootstelling aan fijn stof* (i55), *uitstoot van stikstofoxiden* (i56) en *geluidsoverlast* (i57).

Afval. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België beter voor *gemeentelijk afval* (i61) en *gerecycleerd afval* (i60). Voor *gevaarlijk afval* (i59) scoort België slechter.

Milieubescherming. België staat op de derde plaats van de 22 aan zee grenzende EU-landen voor *zee-opperlakte in Natura 2000-gebied* (i68), maar slechts op plaats 24 van de 27 EU-landen voor *landopperlakte in Natura 2000-gebied* (i69).

Biologische diversiteit. België doet het slechter dan het EU-gemiddelde voor de biodiversiteitsindicator *populatie akkervogels* (i71).

Samenleving. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België matig voor de *corruptieperceptie-index* (i77). Vergeleken met Duitsland, Frankrijk en Nederland staat België op de tweede plaats voor *contact met vrienden en familie* (i73) en *veiligheidsgevoel in de openbare ruimte* (i76). Vergeleken met diezelfde drie landen komt België op de derde plaats voor *gegeneraliseerd vertrouwen* (i74) en *vertrouwen in instellingen* (i78) en op de vierde plaats voor *slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld* (i75).

Ontwikkelingshulp. Vergeleken met de andere EU-landen presteert België beter voor *officiële ontwikkelingshulp* (i79) en voor *officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen* (i80).

Overheidsschuld. Met zijn *overheidsschuld* (i82) staat België op plaats 22 van 27 EU-landen.

Tot slot past hier nog een waarschuwing. De internationale vergelijking biedt interessante informatie over de Belgische posities en prestaties. Maar zelfs als België voor bepaalde indicatoren beter doet dan andere landen, is dat geen garantie voor duurzame ontwikkeling en niet noodzakelijk voldoende om tegen 2030 de bijbehorende SDG's te realiseren.

3.2.3 Contrasterendere resultaten per component van duurzame ontwikkeling

Het is ook mogelijk internationale vergelijkingen van deze 72 indicatoren te groeperen volgens de componenten van duurzame ontwikkeling: sociaal, milieu, economisch en governance. Tabel 4 presenteert deze geaggregeerde resultaten in drie lijnen, naargelang de prestaties van België zich in het onderste (*presteert slechter*), het middelste (*is gemiddeld*) of de bovenste (*presteert beter*) derde van de Europese Unie bevinden (met een indeling in drie groepen).

Tabel 4 Internationale vergelijking van België, per component van duurzame ontwikkeling

	Sociaal	Milieu	Economisch	Governance	Totaal
Presteert slechter	4	9	3	0	16
Is gemiddeld	16	4	2	1	23
Presteert beter	12	4	6	2	24

Bron: Federaal Planbureau.

Betere prestaties komen het meest voor bij de sociale component (12 van de 32, of 38%), en ook bij de economische component (6 van de 11, of 55%). Slechtere prestaties zijn het talrijkst bij de milieucomponent (9 van de 17, of 53%). De component governance bevat niet genoeg indicatoren om een significante evaluatie te maken.

De evaluatie van de indicatoren ten opzichte van hun Belgische doelstelling, in de balans van de indicatoren (zie paragraaf 2.3), levert een ander resultaat op. In dat geval zijn de evaluaties meestal gunstig voor de milieucomponent en meestal ongunstig voor de sociale en economische component.

Deze tegenstrijdigheid is alleen maar schijn omdat deze twee evaluaties op twee verschillende concepten steunen. De internationale vergelijking richt zich op de relatieve positie van België in Europa voor het laatste jaar van de gegevens (statische evaluatie), terwijl de evaluatie van de balans gericht is op de evolutie van de indicatoren sinds 2000 (dynamische evaluatie) en ook zal afhangen van de bestaande doelstellingen.

Wat de sociale en economische componenten betreft, heeft België een relatief goed ontwikkeld sociale zekerheids- en gezondheidsstelsel en een bbp per inwoner dat in de beste groep van de EU27 staat. De vergelijking is dus vaak gunstig voor België.

Voor de milieucomponent is België een dichtbevolkt en sterk verstedelijkt land met relatief minder natuurlijke ruimte. Bovendien is het Belgische industriële weefsel toegespitst op intermediaire industrieën, die energie-intensiever en vervuilender zijn dan de andere sectoren. De vergelijking is dus vaak ongunstig voor België.

De vooruitgang van de indicatoren sinds 2000 in de richting van hun doelstellingen hangt af van het niveau van de bestaande doelstellingen en van het beleid van de afgelopen decennia. De resultaten van deze evaluatie houden geen verband met die van de internationale vergelijking.

4. Opsplitsingen volgens verschillende bevolkingscategorieën

De waarden en de evoluties van eenzelfde indicator verschillen vaak voor verschillende bevolkingscategorieën. Veel indicatoren (56 van de 82) zijn dan ook opgesplitst volgens relevante bevolkingscategorieën, zoals beschreven in tabel 13, p. 98. Er werd hoofdzakelijk opgesplitst volgens geslacht, inkomens- en opleidingsniveau en leeftijd. Een opsplitsing volgens de drie gewesten van het land wordt ook voorgesteld op de www.indicators.be-website, maar niet geanalyseerd.

Deze opsplitsingen volgens verschillende bevolkingscategorieën zijn des te belangrijker dat Agenda 2030 expliciet en ondubbelzinnig de wens uitdrukt dat "*de doelstellingen en streefcijfers voor alle naties en volkeren en voor alle segmenten van de samenleving worden gehaald.*" (UN 2015, §4). Om dit te realiseren is het essentieel voor de besluitvorming te beschikken over hoogwaardige, toegankelijke, actuele en betrouwbare opgesplitste indicatoren (UN 2015, §48).

De eerste paragraaf van dit hoofdstuk wil hiertoe bijdragen, specifiek dan voor wat betreft de indicatoren van duurzame ontwikkeling waarvoor gegevens voor vrouwen en mannen beschikbaar zijn. Het feit dat in België wettelijk bepaald is dat alle federale instellingen erop moeten toezien dat de statistieken die zij produceren, verzamelen en bestellen in hun actiedomein naar geslacht worden opgesplitst (BS, 2007) evenals de nadruk die de SDG's leggen op deze thematiek door er een specifieke SDG aan te wijden (namelijk SDG 5. *Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes*) verantwoordt deze keuze.

Uiteraard kan de hier voorgestelde *Leave no one behind*-benadering voor vrouwen en mannen ook toegepast en verder ontwikkeld worden voor andere bevolkingscategorieën, bijvoorbeeld laaggeschoolden of jongeren. Onder voorbehoud van de beschikbaarheid van statistische gegevens neemt het Federaal Planbureau zich voor andere analyses in de toekomst te realiseren.

In afwachting van dergelijke gedetailleerdere analyses presenteert de tweede paragraaf van dit hoofdstuk de belangrijkste bevindingen van de opsplitsingen van de indicatoren volgens inkomensniveau, opleiding en leeftijd.

4.1. Vrouw-man-verschillen

Niemand achterlaten of in het Engels *Leave No One Behind* is een leidend beginsel van Agenda 2030 (UN, 2015) en van het *Federaal plan duurzame ontwikkeling* goedgekeurd in 2021 (Federale regering, 2021). Om dit beginsel in praktijk te brengen is het noodzakelijk na te gaan hoe verschillende bevolkingscategorieën scoren op indicatoren van duurzame ontwikkeling. Dit hoofdstuk doet dit voor wat betreft vrouwen en mannen door een aantal indicatoren te evalueren. Het volgt hierbij drie invalshoeken (zie 4.1.1) als aanvulling bij de analyse van de indicatoren voor de totale bevolking zoals opgenomen in hoofdstuk 2. Het gaat na (1) of vrouwen dan wel mannen in een benadeelde positie zitten, (2) of hun respectievelijke trend evolueert in de richting van de SDG's en (3) hoe het vrouw-man-verschil evolueert. Een synthetische tabel presenteert de resultaten van die analyse voor elk van de 38 indicatoren waarvoor gegevens voor vrouwen en mannen beschikbaar zijn (zie 4.1.2). Deze indicatoren

worden aangevuld door twee andere indicatoren (*loonkloof* - i27 - en *vrouwelijke parlementsleden* - i29) die per definitie de vrouw-man-verschillen meten.

De analyse van de 38 indicatoren (zie 4.1.3) geeft aan dat er 4 zijn met een ongunstige evaluatie voor vrouwen (*leefloners* - i04 - en *langdurige arbeidsongeschiktheid* - i38) of mannen (*dagelijkse rokers* - i22 - en *vroegtijdige schoolverlaters* - i23). Voor 19 indicatoren is de evaluatie onbepaald en/of ongunstig naar gelang de beschouwde geanalyseerde invalshoek. Voor de overige 15 indicatoren is de trendevaluatie en/of evaluatie van de evolutie van het vrouw-man-verschil eerder gunstig.

4.1.1. Methode: niemand achterlaten volgens drie invalshoeken

De indicators.be-website presenteert 82 indicatoren van duurzame ontwikkeling en gaat na of ze evolueren in de richting van de SDG's. Dit kan een vooropgesteld cijferdoel zijn of enkel een gewenste richting (definitie zie inleiding van hoofdstuk 2). Van die 82 indicatoren zijn er 38 die opgesplitst kunnen worden naar geslacht. Die indicatoren houden verband met SDG's over sociale, maatschappelijke en economische aangelegenheden.

Voor enkele van de 44 andere indicatoren zou in theorie een vrouw-man-opsplitsing kunnen worden gemaakt, maar op dit moment laat de wijze van gegevensverzameling van die indicatoren een vrouw-man-opsplitsing niet toe. Hierbij kunnen twee typen indicatoren worden onderscheiden. Vooreerst zijn er indicatoren die een aspect van het consumptiegedrag van de bevolking beschrijven, bijvoorbeeld indicatoren over *vleesconsumptie* (i08) en *vervoer van personen met de wagen* (i44). Vervolgens zijn er indicatoren die iets zeggen over de mate waarin de bevolking betrokken is bij bepaalde ongewenste gebeurtenissen of blootgesteld is aan bepaalde schadelijke stoffen. Het gaat hier bijvoorbeeld over de indicatoren over *blootstelling aan fijn stof* (i55), *slachtoffers van natuurrampen* (i64) en *slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld* (i75).

Voor de meeste overige indicatoren is een vrouw-man-opsplitsing niet pertinent omdat de indicator een aspect van de globale staat van het leefmilieu in België (bijvoorbeeld *zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied* - i68 - en *nitraat in rivierwater* - i30) of van de Belgische economie (bijvoorbeeld *internationale investeringspositie* - i81 - en *energieafhankelijkheid* - i33) beschrijven. Merk hierbij op dat enkele indicatoren per definitie iets zeggen over de positie van vrouwen en mannen in de samenleving, waardoor een opsplitsing naar geslacht overbodig wordt. Dit is het geval voor de *loonkloof* (i27) tussen vrouwen en mannen en het aandeel *vrouwelijke parlementsleden* (i29), die hierna apart zullen worden becommentarieerd.

De 38 indicatoren met een vrouw-man-opsplitsing worden geëvalueerd vanuit drie invalshoeken.

1. **Vrouw-man-positie.** Eerst wordt nagegaan of de positie van vrouwen dan wel die van mannen nadeliger is (zie 4.1.3.a).

Voor indicatoren met een cijferdoel wordt de Hodrick-Prescott-trend en -extrapolatie tot 2030 gebruikt omdat die methode toelaat de grote tendensen te beschrijven, los van jaarlijkse fluctuaties. Voor indicatoren waarvoor slechts een gewenste richting is bepaald, gebeurt de analyse op basis van de geobserveerde cijfers.

De analyse vermeldt expliciet wanneer er een afwisseling is van het benadeelde geslacht. Wanneer voor de beschouwde periode die positie meermaals afwisselt, wordt er hier vanuit gegaan dat de vrouw-man-positie relatief gelijk is in de beschouwde periode.

2. **Trend.** Vervolgens wordt onderzocht of de trend van de totale bevolking evenals van vrouwen en mannen apart in het licht van de beoogde doelstelling gunstig, ongunstig of onbepaald is (zie 4.1.3.b). Dit wordt onderzocht op basis van de methode ontwikkeld voor de indicatoren van duurzame ontwikkeling (zie 6.5).

Voor indicatoren met een cijferdoel wordt de Hodrick-Prescott-trend berekend van de waarnemingen voor de totale bevolking, voor vrouwen en voor mannen en dan geëxtrapoleerd tot 2030. Om de richting van de verandering van een indicator zonder cijferdoel te beoordelen wordt de Spearman-rangcorrelatiecoëfficiënt berekend van de waarnemingen voor de totale bevolking, voor vrouwen en voor mannen. Voor indicatoren waarbij enkel de gewenste richting is bepaald en die een projectie van het Federaal Planbureau gebruiken, wordt de trend geëvalueerd op basis van de Spearman-rangcorrelatiecoëfficiënt van de projectie. Dit is hier het geval voor de indicator *levensverwachting* (i11).

De beoogde doelstelling heeft steeds betrekking op de totale bevolking waarvoor wordt verondersteld dat ze direct toepasbaar is op vrouwen en mannen. Immers, zoals eerder gemeld, is het de bedoeling dat "*de doelstellingen en streefcijfers voor alle naties en volkeren en voor alle segmenten van de samenleving worden gehaald.*" (UN 2015, §4). Doelstellingen voor vrouwen en/of mannen, rekening houdend met hun specifieke Ausgangssituatie, ambitieniveau en uitdagingen om het beter te kunnen doen, komen in deze analyse niet aan bod, omdat er geen zijn geïdentificeerd.

3. **Vrouw-man-verschil.** Tot slot wordt nagegaan hoe de vrouw-man-verschillen evolueren (zie 4.1.3.c). Ook hier wordt voor indicatoren met een cijferdoel de Hodrick-Prescott-trend en -extrapolatie tot 2030 gebruikt. Voor indicatoren met een gewenste richting wordt de trend berekend op basis van de gegevens van het verleden.

De vrouw-man-verschillen kunnen stabiel blijven, vergroten (divergeren) of verkleinen (convergeren). Rekening houdend met de ambitie van de SDG's om ongelijkheden te verminderen en niemand achter te laten, krijgt een stabiel verschil of een verschil dat vergroot een ongunstige evaluatie. Een verschil dat verkleint krijgt een gunstige evaluatie.

Indien blijkt op basis van een analyse van de grafieken dat de evolutie van de vrouw-man-verschillen slechts één keer op een uitgesproken wijze is veranderd, wordt de evolutie apart beschreven voor beide periodes. Indien uit die analyse blijkt dat periodes van stabilisatie, convergentie of divergentie elkaar herhaaldelijk afwisselen is de evaluatie onbepaald.

Paragraaf 4.1.2 becommentarieert de resultaten van voorgaande analyses voor elke indicator apart. Paragraaf 4.1.3 analyseert die indicatoren, eerst voor elke invalshoek (zie 4.1.3.a, 4.1.3.b en 4.1.3.c) en dan vanuit een globaal oogpunt (zie 4.1.3.d). Die gezamenlijke op de drie voorgaande invalshoeken gebaseerde analyse geeft aan voor welke indicatoren en in welke domeinen een specifieke aandacht gerechtvaardigd is vanuit een *Leave no one behind*-benadering.

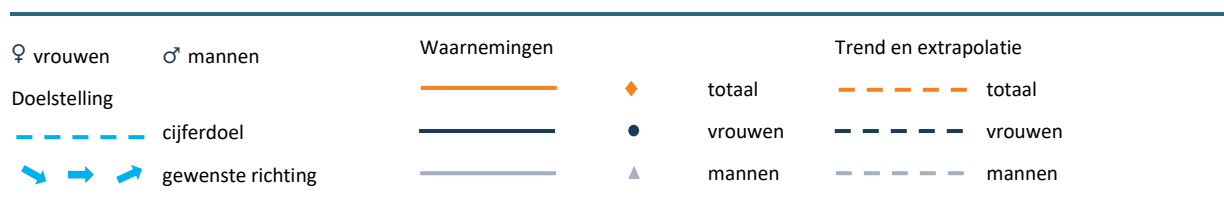
De besluiten van de *Leave no one behind*-analyse zijn uiteraard afhankelijk van het aantal indicatoren waarvoor vrouw-man-opsplitsingen beschikbaar zijn. Ook is de significantie van steekproefdata-verschillen voor vrouwen en mannen niet onderzocht, zijn de jaarlijkse tijdreeksen soms onvolledig of onderbroken en variëren de tijdsintervallen soms tussen indicatoren. Specifiek voor wat betreft de indicatoren gebaseerd op de SILC-enquête (*Statistics on Income and Living Conditions* of Enquête naar inkomsten en levensomstandigheden), moet worden opgemerkt dat er in 2019 een breuk is in de tijdreeks en dat de covid-19-pandemie een impact heeft gehad op de gegevensverzameling in 2020 (INR/FPB, 2022). Het laatst beschouwde cijfer heeft betrekking op het jaar 2018, 2019, 2020 of 2021, naargelang de beschikbare gegevens.

4.1.2. Becommentarieerd overzicht

Deze paragraaf becommentarieert op een synthetische en grafische wijze de trendevaluatie van de indicatoren met opsplitsingen voor vrouwen en mannen. De indicatoren zijn gerangschikt volgens de SDG's en elke indicator is genummerd volgens de volgorde vermeld op de indicators.be-website zoals ook hernomen in bijlage 6.3. De SDG waartoe de indicator behoort is in subscript vermeld. Het gaat met name over SDG's 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11 en 16 die sociale, maatschappelijke en economische aangelegenheden behandelen. Of een indicator behoort tot de balans van 51 indicatoren van duurzame ontwikkeling is eveneens in subscript vermeld.

In totaal worden 40 indicatoren voorgesteld. Voor 38 indicatoren kunnen de data worden opgesplitst naar geslacht. Twee indicatoren gerangschikt onder SDG 5 meten reeds direct de positie van vrouwen en mannen in de samenleving: de *loonkloof* (i27) tussen vrouwen en mannen en het aandeel *vrouwelijke parlementsleden* (i29). Zij worden hier volledigheidshalve ter informatie vermeld.

Elke grafiek vermeldt op een tijdlijn van 2000 tot 2030 de waarnemingen (totale bevolking, vrouwen en mannen) en, als een cijferdoel voor 2030 van toepassing is, het desbetreffende niveau, de trend van de waarnemingen en de hieruit voortvloeiende extrapolatie tot 2030. Als enkel een gewenste richting is aangenomen, verduidelijkt een pijl die richting. Onderstaande leeswijzer toont beknopt de grafische bouwstenen van die grafieken.

Het commentaar bij de grafieken focust op de drie bestudeerde invalshoeken van de *Leave no one behind*-benadering.

- De evolutie van de positie van beide geslachten ten opzichte van elkaar, met als mogelijkheden:
 - in nadeel van vrouwen,
 - in nadeel van mannen,
 - eerst in het nadeel van de ene en dan van de andere,
 - relatief gelijk voor de beschouwde periode.

- De beoogde doelstelling en trendevaluatie voor de totale bevolking, vrouwen en mannen, met als mogelijkheden:
 - gunstig voor de totale bevolking, vrouwen en mannen,
 - ongunstig voor de totale bevolking, vrouwen en mannen,
 - onbepaald voor de totale bevolking, vrouwen en mannen,
 - al dan niet gunstig, ongunstig of onbepaald voor de totale bevolking, vrouwen en/of mannen.
- Hoe het verschil tussen beide geslachten evolueert en een evaluatie hiervan, met als mogelijkheden:
 - gunstig: de verschillen convergeren of divergeerden eerst maar convergeerden uiteindelijk,
 - ongunstig: de verschillen divergeren, convergeerden eerst maar divergeerden uiteindelijk of blijven stabiel,
 - onbepaald: periodes van stabilisatie, convergentie of divergentie volgen elkaar herhaaldelijk op.

SDG 1 Geen armoede

Beëindig armoede overal en in al haar vormen

01 **Risico op armoede of sociale uitsluiting** ^{BALANS} procent van bevolking

Positie: in nadeel van vrouwen

2015: ♀ 22,8, | ♂ 20,5

2018: ♀ 21,7 | ♂ 19,4

2019: ♀ 20,6 | ♂ 19,4

2021: ♀ 19,4 | ♂ 18,2

Trend

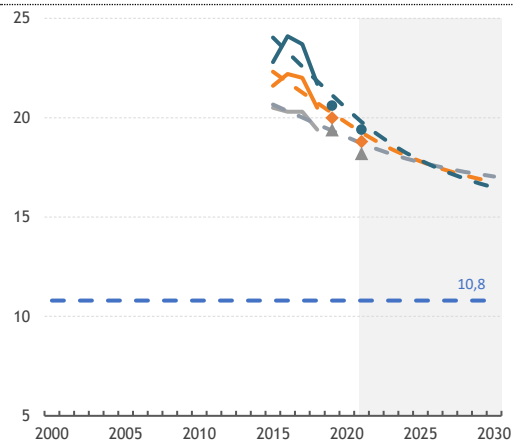
Doelstelling: 10,8 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, ilc_peps01n, breuk in tijdreeks: 2019 – gegevens tot en met 2018 niet vergelijkbaar met gegevens vanaf 2019

02 **Zeer lage werkintensiteit** ^{BALANS} procent van bevolking onder 65 jaar

Positie: in nadeel van vrouwen

2015: ♀ 16 | ♂ 14

2018: ♀ 14,2 | ♂ 12

2019: ♀ 13,2 | ♂ 12,4

2021: ♀ 12,1 | ♂ 11,7

Trend

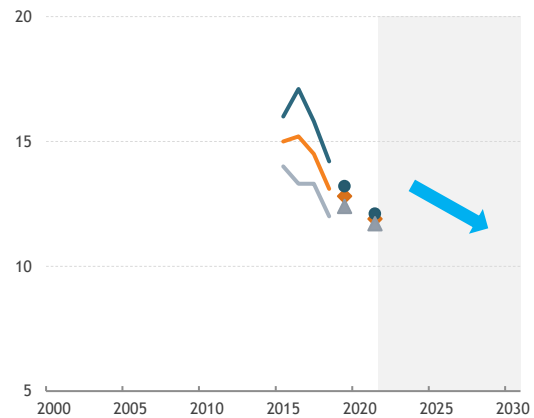
Doelstelling: dalen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, ilc_lvhl11n, breuk in tijdreeks: 2019

03 **Ernstige materiële en sociale ontbering** procent van bevolking

Positie: in nadeel van vrouwen

2015: ♀ 7,7 | ♂ 6,7

2018: ♀ 7 | ♂ 5,9

2019: ♀ 6,4 | ♂ 6,2

2021: ♀ 6,4 | ♂ 6,2

Trend

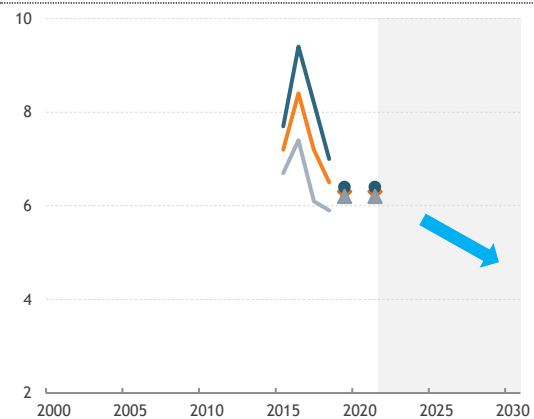
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, ilc_mdspd11, breuk in tijdreeks: 2019

04 **Leefloners**

Duizend personen

Positie: in nadeel van vrouwen

2006: ♀ 46.727 | ♂ 32.051

2021: ♀ 84.407 | ♂ 70.970

Trend:

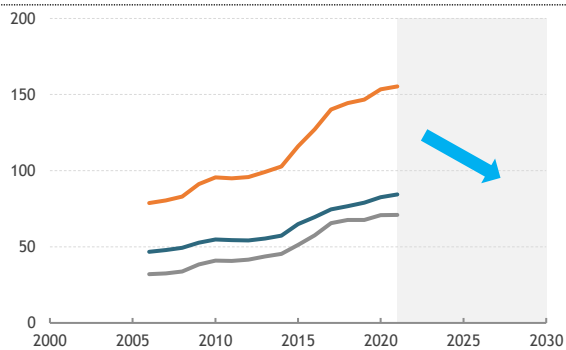
Doelstelling: dalen

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Stabiel

Evaluatie: ongunstig

POD Maatschappelijke Integratie

05 **Overmatige schuldenlast van de gezinnen** ^{BALANS}

personen met een collectieve schuldenregeling in procent van 18-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van mannen

2007: ♀ 0,67 | ♂ 0,71

2020: ♀ 0,75 | ♂ 0,86

Trend

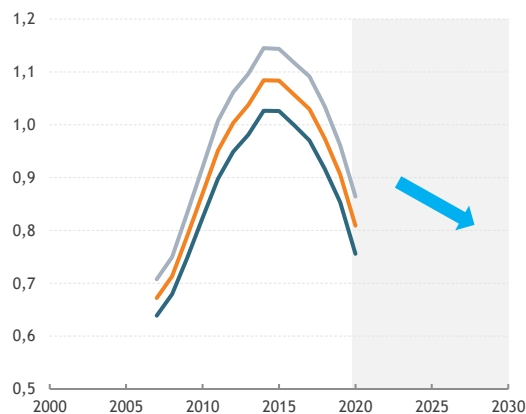
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Divergentie

Evaluatie: ongunstig

Nationale Bank van België

06 **Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen**

procent van 16-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2004: ♀ 1,8 | ♂ 1,1

2018: ♀ 2,0 | ♂ 1,5

2019: ♀ 2,1 | ♂ 1,5

2021: ♀ 1,4 | ♂ 1

Trend

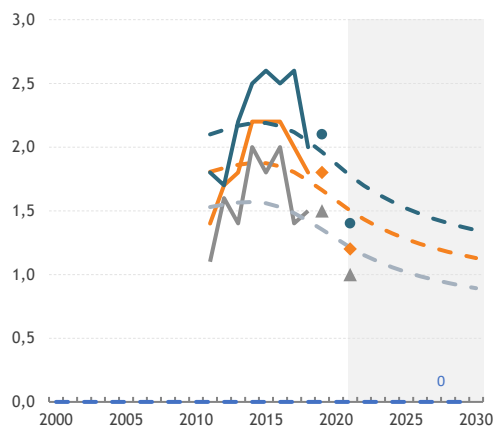
Doelstelling: 0 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, hlth_silc_08, breuk in tijdreeks: 2019

SDG 2 Geen honger

Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw

07 Obesitas bij volwassenen ^{BALANS} procent van 18-jarigen en ouder

Positie: eerst in nadeel van vrouwen, dan in nadeel van mannen

2001-2013: in nadeel van vrouwen

2018: in nadeel van mannen (♀ 15 | ♂ 16,7)

Trend

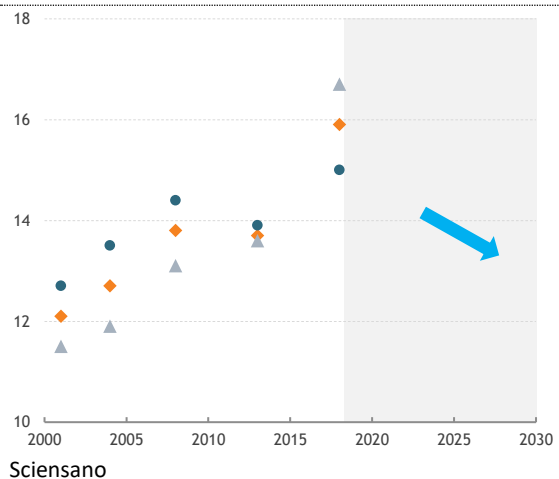
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

2001-2013: convergentie, 2018: divergentie

Evaluatie: ongunstig

SDG 3 Goede gezondheid en welzijn

Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden

11 Levensverwachting jaren bij geboorte

Positie: in nadeel van mannen

2000: ♀ 81 | ♂ 74,6

2021: ♀ 84,4 | ♂ 79,5

Trend

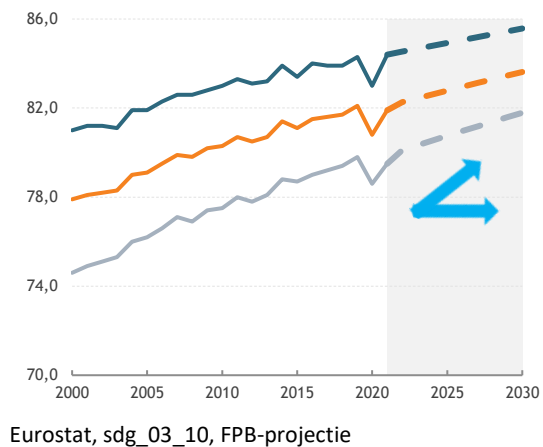
Doelstelling: gelijk blijven of stijgen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Convergentie

Evaluatie: gunstig

12 Levensverwachting in goede gezondheid ^{BALANS} jaren bij geboorte

Positie: relatief gelijk voor de beschouwde periode

2005-2019: afwisselend in nadeel van vrouwen (min. 62,3 | max. 65) of mannen (min. 62,1 | max. 64,4)

2016-2020: in nadeel van mannen

2020: ♀ 64 | ♂ 63,6

Trend

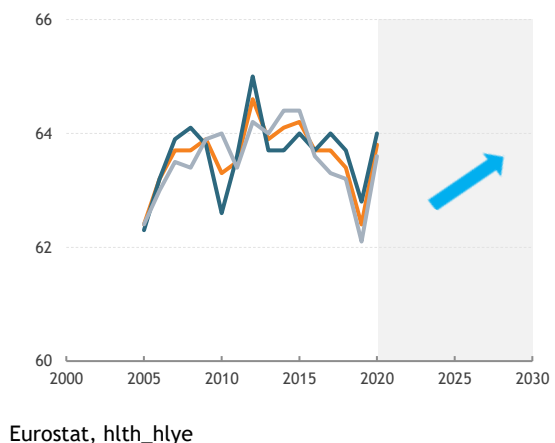
Doelstelling: stijgen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

13 **Ervaren gezondheid**

procent van 16-jarigen en ouder dat verklaart zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden

Positie: in nadeel van vrouwen

2005: ♀ 90,3 | ♂ 93,2

2018: ♀ 89,8 | ♂ 92,7

2021: ♀ 91,1 | ♂ 93,1

Trend

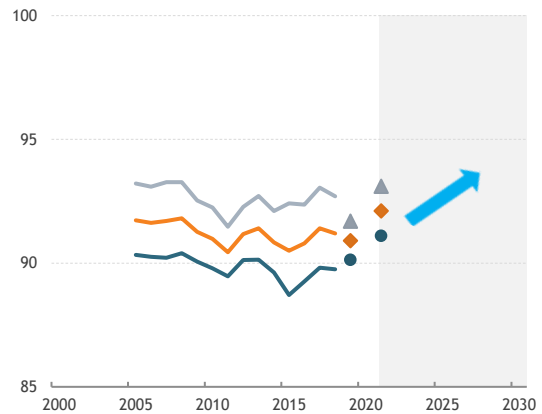
Doelstelling: stijgen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, hlth_silc_10, breuk in tijdreeks: 2019

14 **Beperking in dagelijkse activiteiten**

procent van 16-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2005: ♀ 26,9 | ♂ 20,7

2018: ♀ 27,5 | ♂ 23

2021: ♀ 26,8 | ♂ 21,8

Trend

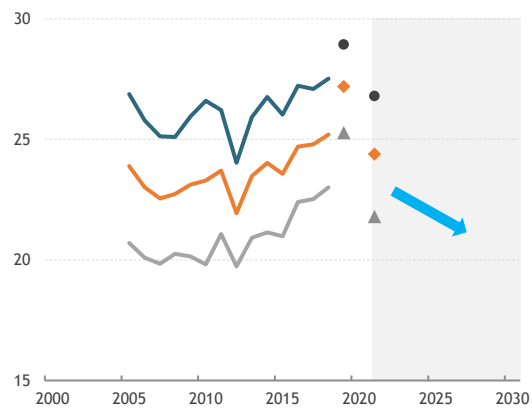
Doelstelling: dalen

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, hlth_silc_12, breuk in tijdreeks: 2019

15 **Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen**

BALANS

brutosterftecijfer per 100.000 inwoners van minder dan 65 jaar

Positie: in nadeel van mannen

2003: ♀ 91,6 | ♂ 153,5

2021: ♀ 74,6 | ♂ 101

Trend

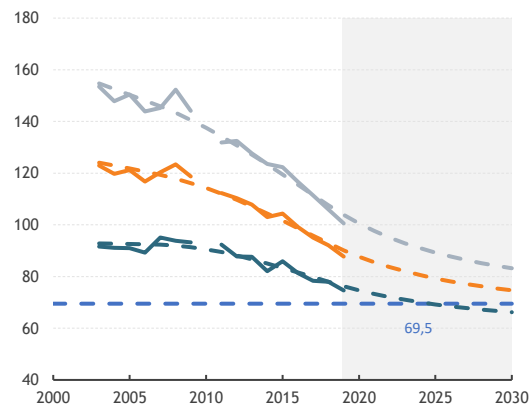
Doelstelling: 69,5 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal en mannen, gunstig voor vrouwen

Vrouw-man-verschil

Convergentie

Evaluatie: gunstig

Eurostat, hlth_cd_acdr2

16 **Langdurige ziekte of aandoening**
procent van 16-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2005: ♀ 27,3 | ♂ 22,7

2018: ♀ 26,7 | ♂ 22,8

2019: ♀ 27,1 | ♂ 25,5

2021: ♀ 26,5 | ♂ 23,5

Trend

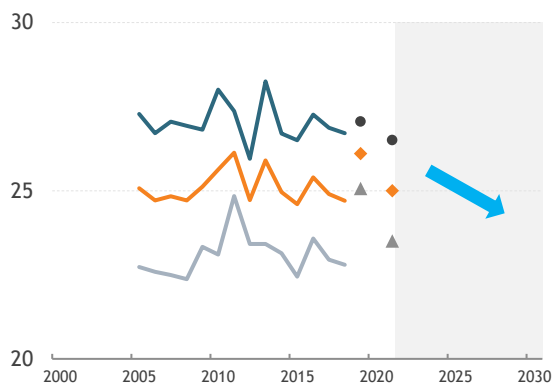
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en ongunstig voor mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, hlth_silc_04, breuk in tijdreeks: 2019

17 **Psychologische ontreddeering**
procent van 15-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2001: ♀ 15,7 | ♂ 10,4

2018: ♀ 21,1 | ♂ 14,0

Trend

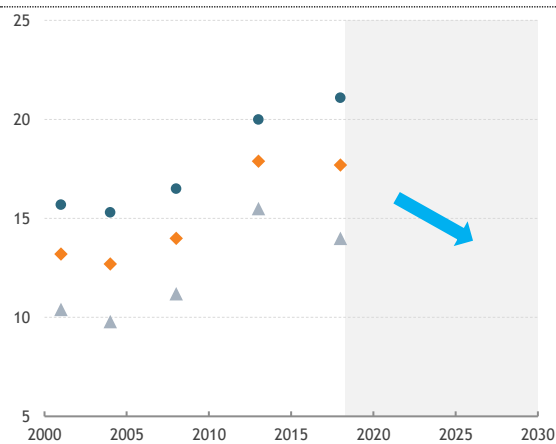
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Sciensano

18 **Depressie**
procent van 15-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2001: ♀ 7,7 | ♂ 4,8

2004: ♀ 7,1 | ♂ 4,6

2018: ♀ 9,1 | ♂ 5,5

Trend

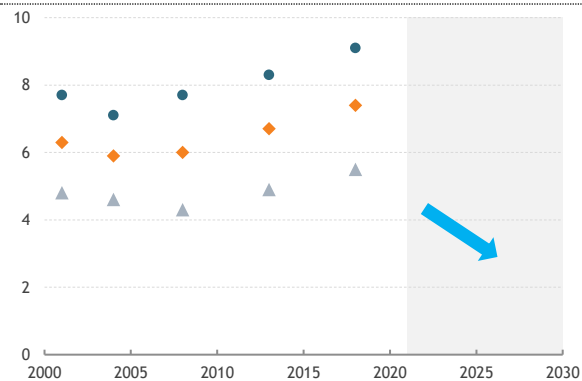
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

2001-2004: convergentie, 2004-2018: divergentie

Evaluatie: ongunstig

Sciensano

19 **Zelfdoding**
per 100.000 inwoners

Positie: in nadeel van mannen

2000: ♀ 12,1 | ♂ 32,9

2019: ♀ 7,9 | ♂ 23,1

Trend

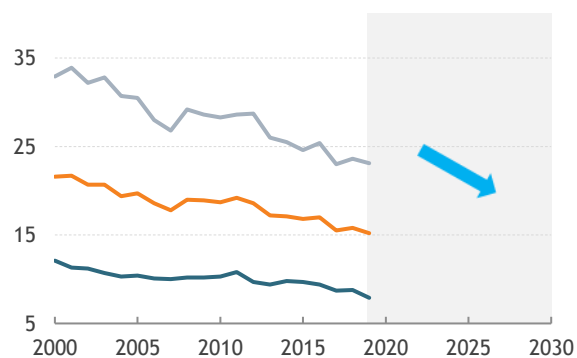
Doelstelling: dalen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Convergentie

Evaluatie: gunstig

Sciensano, Statbel en Eurostat, hlth_cd_acdr2

20 **Tevredenheid met het leven**
bevolking van 15 jaar en ouder

Positie: relatief gelijk voor de beschouwde periode

Trend

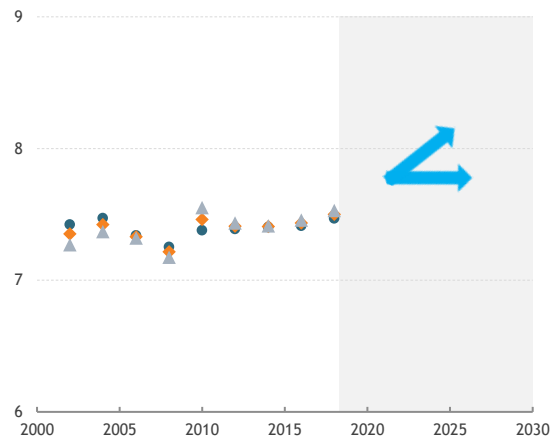
Doelstelling: gelijk blijven of stijgen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

European Social Survey

21 **Verkeersdoden**
aantal doden op 30 dagen per 100.000 inwoners

Positie: in nadeel van mannen

2000: ♀ 7,0 | ♂ 22,0

2016: ♀ 2,8 | ♂ 9,2

2021: ♀ 2,2 | ♂ 6,8

Trend

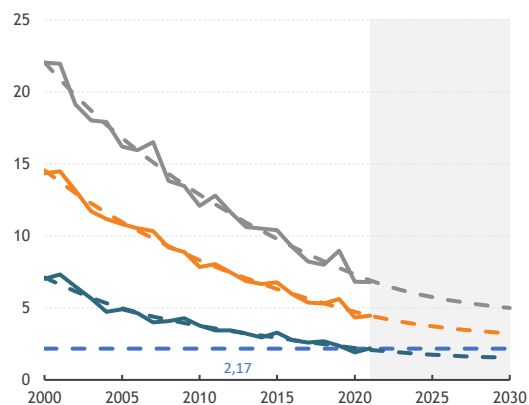
Doelstelling: 2,81 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal en mannen, gunstig voor vrouwen

Vrouw-man-verschil

Convergentie

Evaluatie: gunstig

Eurostat, sgd_11_40

22 **Dagelijkse rokers**^{BALANS}
procent van 15-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van mannen

2001: ♀ 20,0 | ♂ 28,5

2018: ♀ 12,1 | ♂ 18,9

Trend

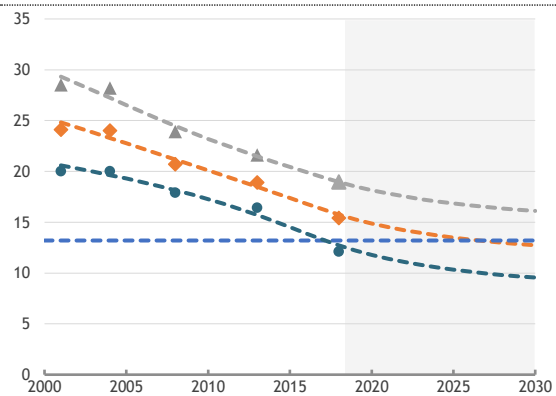
Doelstelling: 13,2 in 2030

Evaluatie: gunstig voor totaal en vrouwen (reeds bereikt vanaf 2018) en ongunstig voor mannen

Vrouw-man-verschil

Stabiel

Evaluatie: ongunstig

Sciensano

SDG 4 Kwaliteitsonderwijs

Verzeker inclusief en billijk kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

23 Vroegtijdige schoolverlaters ^{BALANS} procent van 18-24-jarigen

Positie: in nadeel van mannen

2000: ♀ 11,0 | ♂ 16,4

2021: ♀ 4,5 | ♂ 8,9

Trend

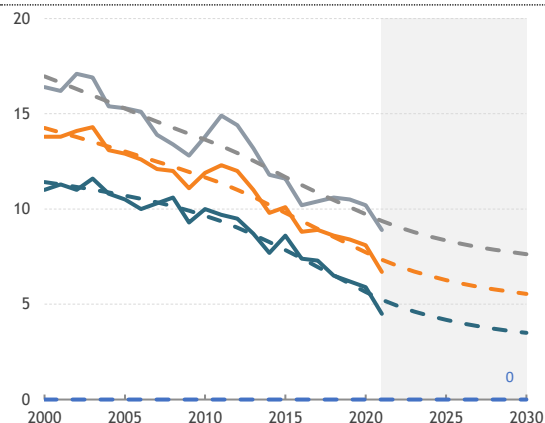
Doelstelling: 0 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Stabiel

Evaluatie: ongunstig

Eurostat, sdg_04_10

24 Levenslang leren ^{BALANS} procent van 25-64-jarigen

Positie: eerst in nadeel van vrouwen, dan van mannen

2000-2004: in nadeel van vrouwen (2000: ♀ 5,7 | ♂ 6,7)

2005-2021: in nadeel van mannen (2021: ♀ 10,4 | ♂ 10)

Trend

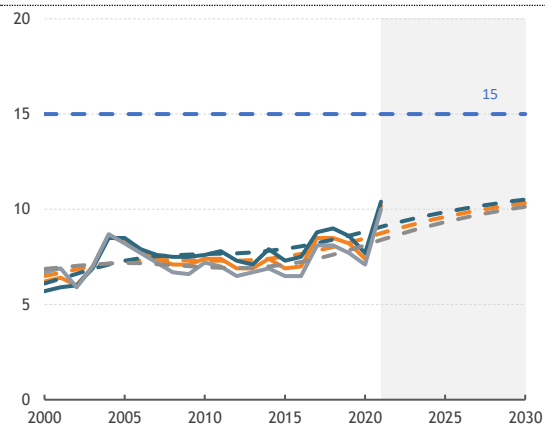
Doelstelling: 15 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, sdg_04_60

25 Gediplomeerden van het hoger onderwijs procent van 25-34-jarigen

Positie: in nadeel van mannen

2000: ♀ 37,1 | ♂ 33,3

2021: ♀ 57,8 | ♂ 44

Trend

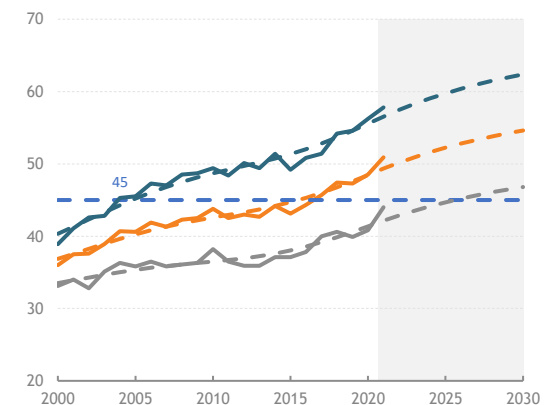
Doelstelling: 45 in 2030

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Divergentie

Evaluatie: ongunstig

Eurostat, edat_ifse_03

26 **Onvoldoende leesvaardigheid** ^{BALANS}
 procent van 15-jarige leerlingen

Positie: in nadeel van mannen

2000: ♀ 14,1 | ♂ 22,8

2018: ♀ 17,8 | ♂ 24,7

Trend

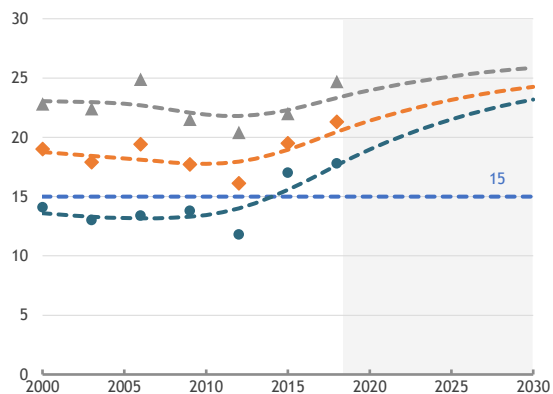
Doelstelling: 15 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Convergentie

Evaluatie: Gunstig

Eurostat, sgd_04_40

SDG 5 Gendergelijkheid

Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

27 **Loonkloof tussen vrouwen en mannen** ^{BALANS}

verschil tussen de gemiddelde uurlonen van vrouwen en van mannen, in procent van het gemiddelde uurloon van mannen

Positie: niet van toepassing

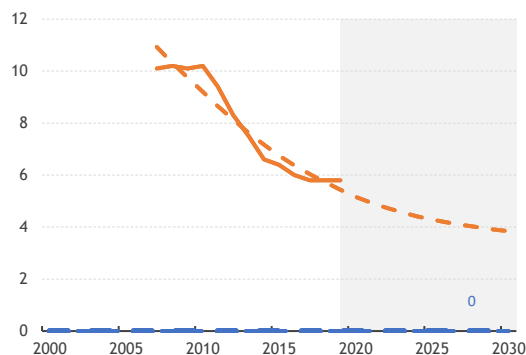
Trend:

Doelstelling: 0

Evaluatie: ongunstig

Vrouw-man-verschil:

Evaluatie: gunstig

Eurostat, sgd_05_20

28 **Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden** ^{BALANS}

procent van niet-beroepsactieve 15-64-jarigen die wensen te werken

Positie: in nadeel van vrouwen

2005: ♀ 19,8 | ♂ 6,2

2021: ♀ 25,8 | ♂ 14,4

Trend

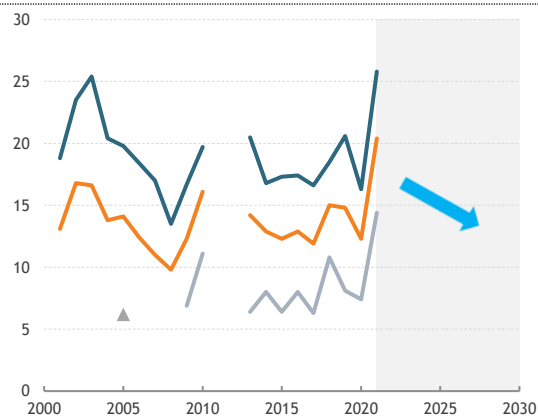
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Stabiel

Evaluatie: ongunstig

Eurostat, lfsa_igar

29 **Vrouwelijke parlementsleden** ^{BALANS}
 procent van nationale en regionale parlementen

Positie: niet van toepassing

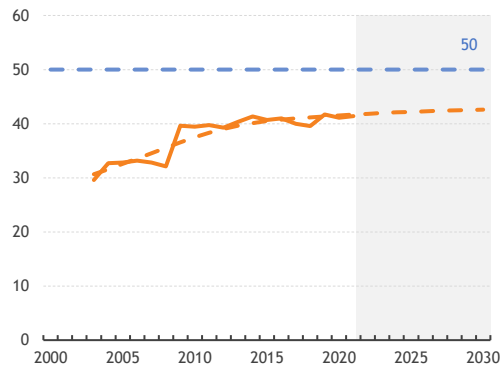
Trend

Doelstelling: 50%

Evaluatie: ongunstig

Vrouw-man-verschil:

Evaluatie: gunstig

EIGE

SDG 7 Betaalbare en duurzame energie

Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

34 **Woningen zonder voldoende verwarming** ^{BALANS}
 procent van bevolking

Positie: relatief gelijk voor de beschouwde periode

Trend

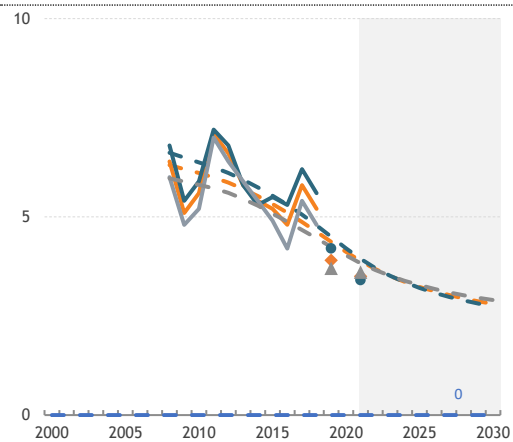
Doelstelling: 0 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, sdg_07_60, breuk in tijdreeks: 2019

SDG 8 Waardig werk en economische groei

Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

38 **Langdurige arbeidsongeschiktheid**
 procent van werkgelegenheid, werklozen inbegrepen

Positie: in nadeel van vrouwen

2005: ♀ 5,9 | ♂ 5,1

2020: ♀ 14,3 | ♂ 8,0

Trend

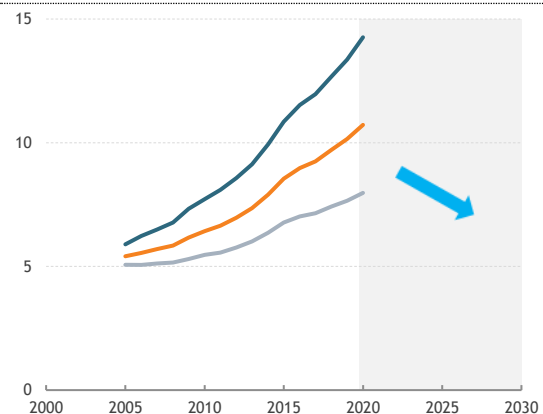
Doelstelling: dalen

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Divergentie

Evaluatie: ongunstig

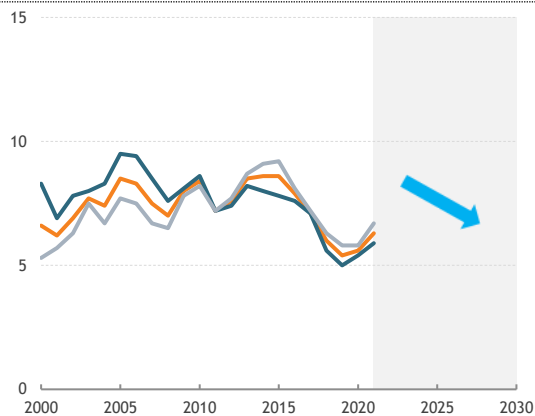
RIZIV, INR, RSZ

40 **Werkloosheidsgraad** ^{BALANS}
procent van beroepsbevolking

Positie: eerst in nadeel van vrouwen, dan van mannen
2000-2011: in nadeel van vrouwen (2000: ♀ 8,3 | ♂ 5,3)
2011-2021: in nadeel van mannen (2021: ♀ 5,9 | ♂ 6,7)

Trend
Doelstelling: dalen
Evaluatie: onbepaald voor totaal en mannen, gunstig voor vrouwen

Vrouw-man-verschil
Verschillende tendensen volgen elkaar op
Evaluatie: onbepaald

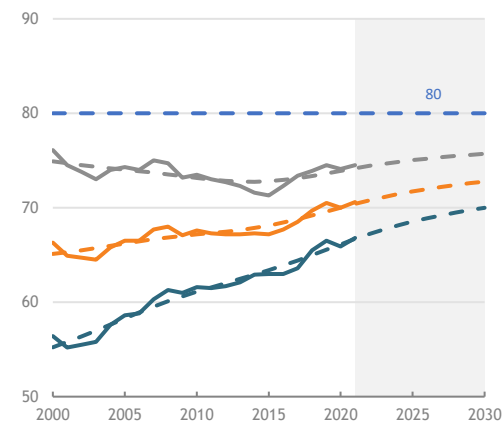
Eurostat, lfsa_urgaed

41 **Werkgelegenheidsgraad**
procent van bevolking op arbeidsleeftijd (20-64 jaar)

Positie: in nadeel van vrouwen
2000: ♀ 56,4 | ♂ 76,1
2021: ♀ 66,8 | ♂ 74,5

Trend
Doelstelling: 80 in 2030
Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil
Convergentie
Evaluatie: gunstig

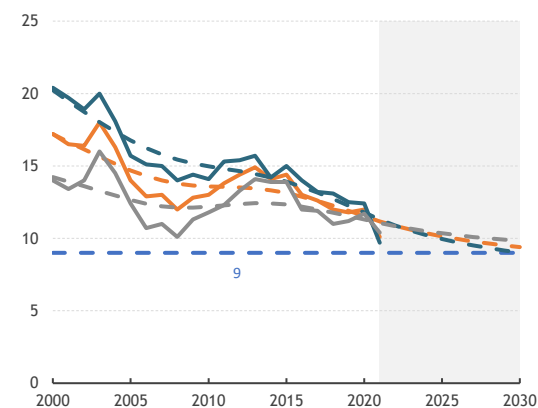
Eurostat, lfsa_ergan

42 **Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen** ^{BALANS}
procent van 15-29-jarigen

Positie: in nadeel van vrouwen (m.u.v. 2021)
2000: ♀ 20,4 | ♂ 14
2020: ♀ 12,4 | ♂ 11,7
2021: ♀ 9,7 | ♂ 10,4

Trend
Doelstelling: 9 in 2030
Evaluatie: gunstig voor totaal en vrouwen, ongunstig voor mannen

Vrouw-man-verschil
Convergentie
Evaluatie: gunstig

Eurostat, edat_lfse_20

43 **Dodelijke arbeidsongevallen** ^{BALANS}
aantal per 100.000 werknemers

Positie: in nadeel van mannen

2010: ♀ 0,36 | ♂ 3,64

2020: ♀ 0,1 | ♂ 2,54

Trend

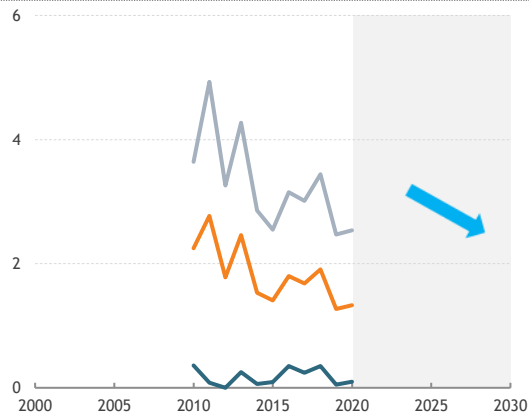
Doelstelling: dalen

Evaluatie: gunstig voor totaal en mannen, onbepaald voor vrouwen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, sgd_08_60

SDG 10 Ongelijkheid verminderen

Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

50 **Armoederisico** ^{BALANS}
procent van bevolking

Positie: in nadeel van vrouwen

2004: ♀ 15,1 | ♂ 13,4

2018: ♀ 17,1 | ♂ 15,6

2019: ♀ 15,0 | ♂ 14,6

2021: ♀ 13,0 | ♂ 12,3

Trend

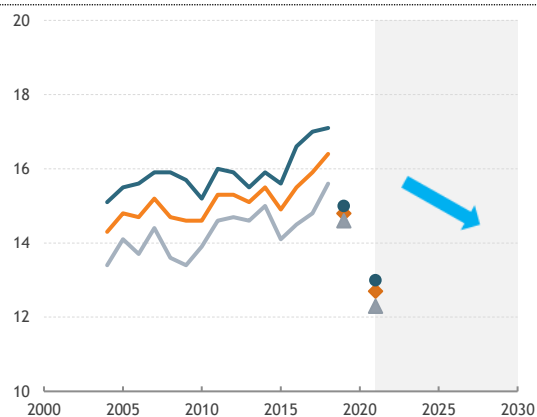
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, sgd_01_20, breuk in tijdreeks: 2019 – gegevens tot en met 2018 niet vergelijkbaar met gegevens vanaf 2019

51 **Diepte van het armoederisico** ^{BALANS}
procentuele afstand tot armoederisicodrempel

Positie: in nadeel van mannen

2004: ♀ 20,7 | ♂ 22,4

2018: ♀ 18,6 | ♂ 20,0

2019: ♀ 15,4 | ♂ 17,3

2021: ♀ 14,7 | ♂ 15,7

Trend

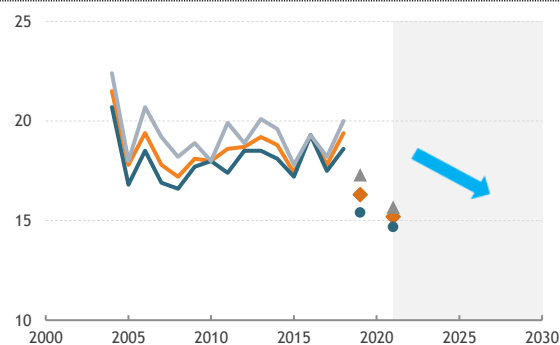
Doelstelling: dalen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, sgd_10_30, breuk in tijdreeks: 2019 – gegevens tot en met 2018 niet vergelijkbaar met gegevens vanaf 2019

SDG 11 Duurzame steden en gemeenschappen

Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

54 Gebrekkige huisvesting ^{BALANS} procent van bevolking

Positie: relatief gelijk voor de beschouwde periode

2004: ♀ 13,7 | ♂ 13,3

2018: ♀ 18,3 | ♂ 17,6

2019: ♀ 17,3 | ♂ 16,1

2021: ♀ 15,6 | ♂ 15,4

Trend

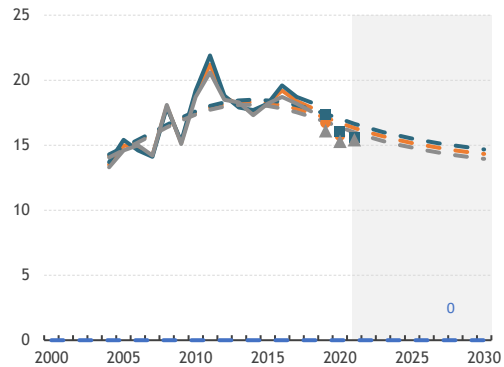
Doelstelling: 0 in 2030

Evaluatie: ongunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

57 Geluidsoverlast ^{BALANS} procent van bevolking

Positie: relatief gelijk voor de beschouwde periode

2004: ♀ 24,0 | ♂ 22,5

2018: ♀ 17,6 | ♂ 18,0

2019: ♀ 15,7 | ♂ 16,4

2021: ♀ 14,4 | ♂ 14,2

Trend

Doelstelling: dalen

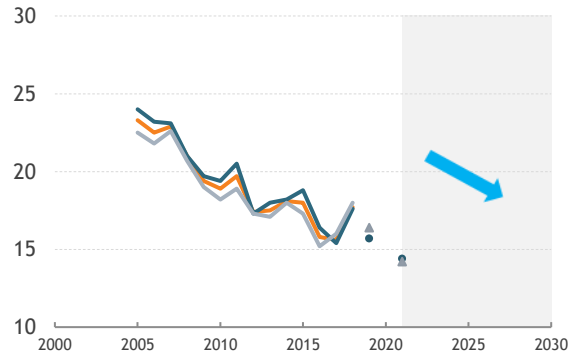
Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

Eurostat, ilc_mdho01, breuk in tijdreeks: 2019

Eurostat, sdg_11_20, breuk in tijdreeks: 2019

SDG 16 Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit

73 Contact met vrienden en familie minstens een keer per week procent van 15-jarigen en ouder

Positie: relatief gelijk voor de beschouwde periode

Trend

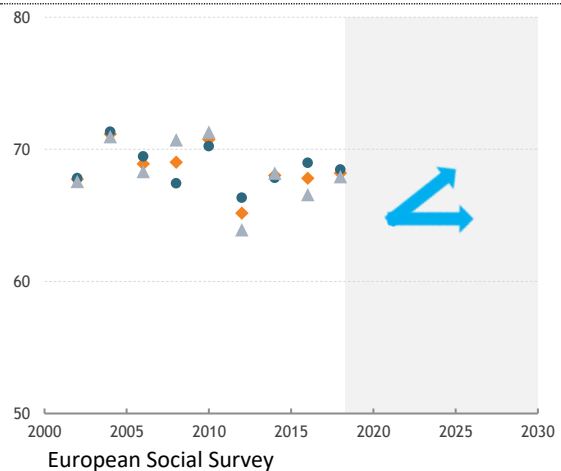
Doelstelling: gelijk blijven of stijgen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

European Social Survey

74 **Gegeneraliseerd vertrouwen**
score van minstens 6 op 10
procent van 15-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2002: ♀ 37,0 | ♂ 38,9

2018: ♀ 42,5 | ♂ 45,4

Trend:

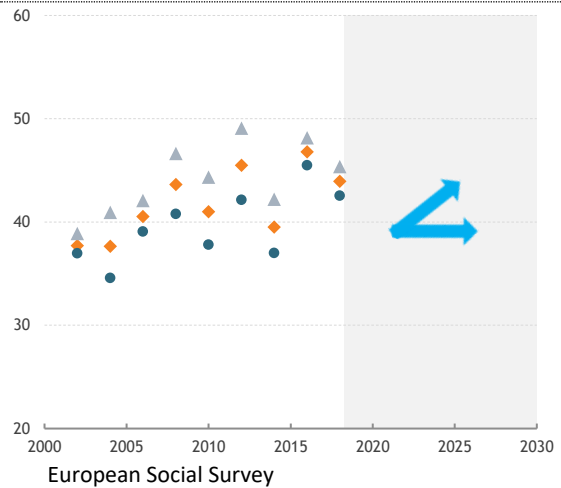
Doelstelling: gelijk blijven of stijgen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

76 **Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte** ^{BALANS}
heel erg veilig en veilig
procent van 15-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2002: ♀ 68,7 | ♂ 84,5

2018: ♀ 73,9 | ♂ 89,9

Trend:

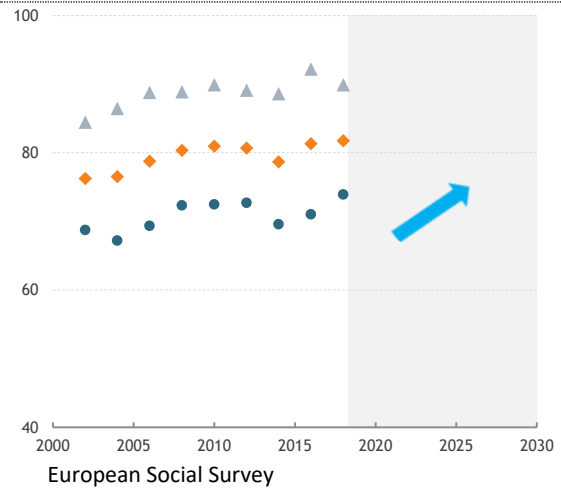
Doelstelling: stijgen

Evaluatie: gunstig voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

78 **Vertrouwen in instellingen** ^{BALANS}
score van minstens 6 op 10
procent van 15-jarigen en ouder

Positie: in nadeel van vrouwen

2004: ♀ 30,6 | ♂ 37,3

2018: ♀ 36,1 | ♂ 37,9

Trend

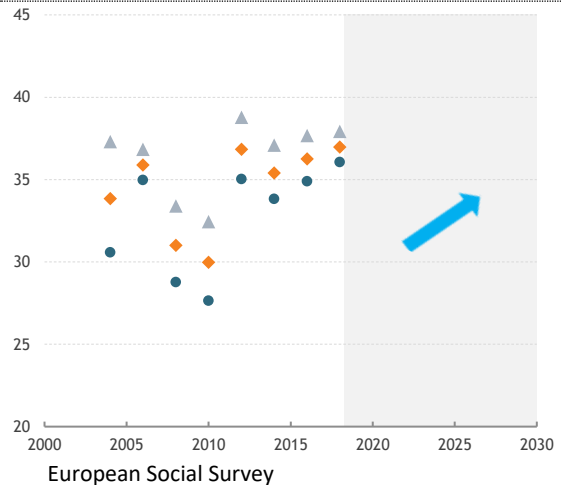
Doelstelling: stijgen

Evaluatie: onbepaald voor totaal, vrouwen en mannen

Vrouw-man-verschil

Verschillende tendensen volgen elkaar op

Evaluatie: onbepaald

4.1.3. Analyse volgens drie invalshoeken

De 38 indicatoren waarvoor gegevens voor vrouwen en mannen beschikbaar zijn, worden hier geanalyseerd vanuit drie invalshoeken: of vrouwen dan wel mannen in een benadeelde positie zitten (zie a), of hun respectievelijke trend evolueert in de richting van de SDG's (zie b) en hoe het vrouw-man-verschil evolueert (zie c). Het blijkt dat het ene geslacht soms een slechtere score heeft dan het andere, dat de trendevaluatie voor de totale bevolking ook meestal geldt voor vrouwen en mannen apart en dat het verschil tussen vrouwen en mannen meestal onbepaald of ongunstig evolueert.

Hierbij wordt telkens ook aangegeven of de indicatoren al dan niet zijn opgenomen in de balans van 51 indicatoren voor duurzame ontwikkeling (zie hoofdstuk 2). Deze bijkomende informatie kan gebruikt worden tijdens het door het *Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling* (Federale regering, 2021) voorziene debat met de federale adviesraden. Dat debat zal inderdaad de gelegenheid zijn om na te denken over de indicatoren (van de balans) en de uitbreiding ervan.

Een globale analyse combineert de resultaten van de drie invalshoeken (zie d). De situatie evolueert ongunstig voor vrouwen voor wat betreft *leefloners* (i04) en *langdurige arbeidsongeschiktheid* (i38). Voor mannen evolueren volgende indicatoren ongunstig: *dagelijkse rokers* (i22) en *vroegtijdige schoolverlaters* (i23). Voor 19 indicatoren zijn de resultaten van de analyses onbepaald en/of ongunstig naargelang de beschouwde invalshoek. Voor de overige 15 indicatoren is de trendevaluatie en/of de evaluatie van de evolutie van het vrouw-man-verschil eerder gunstig. Voor 2 hiervan (*levensverwachting* - i11 en *zelfdoding* - i19) scoren mannen slechter dan vrouwen maar ze zijn wel op weg om de SDG's te bereiken en de vrouw-man-verschillen blijken te verkleinen.

a. Positie vrouwen en mannen

Uit de volgende tabel blijkt dat van de 38 indicatoren er 6 zijn waarvan de positie van vrouwen en mannen relatief gelijk loopt gedurende de beschouwde periode. Er evolueren 18 indicatoren in het nadeel van vrouwen. Die indicatoren hebben grotendeels betrekking op de werk- of thuissituatie, het inkomen en welzijnsaspecten. Globaal genomen zijn er 14 indicatoren die uiteindelijk in het nadeel van mannen evolueren. Hiervan evolueren 11 indicatoren steeds in het nadeel van mannen gedurende de beschouwde periode. Zij bestrijken thema's als onderwijsintegratie, schulden en levensverwachting. Drie indicatoren evolueren eerst ongunstig voor vrouwen en daarna is de evolutie in het nadeel van mannen.

Tabel 5 Positie van mannen en vrouwen voor 38 indicatoren van duurzame ontwikkeling

	Opgenomen in de balans		Niet opgenomen in de balans		Totaal
	Aantal	Naam	Aantal	Naam	
Relatief gelijk voor de beschouwde periode	4	<i>Levensverwachting in goede gezondheid (i12)</i> <i>Woningen zonder voldoende verwarming (i34)</i> <i>Gebrekkige huisvesting (i54)</i> <i>Geluidsoverlast (i57)</i>	2	<i>Tevredenheid met het leven (i20)</i> <i>Contact met vrienden en familie (i73)</i>	6
Nadeel vrouwen	7	<i>Risico op armoede of sociale uitsluiting (i01)</i> <i>Zeer lage werkintensiteit (EU2020) (i02)</i> <i>Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden (i28)</i> <i>Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen (i42)</i> <i>Armoederisico (i50)</i> <i>Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte (i76)</i> <i>Vertrouwen in instellingen (i78)</i>	11	<i>Ernstige materiële en sociale ontbering (i03)</i> <i>Leefloners (i04)</i> <i>Uitstel of afstel van medische zorg (i06)</i> <i>Ervaren gezondheid (i13)</i> <i>Beperking in dagelijkse activiteiten (i14)</i> <i>Langdurige ziekte of aandoening (i16)</i> <i>Psychologische ontreding (i17)</i> <i>Depressie (i18)</i> <i>Langdurige arbeidsongeschiktheid (i38)</i> <i>Werkgelegenheidsgraad (i41)</i> <i>Gegeneraliseerd vertrouwen (i74)</i>	18
Nadeel mannen waarvan	10		4		14
steeds in nadeel van mannen	7	<i>Overmatige schuldenlast van de gezinnen (i05)</i> <i>Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen (i15)</i> <i>Dagelijkse rokers (i22)</i> <i>Vroegtijdige schoolverlaters (i23)</i> <i>Onvoldoende leesvaardigheid (i26)</i> <i>Dodelijke arbeidsongevallen (i43)</i> <i>Diepte van het armoederisico (i51)</i>	4	<i>Levensverwachting (i11)</i> <i>Zelfdoding (i19)</i> <i>Verkeersdoden (i21)</i> <i>Gediplomeerden van het hoger onderwijs (i25)</i>	11
eerst in nadeel van vrouwen, dan van mannen	3	<i>Obesitas bij volwassenen (i07)</i> <i>Levenslang leren (i24)</i> <i>Werkloosheidsgraad (i40)</i>	0		3
Totaal	21		17		38

Balans. Globaal genomen vertellen de indicatoren van de balans een genuanceerder verhaal terwijl dat de overige indicatoren meer de nadelige positie van vrouwen benadrukken. Van de indicatoren opgenomen in de balans zijn er minder die nadelig zijn voor vrouwen (7 op de 21 of 33% van de indicatoren tegenover 11 op de 17 of 65% van de indicatoren buiten de balans). Ook maken de drie indicatoren die evolueren van een eerder nadelige situatie van vrouwen tot een eerder nadelige situatie van mannen allen deel uit van de balans.

b. Trendevaluatie vrouwen en mannen

De volgende tabel presenteert de trendevaluatie van de 38 indicatoren met gegevens voor vrouwen en mannen. Voor de totale bevolking, voor vrouwen én voor mannen zijn er 9 indicatoren die gunstig evolueren, 11 onbepaald en voor 11 is de evaluatie ongunstig. Voor 31 van de 38 indicatoren is de trendevaluatie gebaseerd op de totale bevolking dezelfde als voor vrouwen en mannen apart.

Voor 7 indicatoren is de evaluatie voor het totaal, voor vrouwen en voor mannen verschillend. Het gaat om de volgende indicatoren: *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen (i15)*, *langdurige ziekte of*

aandoening (i16), verkeersdoden (i21), dagelijkse rokers (i22), werkloosheidsgraad (i40), jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen (i42) en dodelijke arbeidsongevallen (i43).

Merk op dat 4 van deze 7 indicatoren een cijferdoel hebben: *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen* (i15), *verkeersdoden* (i21), *dagelijkse rokers* (i22) en *jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen* (i42). Voor deze indicatoren is het cijferdoel geformuleerd voor de totale bevolking reeds bereikt voor vrouwen maar niet voor mannen. Maar indien enkel gekeken wordt naar het cijferdoel voor de totale bevolking, dan valt de evaluatie ongunstig uit voor de eerst twee indicatoren en gunstig voor de twee laatste indicatoren. Het relatieve aandeel vrouwen en mannen in dit totaal verklaart dit.

Tabel 6 Trendevaluatie van 38 indicatoren van duurzame ontwikkeling voor vrouwen en mannen

	Opgenomen in de balans		Niet opgenomen in de balans		Totaal
	Aantal	Naam	Aantal	Naam	
Gunstig voor totaal, ♀ en ♂	3	<i>Zeer lage werkintensiteit</i> (i02) <i>Geluidsoverlast</i> (i57) <i>Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte</i> (i76)	6	<i>Levensverwachting</i> (i11) <i>Zelfdoding</i> (i19) <i>Tevredenheid met het leven</i> (i20) <i>Gediplomeerden van het hoger onderwijs</i> (i25) <i>Contact met vrienden en familie</i> (i73) <i>Gegeneraliseerd vertrouwen</i> (i74)	9
Onbepaald voor totaal, ♀ en ♂	7	<i>Overmatige schuldenlast van de gezinnen</i> (i05) <i>Obesitas bij volwassenen</i> (i07) <i>Levensverwachting in goede gezondheid</i> (i12) <i>Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden</i> (i28) <i>Armoederisico</i> (i50) <i>Diepte van het armoederisico</i> (i51) <i>Vertrouwen in instellingen</i> (i78)	4	<i>Ernstige materiële en sociale ontbering</i> (i03) <i>Ervaren gezondheid</i> (i13) <i>Psychologische ontreddeering</i> (i17) <i>Depressie</i> (i18)	11
Ongunstig voor totaal, ♀ en ♂	6	<i>Risico op armoede of sociale uitsluiting</i> (i01) <i>Vroegtijdige schoolverlaters</i> (i23) <i>Levenslang leren</i> (i24) <i>Onvoldoende leesvaardigheid</i> (i26) <i>Woningen zonder voldoende verwarming</i> (i34) <i>Gebrekkige huisvesting</i> (i54)	5	<i>Leefloners</i> (i04) <i>Uitstel of afstel van medische zorg</i> (i06) <i>Beperking in dagelijkse activiteiten</i> (i14) <i>Langdurige arbeidsongeschiktheid</i> (i38) <i>Werkgelegenheidsgraad</i> (i41)	11
Evaluatie verschillend voor totaal, ♀ en ♂ waarvan	5		2		7
gunstig voor totaal en ♀ maar ongunstig voor ♂	2	<i>Dagelijkse rokers</i> (i22) <i>Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen</i> (i42)	0		2
gunstig voor totaal en ♂ maar onbepaald voor ♀	1	<i>Dodelijke arbeidsongevallen</i> (i43)	0		1
ongunstig voor totaal en ♂ maar gunstig voor ♀	1	<i>Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen</i> (i15)	1	<i>Verkeersdoden</i> (i21)	2
onbepaald voor totaal en ♂ maar gunstig voor ♀	1	<i>Werkloosheidsgraad</i> (i40)	0		1
onbepaald voor totaal en ♀ maar ongunstig voor ♂	0		1	<i>Langdurige ziekte of aandoening</i> (i16)	1
Totaal	21		17		38

Balans. Van de indicatoren opgenomen in de balans zijn er 5 indicatoren op de 21 of bijna 25% van de indicatoren met een naar geslacht verschillende evaluatie. Voor de indicatoren die niet opgenomen zijn in de balans zijn er dat 2 op 17 of nog geen 10%. De trendevaluatie van de indicatoren opgenomen in de balans vermelden lichtjes meer indicatoren met een onbepaalde evaluatie voor het totaal, vrouwen en mannen, namelijk 7 indicatoren op de 21 van de indicatoren van de balans (of 33%) tegenover 4 op de 17 van de niet in de balans opgenomen indicatoren (of 24%). Voor de indicatoren met een gunstige evaluatie (voor het totaal, vrouwen en mannen) is de situatie omgekeerd, er zijn er namelijk meer onder de indicatoren die niet in de balans zijn opgenomen: 3 indicatoren van de 21 balansindicatoren (of 14%) tegenover 6 indicatoren van de 17 niet in de balans opgenomen indicatoren (of 35%).

c. Evolutie van het verschil tussen vrouwen en mannen

De evolutie van het verschil tussen vrouwen en mannen komt hier aan bod. Van de 38 indicatoren zijn er 7 waarvan dit verschil verkleint (convergentie), wat een gunstige evolutie is. Voor 9 indicatoren evolueert dit verschil ongunstig: voor 5 indicatoren is de tendens (op het einde van de periode) divergerend en voor 4 indicatoren is het vastgestelde verschil tussen vrouwen en mannen stabiel. Voor de overige 22 is de evaluatie van de evolutie van het verschil tussen vrouwen en mannen onbepaald.

Tabel 7 Evolutie van het verschil tussen vrouwen en mannen voor 38 indicatoren van duurzame ontwikkeling

	Opgenomen in de balans		Niet opgenomen in de balans		Totaal
	Aantal	Naam	Aantal	Naam	
Gunstig	3	<i>Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen (i15)</i> <i>Onvoldoende leesvaardigheid (i26)</i> <i>Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen (i42)</i>	4	<i>Levensverwachting (i11)</i> <i>Zelfdoding (i19)</i> <i>Verkeersdoden (i21)</i> <i>Werkgelegenheidsgraad (i41)</i>	7
Onbepaald	13	<i>Risico op armoede of sociale uitsluiting (i01)</i> <i>Zeer lage werkintensiteit (i02)</i> <i>Levensverwachting in goede gezondheid (i12)</i> <i>Levenslang leren (i24)</i> <i>Woningen zonder voldoende verwarming (i34)</i> <i>Werkloosheidsgraad (i40)</i> <i>Dodelijke arbeidsongevallen (i43)</i> <i>Armoederisico (i50)</i> <i>Diepte van het armoederisico (i51)</i> <i>Gebrekkige huisvesting (i54)</i> <i>Geluidsoverlast (i57)</i> <i>Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte (i76)</i> <i>Vertrouwen in instellingen (i78)</i>	9	<i>Ernstige materiële en sociale ontbering (i03)</i> <i>Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen (i06)</i> <i>Ervaren gezondheid (i13)</i> <i>Beperking in dagelijkse activiteiten (i14)</i> <i>Langdurige ziekte of aandoening (i16)</i> <i>Psychologische ontreddeering (i17)</i> <i>Tevredenheid met het leven (i20)</i> <i>Contact met vrienden en familie (i73)</i> <i>Gegeneraliseerd vertrouwen (i74)</i>	22
Ongunstig waarvan	5		4		9
divergentie	1	<i>Overmatige schuldenlast van de gezinnen (i05)</i>	2	<i>Gediplomeerden van het hoger onderwijs (i25)</i> <i>Langdurige arbeidsongeschiktheid (i38)</i>	3
eerst convergentie, dan divergentie	1	<i>Obesitas bij volwassenen (i07)</i>	1	<i>Depressie (i18)</i>	2
stabiel	3	<i>Dagelijkse rokers (i22)</i> <i>Vroegtijdige schoolverlaters (i23)</i> <i>Zonder beroepsactiviteit door familie-verantwoordelijkheden (i28)</i>	1	<i>Leefloners (i04)</i>	4
Totaal	21		17		38

Balans. Uit de resultaten van de analyse blijkt dat het aantal indicatoren met een onbepaalde evaluatie hoger is voor de indicatoren die in de balans zijn opgenomen dan voor de indicatoren die niet in de balans zijn opgenomen: respectievelijk 13 van de 21 indicatoren van de balans (of 62%) tegenover 6 van de 17 indicatoren die niet in de balans zijn opgenomen (of 53%). Het aantal indicatoren met een gunstige evaluatie is dan weer lager voor de indicatoren van de balans: respectievelijk 3 indicatoren van de 21 indicatoren van de balans (of 14%) tegenover 4 indicatoren van de 17 niet in de balans opgenomen indicatoren (of 24%).

d. Globale analyse

Dit punt belicht voor welke indicatoren - of meer in het algemeen voor welke SDG's of maatschappelijke domeinen - een bijzondere aandacht gerechtvaardigd is op basis van de uitgevoerde *Leave no one behind*-analyse. Dit gebeurt op basis van de resultaten gedetailleerd in voorgaande punten en samengevat in tabel 8.

Die tabel geeft de evaluatieresultaten weer van de indicatoren (gunstig, ongunstig of onbepaald), horizontaal naargelang het aantal indicatoren volgens hun evaluatie van de trendanalyse (zie b) en, verticaal, naargelang de evolutie van het vrouw-man-verschil (zie c). Het combineren van de drie mogelijke resultaten voor beide geëvalueerde invalshoeken, leidt samen beschouwd tot een drie-op-drie-tabel (namelijk negen cellen). Naast het aantal indicatoren voor elk van de cellen van die tabel, worden de indicatoren met nummer en naam opgelijst. De SDG waartoe de indicator behoort en of een indicator behoort tot de balans van indicatoren voor duurzame ontwikkeling, zoals voorgesteld in hoofdstuk 2, is in subscript aangegeven.

In elke cel worden de indicatoren opgesomd afhankelijk van de vrouw-man-positie. En hier zijn er drie mogelijkheden (zie a), ofwel is de situatie van vrouwen nadelig ten opzichte van die van mannen, ofwel is de situatie van mannen nadelig ten opzichte van die van vrouwen ofwel is hun situatie relatief vergelijkbaar. Met betrekking tot deze classificatie dienen twee opmerkingen worden gemaakt.

Ten eerste blijkt dat de trendevaluatie voor 31 van de 38 indicatoren dezelfde is voor vrouwen en mannen (zie b). De meeste indicatoren kunnen hierdoor op een eenvoudige en éénduidige manier gerangschikt worden in de categorieën gunstig, onbepaald of ongunstig. Voor 7 indicatoren van de 38 is de evaluatie verschillend voor vrouwen en voor mannen. Dit wordt steeds in subscript vermeld bij elk van deze indicatoren. In dergelijke situaties wordt de indicator gerangschikt op basis van de sexe die zich in de benadeelde positie bevindt. De trendevaluatie van de indicator *voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen* (i15) is bijvoorbeeld ongunstig voor mannen maar gunstig voor vrouwen. De evaluatie van de vrouw-man-positie geeft aan dat mannen in een benadeelde positie zitten: zij scoren steeds hoger dan vrouwen op deze indicator. Vandaar dat deze indicator in de tabel gerangschikt is in de ongunstige categorie voor wat de trendevaluatie betreft. En voor wat betreft de evolutie van het vrouw-man verschil krijgt deze indicator een gunstige classificatie omdat de vrouw-man-verschillen kleiner worden of convergeren.

Met betrekking tot de evaluatie van de evolutie van het vrouw-man-verschil dient, ten tweede, worden opgemerkt dat de evaluatie ongunstig twee subcategorieën omvat: de evaluatie toont een divergerend verschil of een stabiel verschil. In dit laatste geval wordt er melding van gemaakt met een subscript bij de naam van de indicator.

Tabel 8 Classificatie van 38 indicatoren van duurzame ontwikkeling met gegevens voor vrouwen en mannen volgens de positie van vrouwen en mannen ten opzichte van elkaar, de evaluatie van de trend in de richting van de SDG's en de evolutie van het vrouw-man-verschil

Trend- eval.	Vrouw-man-verschil			Totaal
	Ongunstig	Onbepaald	Gunstig	
Gunstig	<p>1 Positie mannen nadelig <i>Gediplomeerden van het hoger onderwijs (i25)</i> SDG 4</p>	<p>7 Positie vrouwen nadelig <i>Zeer lage werkintensiteit (i02)</i> SDG 1 / BALANS <i>Gegeneraliseerd vertrouwen (i74)</i> SDG 16 <i>Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte (i76)</i> SDG 16 / BALANS</p> <p>Positie mannen nadelig <i>Dodelijke arbeidsongevallen (i43)</i> SDG 8 / BALANS / Trendeval. ♂ gunstig, ♀ onbep.</p> <p>Positie vrouwen-mannen relatief gelijk <i>Tevredenheid met het leven (i20)</i> SDG 3 <i>Geluidsoverlast (i57)</i> SDG 11 / BALANS <i>Contact met vrienden en familie (i73)</i> SDG 16</p>	<p>2 Positie mannen nadelig <i>Levensverwachting (i11)</i> SDG 3 <i>Zelfdoding (i19)</i> SDG 3</p>	10
Onbepaald	<p>4 Positie vrouwen nadelig <i>Depressie (i18)</i> SDG 3 <i>Zonder beroepsactiviteit door familie-verantwoordelijkheden (i28)</i> SDG 5 / BALANS</p> <p>Positie mannen nadelig <i>Overmatige schuldenlast van de gezinnen (i05)</i> SDG 1 / BALANS <i>Obesitas bij volwassenen (i07)</i> SDG 3 / BALANS</p>	<p>9 Positie vrouwen nadelig <i>Ernstige materiële en sociale ontbering (i03)</i> SDG 1 <i>Ervaren gezondheid (i13)</i> SDG 3 <i>Langdurige ziekte of aandoening (i16)</i> SDG 3 / Trendeval. ♀ onbep., ♂ ongunstig <i>Psychologische ontreddeering (i17)</i> SDG 3 <i>Armoederisico (i50)</i> SDG 10 / BALANS <i>Vertrouwen in instellingen (i78)</i> SDG 16 / BALANS</p> <p>Positie mannen nadelig <i>Diepte van het armoederisico (i51)</i> SDG 10 / BALANS <i>Werkloosheidsgraad (i40)</i> SDG 8 / BALANS / Trendeval. ♂ onbep., ♀ gunstig</p> <p>Positie vrouwen-mannen relatief gelijk <i>Levensverwachting in goede gezondheid (i12)</i> SDG 3 / BALANS</p>		13
Ongunstig	<p>4 Positie vrouwen nadelig <i>Leefloners (i04)</i> SDG 1 <i>Langdurige arbeidsongeschiktheid (i38)</i> SDG 8</p> <p>Positie mannen nadelig <i>Dagelijkse rokers (i22)</i> SDG 3 / BALANS / Trendeval. ♂ ongunstig, ♀ gunstig / Relatief stabiele ♀/♂verschillen</p> <p><i>Vroegtijdige schoolverlaters (i23)</i> SDG 4 / BALANS / Relatief stabiele ♀/♂verschillen</p>	<p>6 Positie vrouwen nadelig <i>Risico op armoede of sociale uitsluiting (i01)</i> SDG 1 / BALANS <i>Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen (i06)</i> SDG 1 <i>Beperking in dagelijkse activiteiten (i14)</i> SDG 3</p> <p>Positie mannen nadelig <i>Levenslang leren (i24)</i> SDG 4 / BALANS</p> <p>Positie vrouwen-mannen relatief gelijk <i>Woningen zonder voldoende verwarming (i34)</i> SDG 7 / BALANS <i>Gebrekkige huisvesting (i54)</i> SDG 11 / BALANS</p>	<p>5 Positie vrouwen nadelig <i>Werkgelegenheidsgraad (i41)</i> SDG 8</p> <p>Positie mannen nadelig <i>Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen (i15)</i> SDG 3 / BALANS / Trendeval. ♂ ongunstig, ♀ gunstig</p> <p><i>Verkeersdoden (i21)</i> SDG 3 / Trendeval. ♂ ongunstig, ♀ gunstig <i>Onvoldoende leesvaardigheid (i26)</i> SDG 4 / BALANS <i>Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen (i42)</i> SDG 8 / BALANS / Trendeval. ♂ ongunstig, ♀ gunstig,</p>	15
Totaal	9	22	7	38

Welke indicatoren in het kader van de opvolging van de SDG's vragen een bijzondere aandacht voor vrouwen en mannen vanuit het *Leave no one behind*-perspectief? De volgende punten gaan hier op in en gebruiken hiervoor de resultaten van voorgaande tabel.

Indicatoren met een ongunstige evaluatie

In totaal is de evaluatie van 4 van de 38 indicatoren bijzonder slecht of voor vrouwen of voor mannen. Ze zijn in het wit vermeld in de donkergrijsgetinte cel linksonderaan de tabel. Hun trendevaluatie is ongunstig, wat betekent dat de indicatoren niet op weg zijn om de SDG's te halen, en dat vrouw-man-verschillen blijven bestaan of zelfs toenemen.

- Voor vrouwen betreft het indicatoren die verband houden met arbeidsmarktintegratie: *leefloners* (i04) en *langdurige arbeidsongeschiktheid* (i38). De vrouw-man-verschillen blijven stabiel voor de eerstgenoemde indicator. Voor de laatstgenoemde nemen die verschillen toe.
- Voor mannen gaat het over de indicator *dagelijkse rokers* (i22) en over *vroegtijdige schoolverlaters* (i23). De vrouw-man-verschillen blijven hier stabiel.

Indicatoren met een gedeeltijk ongunstige of onbepaalde evaluatie

In totaal zijn er 19 indicatoren op 38 waar er één of meerdere onbepaalde evaluaties zijn volgens de drie geanalyseerde invalshoeken, dat soms gecombineerd wordt met een ongunstige evaluatie. De drie lichtgrijze cellen met zwarte tekst in de tabel komen met deze situaties overeen.

Het blijkt, ten eerste, dat voor 4 indicatoren de vrouw-man-verschillen toenemen. Dit is dus een ongunstige evolutie. Maar hun trendevaluatie is wel onbepaald. Ten tweede, is de trendevaluatie voor 6 indicatoren ongunstig maar is de evolutie van de vrouw-man-verschillen dan weer onbepaald. Voor 9 indicatoren ten slotte is de evaluatie dan weer onbepaald voor zowel de trendevaluatie als de evaluatie van het vrouw-man-verschil. Dit betekent dat er, met de gebruikte methodologie, niet bepaald kan worden in welke richting ze evolueren.

Om te voorkomen dat een onbepaalde evaluatie van een indicator met betrekking tot de trendevaluatie en/of het vrouw-man-verschil zou omslaan naar een ongunstige evaluatie, moeten per desbetreffende SDG volgende 19 indicatoren nauw opgevolgd worden.

- SDG's waarvoor de positie van vrouwen slechter is dan mannen:
 - SDG 1 *Geen armoede (risico op armoede of sociale uitsluiting - i01, ernstige materiële en sociale ontbering - i03, uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen - i06)*;
 - SDG 3 *Goede gezondheid en welzijn (ervaren gezondheid - i13, beperking in dagelijkse activiteiten - i14, langdurige ziekte of aandoening - i16, psychologische ontreddeering - i17 en depressie - i18)*;
 - SDG 5 *Gendergelijkheid (zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden - i28)*;
 - SDG 10 *Ongelijkheid verminderen (armoederisico - i50)*;
 - SDG 16 *Vrede, justitie en sterke publieke diensten (vertrouwen in instellingen - i78)*.

- SDG's waarvoor de positie van mannen slechter is dan vrouwen
 - SDG 1 *Geen armoede (overmatige schuldenlast van de gezinnen - i05)*;
 - SDG 3 *Goede gezondheid en welzijn (obesitas bij volwassenen - i07)*;
 - SDG 4 *Kwaliteitsonderwijs (levenslang leren - i24)*;
 - SDG 8 *Waardig werk en economische groei (Werkloosheidsgraad - i40)*;
 - SDG 10 *Ongelijkheid verminderen (diepte van het armoederisico -i51)*.
- SDG's waarvoor er praktisch geen verschil is tussen de positie van vrouwen en mannen:
 - SDG 3 *Goede gezondheid en welzijn (levensverwachting in goede gezondheid - i12)*;
 - SDG 7 *Betaalbare en duurzame energie (woningen zonder voldoende verwarming - i34)*;
 - SDG 11 *Duurzame steden en gemeenschappen (gebrekkige huisvesting - i54)*.

Indicatoren met een minstens gedeeltelijk gunstige evaluatie

Voor de laatste 15 indicatoren op de 38 is de trendevaluatie gunstig, is de evaluatie van de evolutie van het vrouw-man-verschil gunstig of worden beiden gunstig geëvalueerd. Ze zijn aangeduid in de vijf witte cellen van de tabel. In deze gevallen kan de situatie van het ene geslacht gelijkaardig of nadeliger zijn dan dat van het andere geslacht.

De domeinen die deze 15 indicatoren bestrijken zijn zeer divers en hebben raakvlakken met alle voornoemde SDG's. Voor 2 indicatoren van SDG 3 over gezondheid en welzijn zijn de evaluaties van de trend naar de SDG's en van het vrouw-man-verschil beiden gunstig (cel rechtsbovenaan in de tabel): *levensverwachting* (i11) en *zelfdoding* (i19). Dit is zonder meer een gunstige evolutie, maar mannen zitten wel in een nadelige situatie voor beide indicatoren.

4.2. Opsplitsingen volgens andere bevolkingsgroepen

Inkomensniveau. Wat betreft de opsplitsingen volgens inkomensniveau (twintig indicatoren) toont de analyse, zoals te verwachten, een gunstigere evolutie voor de hogere inkomenscategorieën. De armoede-indicatoren van SDG 1, zoals *ernstige materiële en sociale ontbering* (i03), zijn zeer hoog in het eerste kwintiel (de armste 20%) en laag of zeer laag in de andere kwintielen. De gezondheidsindicatoren (SDG 3) tonen een gestage verbetering met het inkomensniveau. Wat de indicatoren van SDG 16 betreft, blijkt dat er in de hoogste inkomenskwintielen of -niveaus meer vertrouwen is, een groter veiligheidsgevoel en meer inbraak en agressie (de 5de kwintiel ligt in dat geval duidelijk boven de vier andere). De sociale contacten zijn ook groter voor de hoogste twee kwintielen; kwintiel 3 (gemiddelde inkomens) heeft de minst goede resultaten voor deze indicator.

Drie indicatoren worden opgesplitst naargelang de huishoudens zich boven of onder de armoederisicodrempel bevinden. In het geval van *woningen zonder voldoende verwarming* (i34) is het verschil tussen de twee categorieën groot: 10,5% voor de huishoudens onder de armoederisicodrempel en 2,5% voor de huishoudens boven deze drempel in 2021. Dit verschil is kleiner voor *gebrekkige huisvesting* (i54), 23% tegen 14%, en blootstelling aan *geluidsoverlast* (i57), 20% tegen 14%.

Opleidingsniveau. De opsplitsingen volgens opleidingsniveau (elf indicatoren) tonen, ook zoals te verwachten, dat personen met een hoger opleidingsniveau in gunstiger omstandigheden leven.

- Mensen met ten hoogste een diploma van lager secundair onderwijs zijn bijzonder benadeeld. De kloof tussen deze categorie en de andere (ten minste een diploma van het hoger middelbaar onderwijs) is over het algemeen zeer groot. Het *risico op armoede of sociale uitsluiting* (i01) is in 2021 bijvoorbeeld 8% met een diploma van het hoger onderwijs, maar 35% met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs.
- De verschillen blijven bestaan en worden doorgaans groter. Dat is vooral het geval voor de zeer *lage werkintensiteit* (i02), de *werkgelegenheidsgraad* (i41) en de *dagelijkse rokers* (i22).
- Twee indicatoren tonen een afname van het verschil volgens het opleidingsniveau: *obesitas bij volwassenen* (i07) en *jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen* (i42).

Leeftijdscategorie. De opsplitsingen volgens leeftijdscategorie (zeventien indicatoren) tonen dat er leeftijdsgebonden verschillen zijn: gezondheid, arbeidsongeschiktheid, werkgelegenheidsgraad, werkloosheid enz. Hierbij niettemin een aantal gecontrasteerde voorbeelden.

Er komt geen algemene trend naar voren uit de evoluties van die opsplitsingen. In het geval van *armoederisico* (i50) is de situatie voor 65-plussers tot 2015 aanzienlijk verbeterd, terwijl de situatie van de andere categorieën langzaam is verslechterd. Na 2015 verbetert de situatie langzaam voor alle leeftijdscategorieën, behalve voor de 65-plussers waar ze stabiel blijft. De *werkgelegenheidsgraad* (i41) blijft gestaag verbeteren, in het bijzonder voor de beroepsbevolking boven de 55 jaar. De *langdurige arbeidsongeschiktheid* (i38) stijgt daarentegen, zowel bij de 25-49-jarigen als bij de 50-64-jarigen.

5. Welzijnsindicatoren

In aanvulling op de indicatorenset van dit rapport heeft het FPB meerdere composiete welzijnsindicatoren ontwikkeld. Die indicatoren vatten verschillende componenten samen van het welzijn en van de ontwikkeling van de samenleving en vereenvoudigen de communicatie. Ook laten ze toe "om de indicatoren in een zo beperkt mogelijk aantal categorieën of hoofdindicatoren in te delen", zoals gevraagd door de wet van 14 maart 2014. Ze vinden ook hun oorsprong in een verzoek van de Kamer om over meer synthetische indicatoren te beschikken (Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 2016). Deze composiete indicatoren werden opgesteld rond de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: de dimensies *Hier en nu*, *Later* en *Elders*.

Voor de eerste dimensie heeft het FPB een composiete indicator opgesteld op basis van de resultaten van de statistische analyse van de determinanten van het welzijn specifiek voor België (Joskin, 2017): de indicator *Welzijn hier en nu* (W_{HN} ; INR/FPB, 2018a en Joskin, 2018). Hij meet de evolutie van het gemiddelde welzijn in België vanaf 2005. Op basis van de vaststelling dat er binnen de Belgische bevolking talrijke ongelijkheden bestaan op het vlak van welzijn (Joskin, 2019), werden er elf nieuwe composiete indicatoren voorgesteld om de evolutie van het huidige welzijn te meten voor vrouwen, mannen, vier leeftijdscategorieën (16-24-jarigen, 25-49-jarigen, 50-64-jarigen en 65-plussers) en vijf inkomenscategorieën (inkomenskwintielen; INR/FPB, 2019). Gezien de methodologie aan de basis ervan en de gevolgen van de covid-19-pandemie voor de verzameling van enquêtegegevens, bestrijken deze indicatoren momenteel een periode van 2005 tot 2019. Om een licht te werpen op de recente evolutie van het welzijn in België, stelt dit rapport een analyse voor van de statistische gegevens van specifieke enquêtes die tussen maart 2020 en oktober 2022 meermaals werden uitgevoerd.

De werkzaamheden van het FPB hebben het ook mogelijk gemaakt om vier composiete indicatoren te ontwikkelen om de dimensie *Later* van duurzame ontwikkeling te meten: *menselijk kapitaal*, *sociaal kapitaal*, *milieukapitaal* en *economisch kapitaal* (Joskin, 2020). Die indicatoren maken het mogelijk de evolutie op te volgen van de voorraad hulpbronnen beschouwd als nodig om het welzijn van de toekomstige generaties te waarborgen en twee ervan worden in dit rapport bijgewerkt (INR/FPB, 2020).

De derde dimensie van een duurzame ontwikkeling, *Elders*, beoogt dat de ontwikkeling van het welzijn in België niet ten koste gaat van dat van mensen die elders in de wereld leven. Deze dimensie erkent de onderlinge afhankelijkheid van België, namelijk het feit dat het welzijn direct of indirect verband houdt met het gedrag van alle mensen. Op basis van de laatste methodologische ontwikkelingen bij het FPB worden twee voetafdrukindicatoren gepresenteerd en besproken. Deze indicatoren kwantificeren de impact van de eindvraag in België in termen van broeikasgasuitstoot (*koolstofvoetafdruk*) en grondstoffenwinning (*materiaalvoetafdruk*).

Op basis van deze composiete indicatoren vergelijkt dit rapport de evolutie van het welzijn van de huidige generaties (*Hier en nu*) met het welzijn van de toekomstige generaties (*Later*) en stelt het de vraag van de houdbaarheid van het welzijn in België. De duurzame ontwikkeling van een samenleving houdt inderdaad in dat de behoeften van de huidige generaties moeten vervuld worden zonder de capaciteit in het gedrang te brengen van de toekomstige generaties om hun eigen behoeften te vervullen.

Aan de hand van twee voetafdrukindicatoren meet dit rapport ook de impact van de consumptie van België op de rest van de wereld (*Elders*).

De volgende paragrafen analyseren de evolutie van de welzijnsindicatoren respectievelijk voor de dimensies *Hier en nu* (5.1), *Later* (5.2) en *Elders* (5.3).

5.1. Het huidige welzijn

Punt 5.1.1 stelt de belangrijkste conclusies voor van de analyse van de compositie indicatoren die het welzijn hier en nu meten. Het beschrijft zowel de evolutie van het gemiddelde welzijn als die van elf bevolkingscategorieën. Het rapport voor 2021 geeft een meer gedetailleerde analyse van deze indicatoren (FPB/INR, 2021 p. 17-24). Wegens verstoringen bij de verzameling van enquêtegegevens in 2020 en 2021 konden de compositie indicatoren voor de eerste dimensie niet worden bijgewerkt. Op 31 oktober 2022, afsluitingsdatum voor de gegevensverzameling, waren de gegevens voor 2021 voor de indicator langdurige arbeidsongeschiktheid (i38, bron RIZIV) inderdaad nog niet beschikbaar.

Om licht te werpen op de recente evolutie van het welzijn in België, stelt dit rapport een analyse voor van statistische gegevens uit enquêtes die meermaals werden uitgevoerd tussen 2020 en 2022 (5.1.2). Deze analyse is gebaseerd op een indicator van subjectief welzijn, namelijk de tevredenheid met het leven. Aangezien gezondheid de belangrijkste determinant van het welzijn is, worden ook twee indicatoren besproken die representatief zijn voor de evolutie van de geestelijke gezondheid. Samen geeft de analyse van deze indicatoren een synthetisch overzicht van de evolutie van het welzijn in België sinds 2020. De gegevens zijn hoofdzakelijk afkomstig van de elf *Covid-19-gezondheidsenquêtes* die Sciensano heeft gehouden. Het vorige rapport was gebaseerd op de resultaten van maart 2020 tot oktober 2021. Met de nieuwe gegevens loopt de bestreken periode nu tot oktober 2022. Naast de gemiddelden voor de Belgische bevolking, zoals het vorige rapport presenteerde, wordt de situatie in detail geanalyseerd voor vrouwen, mannen en vier leeftijdscategorieën van de bevolking (18-29-jarigen, 30-49-jarigen, 50-69-jarigen en 70-plussers).

5.1.1. Evolutie van het welzijn tussen 2005 en 2019

Dit rapport bevat twaalf compositie indicatoren die de evolutie van het welzijn *Hier en nu* in België meten. Een eerste indicator meet de evolutie van het gemiddelde welzijn in België: de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}). 11 andere indicatoren meten de evolutie van het welzijn voor vrouwen, mannen, vier leeftijdscategorieën (16-24-jarigen, 25-49-jarigen, 50-64-jarigen en 65-plussers) en vijf inkomenscategorieën (inkomenskwielen).

Deze indicatoren werden opgesteld volgens een identieke methode (Joskin, 2017, 2018 en 2019). De keuze van de indicatoren waaruit de compositie indicatoren bestaan en hun gewichten, steunen op de resultaten van statistische analyses van het FPB. Deze resultaten wijzen op de belangrijkste determinanten van het welzijn voor België als geheel en voor elk van de geanalyseerde categorieën. De volgende twee punten presenteren een samenvatting van deze methode en de analyse van de evolutie van het welzijn. Het eerste punt gaat over het gemiddelde welzijn, het tweede over het welzijn van de verschillende bevolkingscategorieën.

a. Gemiddelde welzijn in België

De W_{HN} -indicator bestaat uit zes indicatoren die de belangrijkste componenten van het welzijn in België meten, namelijk gezondheid, levensstandaard, samenleving, werk en opleiding (zie tabel 9). De gezondheidscomponent wordt gemeten op basis van de indicator *gezondheidstoestand*. Deze wordt berekend als het gemiddelde van de drie indicatoren van de minimum Europese gezondheidsmodule (Eurostat, 2017). Aangezien gezondheid de belangrijkste determinant van het welzijn in België is, krijgt die indicator een gewicht van 0,4.

Tabel 9 Componenten van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN})

Componenten	Indicatoren	Beschrijvingen	Gewichten
Gezondheid	<i>Ervaren gezondheid</i> (i13)	Aandeel van de bevolking met een gemiddelde, goede of zeer goede gezondheid	Indicator Gezondheids-toestand
	<i>Beperking in dagelijkse activiteiten</i> (i14)	Aandeel van de bevolking met een beperking in dagelijkse activiteiten ¹	
	<i>Langdurige ziekte of aandoening</i> (i16)	Aandeel van de bevolking met een langdurige ziekte of aandoening ¹	
Levensstandaard	<i>Ernstige materiële ontbering</i> (i03)	Aandeel van de bevolking dat zich in een situatie van ernstige materiële ontbering bevindt ¹	0,19
Samenleving	<i>Sociaal netwerk</i> ²	Aandeel van de bevolking dat op de steun van een naaste kan rekenen	0,15
Werk	<i>Langdurige arbeidsongeschiktheid</i> (i38)	Aandeel van de langdurig arbeidsongeschikte werknemers (meer dan een jaar) ¹	0,13
	<i>Werkloosheidsgraad</i> (i40)	Aandeel van de werkloze beroepsbevolking ¹	0,04
Opleiding	<i>Vroegtijdige schoolverlaters</i> (i23)	Aandeel 18-24-jarige schoolverlaters ¹	0,09

Bron: berekeningen FPB op basis van de gegevens van de EU-SILC-enquête van 2013 (Statbel, 2014).

¹ Het is het complement van de indicator dat gebruikt wordt voor de berekening van de W_{HN} .

² Deze indicator maakt geen deel uit van de SDG-opvolgingsindicatoren voor België en is daarom niet opgenomen op de website www.indicators.be.

De andere indicatoren krijgen gewichten van 0,04 (*werkloosheidsgraad* - i40) tot 0,19 (*ernstige materiële ontbering* - i03). Die gewichten liggen vast in de tijd en de som ervan is gelijk aan 1. Een stijging van de indicatoren stemt overeen met een verbetering van het welzijn¹. Aangezien de meeteenheden van de indicatoren niet identiek zijn, werden deze genormaliseerd². Elke indicator wordt daarna vermenigvuldigd met zijn gewicht, waarbij de som van de componenten de W_{HN} -indicator vormt. Rekening houdend met de methode om de W_{HN} -indicator op stellen, schommelt die tussen 0 en 1. Een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich gelijktijdig op hun maximumniveau bevinden.

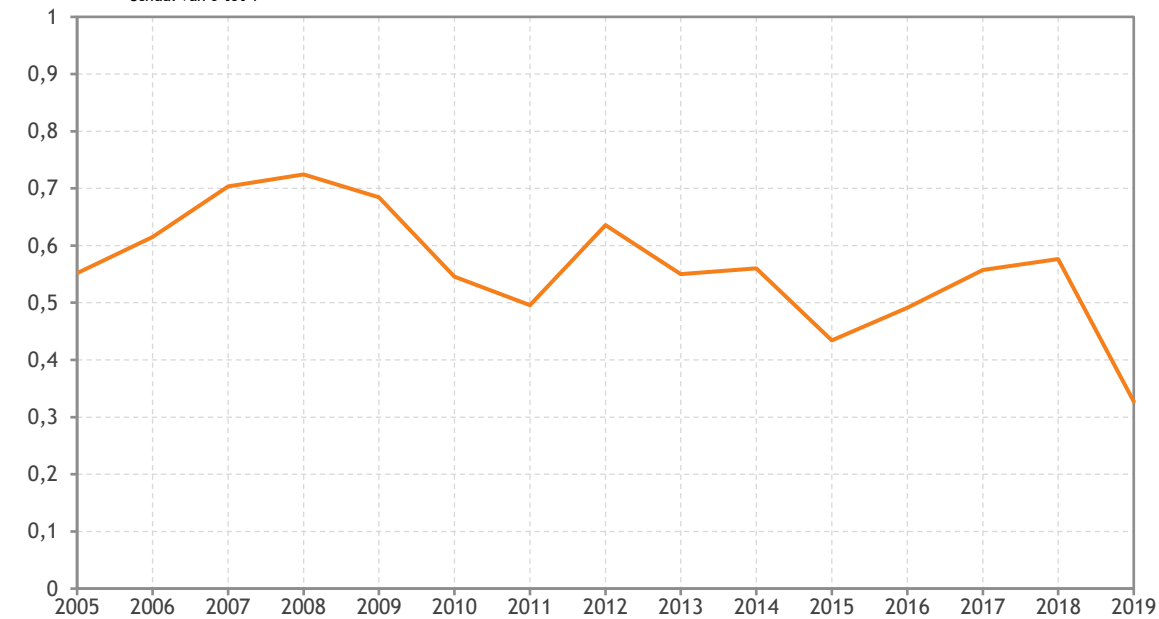
Uit de analyse van de indicator over de periode 2005-2019 blijkt dat het welzijn in België een significante³ neerwaartse trend vertoont (zie figuur 1). Stijgend in het begin van de periode, daalt de indicator vanaf 2008, het jaar waarin de financieel-economische crisis uitbrak, tot 2015 (met uitzondering van het jaar 2012). Tussen 2015 en 2018 stijgt het welzijn van de Belgen. Het niveau van vóór de crisis wordt echter niet bereikt. In 2019 daalt de indicator tot zijn laagste niveau over de bestudeerde periode.

¹ Voor de met een asterisk gemarkeerde indicatoren in tabel 9 is het hun complement dat hernomen werd voor de berekening van de compositie W_{HN} -indicator. Een toename van de indicatoren komt dus overeen met een toename van het welzijn.

² De indicatoren werden genormaliseerd tussen 0 en 1, waar 0 en 1 respectievelijk de waargenomen minimum- en maximumwaarde vertegenwoordigen voor elke indicator over de periode 2005-2019.

³ Om de statistische significantie van de evolutie van de indicator te meten, wordt de correlatie tussen de indicator en een tijdstrend gemeten aan de hand van de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman (foutmarge van 5%).

Figuur 1 Indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) in België - 2005-2019
Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.
Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

De opsplitsing van de indicator maakt het mogelijk de evolutie van zijn zes componenten te analyseren. Tussen 2005 en 2019 is de achteruitgang van de compositie indicator vooral te wijten aan een verslechtering van de gezondheidstoestand van de Belgen. Over deze periode vertoont de indicator *gezondheidstoestand* inderdaad een statistisch significante neerwaartse trend. De verslechtering van de gezondheidstoestand van de Belgen, zowel fysiek als geestelijk, sluit aan bij de trend die zichtbaar is in de resultaten van de door Sciensano sinds 1997 uitgevoerde gezondheidsenquêtes (Sciensano, 2019). Ook op het vlak van gezondheid is het aandeel van de *langdurige arbeidsongeschiktheid* (i38) voortdurend verslechterd sinds 2005.

De indicator *sociaal netwerk* is stabiel in de tijd en daalt in 2019 tot zijn minimum in de periode 2005-2019.

De evolutie van de socio-economische indicatoren tussen 2005 en 2019 is gunstig: minder personen zijn werkloos (*werkloosheidsgraad* -i40) of hebben geen toegang tot de gangbaar beschouwde levensstandaard (*ernstige materiële ontbering* -i03) en er zijn minder jongeren die de school vroegtijdig verlaten (*vroegtijdige schoolverlaters* - i23). Deze verbeteringen waren echter niet voldoende om een tegenwicht te bieden aan de achteruitgang die werd vastgesteld voor de andere componenten van het welzijn van de Belgen.

b. Welzijn voor elf bevolkingscategorieën in België

De statistische analyse van de determinanten van het welzijn van de Belgen toont dat deze verschillen van de ene tot de andere bevolkingscategorie. Als de determinanten dezelfde zijn, is het hun respectievelijke gewicht die verandert. Voor alle geanalyseerde categorieën blijft *gezondheid* evenwel de belangrijkste determinant van het welzijn. Naast gezondheid is alleen de welzijnscomponent *samenleving* een gemeenschappelijke determinant van het welzijn voor alle bevolkingscategorieën. Bijgevolg worden alleen de indicatoren *gezondheidstoestand* en *sociaal netwerk* opgenomen in de elf

composiete indicatoren (zie tabel 10). Omgekeerd worden de indicatoren *werkloosheidsgraad* - i40 - en *vroegtijdige schoolverlaters* - i23 - slechts opgenomen in twee van de elf categorieën. De composiete welzijnsindicator voor de jongeren onder 25 jaar is de enige die alle zes componenten herneemt, net als de W_{HN} -indicator die de evolutie van het welzijn van de hele Belgische bevolking meet.

Tabel 10 Samenstelling van de composiete welzijnsindicatoren voor verschillende categorieën van de Belgische bevolking

Indicatoren	Vrouwen	Mannen	<25	25-49-jarigen	50-64-jarigen	65-plussers	IK1	IK2	IK3	IK4	IK5
Gezondheidstoestand	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Ernstige materiële ontbering</i> - i03	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
<i>Langdurige arbeidsongeschiktheid</i> - i38	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	-
<i>Werkloosheidsgraad</i> - i40	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Vroegtijdige schoolverlaters</i> - i23	X	-	X	-	-	-		X	-	-	-
Sociaal netwerk ¹	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Bron: FPB.

Noot: een kruis geeft aan dat de indicator is opgenomen in de composiete welzijnsindicator voor deze categorie. De afkortingen IK1 tot IK5 staan voor de inkomenskwintielen, gaande van het laagste tot het hoogste inkomen.

¹ Deze indicator maakt geen deel uit van de SDG-opvolgingsindicatoren voor België en is daarom niet opgenomen op de website www.indicators.be.

Deze composiete indicatoren werden opgesteld volgens dezelfde methode als die om de indicator W_{HN} te berekenen (zie a). Als gevolg daarvan schommelen zij ook tussen 0 en 1. Een waarde 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich gelijktijdig op hun maximumniveau bevinden.

Omdat de componenten van de composiete indicatoren verschillen van de ene bevolkingscategorie tot de andere, is het niet mogelijk om het niveau of de omvang van de evolutie van de indicatoren te vergelijken. Het is wel mogelijk om de trend van hun evolutie te vergelijken, namelijk stabiel, stijgend of dalend. De statistische significantie van deze trends wordt gemeten met de rangcorrelatiecoëfficiënt (met een tijdstrend) van Spearman (met een foutmarge van 5%).

Opsplitsing volgens geslacht. De analyse van de composiete welzijnsindicatoren voor vrouwen en mannen toont dat deze stijgen tot 2008, het jaar waarin de financieel-economische crisis uitbrak. Daarna dalen ze significant. De impact van de crisis op het welzijn lijkt echter meer uitgesproken geweest te zijn voor mannen. Het niveau van de welzijnsindicator voor vrouwen ligt in 2019 dicht bij het niveau van 2005. Voor mannen blijft het, daarentegen, onder het niveau van 2005. Het is in 2019 dat het welzijn voor mannen het laagste is. In de periode 2005-2019 toont de composiete indicator voor mannen een statistisch significante dalende trend. Voor de welzijnsindicator voor vrouwen is er echter geen significante trend.

Opsplitsing volgens leeftijd. De analyse van het welzijn van vier leeftijdscategorieën (16-24-jarigen, 25-49-jarigen, 50-64-jarigen en 65-plussers) toont grotere verschillen. Hoewel de financieel-economische crisis een impact heeft gehad op alle indicatoren, is alleen de welzijnsindicator voor de 65-plussers daarna gevoelig verbeterd en bereikt die in 2019 een hoger niveau dan in 2005. Voor de andere drie leeftijdscategorieën is de waargenomen daling van het welzijn na de crisis hardnekkig geweest. Over

de volledige periode daalt de trend voor de 16-24-jarigen en de 50-64-jarigen, terwijl hij stijgt voor de 65-plussers. Die trends zijn statistisch significant. Voor de 25-49-jarigen tekent er zich daarentegen geen significante trend af.

Opsplitsing volgens inkomen. Wanneer de Belgen in vijf inkomenscategorieën worden ingedeeld (vijf kwintielen gaande van het laagste tot het hoogste inkomen), blijkt uit de statistische berekeningen dat de indicator voor het derde kwintiel (gemiddeld inkomen) een statistisch significante dalende trend vertoont over de periode 2005-2019. Voor de andere kwintielen tekent er zich geen statistisch significante trend af.

5.1.2. Evolutie van het welzijn tussen 2020 en 2022

In 2020 had de covid-19-pandemie ingrijpende gevolgen voor het leven van de Belgen. Een manier om dit te meten is te kijken naar de evolutie van hun welzijn. Op basis van statistische gegevens die reeds in maart 2020 beschikbaar waren, schatte het FPB de impact van de pandemie op het welzijn van de Belgen op basis van de evolutie van de compositie indicator *Welzijn hier en Nu* (W_{HN}). Uit deze ramingen, uitgevoerd in april 2020 (Joskin en Henry, 2020) en november 2020 (INR/FPB, 2021a), bleek dat het welzijn in België aanzienlijk was afgenomen om in 2020 een historisch dieptepunt te bereiken. Uit de analyse bleek ook dat deze daling ongelijk verdeeld was binnen de bevolking en bijvoorbeeld relatief meer de jongeren en de mensen met een laag inkomen trof.

Deze ramingen konden uitgevoerd worden op basis van statistische gegevens die sinds het begin van de pandemie werden verzameld via talrijke enquêtes op initiatief van Belgische universiteiten en nationale (zoals Sciensano) en internationale (zoals Eurofound) statistische instellingen. Sommige enquêtes werden in 2022 niet verlengd, maar andere bleven regelmatig gegevens verzamelen en nieuwe enquêtes werden gecreëerd. Dit is bijvoorbeeld het geval voor enquêtes gerealiseerd door Sciensano en Statbel.

Sinds het begin van de pandemie heeft Sciensano talrijke statistische gegevens verzameld om de levensstijl en de gezondheid, vooral de geestelijke gezondheid, van de bevolking te volgen. Tot op heden zijn er tussen april 2020 en oktober 2022 elf *Covid-19-gezondheidsenquêtes* uitgevoerd (Sciensano, 2022c).

Tegelijkertijd startte Statbel vanaf het derde kwartaal van 2021 een enquête over de levensomstandigheden in België (Statbel, 2022). Het doel van deze op Europees niveau geharmoniseerde enquête is het volgen van de evolutie van de levensomstandigheden van de bevolking in de context van (het einde van) de pandemie. Het is de bedoeling dat dit kwartaalonderzoek wordt uitgevoerd tot eind 2024.

In het vorige rapport werden vier indicatoren geanalyseerd die de evolutie van het welzijn van de Belgen sinds het begin van de pandemie samenvatten (INR/FPB, 2022). De eerste indicator meet het subjectieve welzijn van de Belgen door hun tevredenheid met hun eigen leven te beoordelen (op een schaal van 0 tot 10). De andere drie indicatoren gingen over de belangrijkste determinant van het welzijn van de Belgen, namelijk gezondheid. Deze focussten op de algemene gezondheidstoestand, zoals die door de bevolking wordt ervaren, en ook over de toestand van hun geestelijke gezondheid (via

depressieve stoornissen en angststoornissen). Alleen de gemiddelde gegevens in België werden in detail geanalyseerd. De resultaten toonden een duidelijke afname van het welzijn en een verslechtering van de gezondheid van de Belgen. Ook bleek dat de indicatoren fluctueerden met de covid-19-golven en dat zij over de hele geanalyseerde periode niet terugkeerden naar een niveau dat vergelijkbaar was met dat van vóór 2020.

Met de gegevens die tussen november 2021 en oktober 2022 werden verzameld, zet dit rapport de eerder begonnen analyse voort en stelt het deze keer de vraag naar het welzijn van de Belgen in de context van (het einde van) de pandemie. De analyse in dit hoofdstuk richt zich op de welzijnsindicator (tevredenheid met het leven) en twee indicatoren voor geestelijke gezondheid (depressieve stoornissen en angststoornissen). Naast de gemiddelden voor de Belgische bevolking, zoals gepresenteerd in het vorige rapport, presenteert dit rapport ook de situatie voor vrouwen, mannen en vier leeftijds-categorieën van de bevolking (18-29-jarigen, 30-49-jarigen, 50-69-jarigen en 70-plussers). De gebruikte statistische gegevens komen voornamelijk uit de *Covid-19-gezondheidsenquêtes* van Sciensano en gaan over de bevolking van 18 jaar en ouder (Sciensano, 2022a). De periode waarover deze enquêtes gaan loopt van april 2020 tot oktober 2022 voor de indicatoren over geestelijke gezondheid en van oktober 2020 tot oktober 2022 voor de welzijnsindicator. Sciensano voegt deze gegevens samen tot een dashboard met een groot aantal indicatoren om de pandemie en de gevolgen ervan voor de bevolking te volgen (Sciensano, 2022c).

Het eerste punt betreft de welzijnsindicator, terwijl het tweede de evolutie van de twee indicatoren voor geestelijke gezondheid analyseert.

a. Tevredenheid met het leven als welzijnsindicator

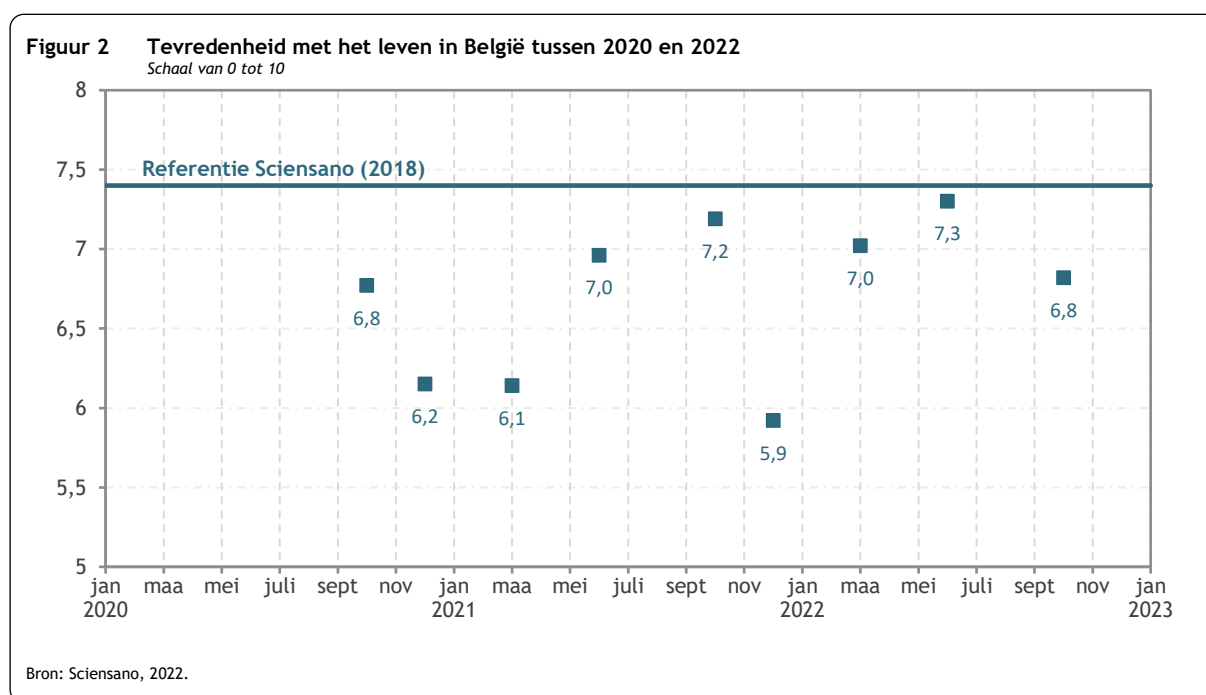
De beoordeling van de tevredenheid met het leven geeft een indicatie van het welzijnsniveau van de bevolking. Dit wordt gemeten op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 het laagste niveau is en 10 het hoogste (Cantril ladder). Er is enige consensus dat deze indicator momenteel de best beschikbare indicator is om het subjectieve welzijn van mensen te meten (Joskin, 2017, p. 7). Deze indicator (*tevredenheid met het leven* - i20) is ook opgenomen in de set indicatoren van duurzame ontwikkeling in dit rapport onder SDG 3 *Goede gezondheid en welzijn*. Het FPB gebruikte deze indicator ook om de determinanten van het welzijn te analyseren (ICN/FPB, 2017).

Verschillende enquêtes verzamelen statistische gegevens over dit onderwerp. Volgens de *European Social Survey* (ESS) bedroeg de gemiddelde tevredenheid met het leven in 2018 in België 7,5 op 10. Over een minder lange periode en op minder regelmatige intervallen verzamelde gegevens van Statbel (SILC-enquêtes), Sciensano (gezondheidsenquêtes) en Eurofound (enquêtes *European Quality of Life*), geven voor datzelfde jaar (2017 voor Eurofound) gelijkwaardige niveaus van tevredenheid.

De resultaten van de sinds het begin van de pandemie georganiseerde enquêtes wijzen allemaal in dezelfde richting, namelijk dat de tevredenheid met het leven vanaf maart 2020 sterk afgenomen is ten opzichte van het verleden. De gegevens die tussen oktober 2020 en oktober 2022 in de *Covid-19-gezondheidsenquêtes* van Sciensano zijn verzameld, wijzen in dezelfde richting (zie figuur 2). In deze periode is de tevredenheid steeds onder het niveau van vóór de pandemie gebleven (namelijk 7,4 in 2018 volgens de gegevens van de laatste gezondheidsenquête). De indicator daalt sinds begin 2020 en

schommelt met de covid-19-golven, maar stijgt aan het eind van de periode tot 7,3 in juni 2022, wat wees op een mogelijke terugkeer naar het niveau van vóór 2020. In een context van hoge inflatie en veel onzekerheden laten de gegevens van oktober 2022 niettemin een daling van de levensvredeheid zien tot 6,8; dicht bij het niveau dat halverwege de pandemie in oktober 2020 werd gemeten.

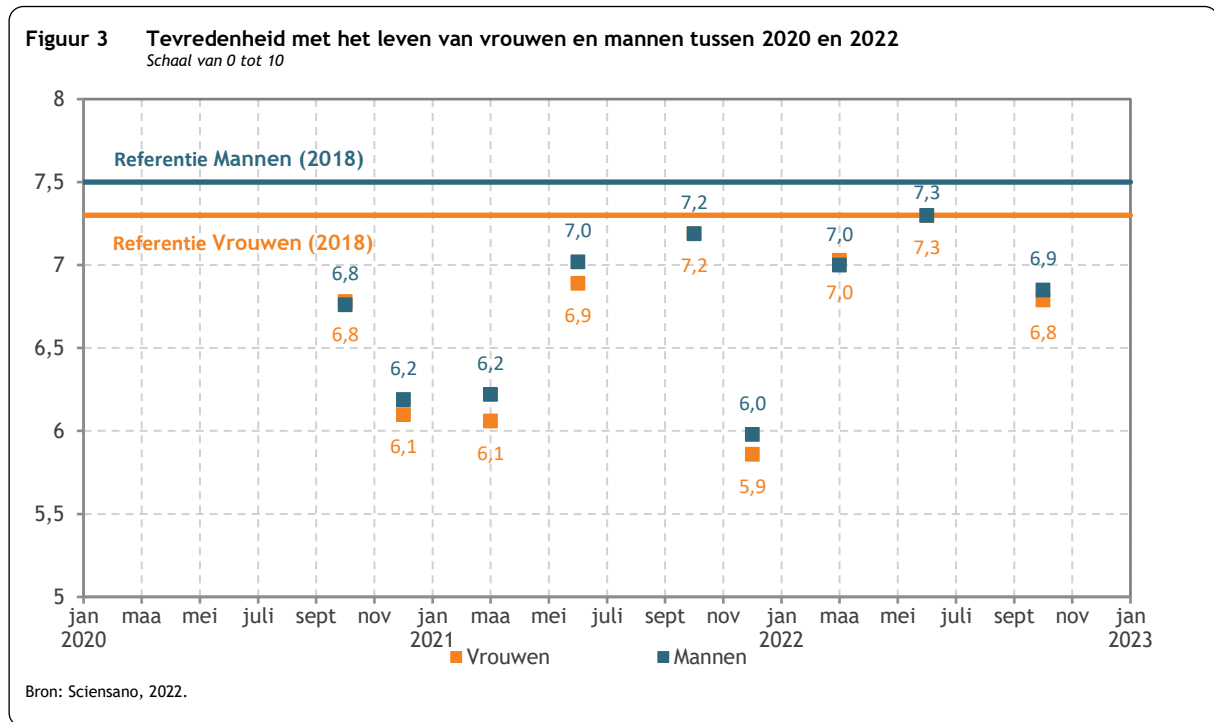
In de periode 2020-2022 is de tevredenheid met het leven gemiddeld met 9,5% gedaald ten opzichte van 2018. De waargenomen niveaus zijn historisch laag met een gemiddelde van 6,7 en een minimum van 5,9 in december 2021. Dit is een aanzienlijke daling van het welzijn. Uit historische gegevens van de ESS blijkt inderdaad dat deze indicator in de periode 2002-2018 tussen 7,2 en 7,5 heeft geschommeld (ESS, 2020).

De analyse hierboven gaat over gemiddelde cijfers voor de Belgische bevolking. De gegevens van Sciensano maken ook een analyse mogelijk van de impact van de pandemie op de tevredenheid met het leven van verschillende bevolkingsgroepen (Sciensano, 2022a). Het vorige rapport gaf aan dat sommige bevolkingscategorieën hun tevredenheid met het leven relatief meer hadden zien afnemen dan andere. Een gedetailleerde analyse van de situatie van vrouwen, mannen en vier leeftijdsgroepen (18-29-jarigen, 30-49-jarigen, 50-69-jarigen en 70-plussers) onderzoekt deze kwestie verder.

Opsplitsing volgens geslacht. Sinds het begin van de covid-19-pandemie blijkt uit de resultaten van de enquêtes dat het welzijn van vrouwen over het algemeen lager is dan dat van mannen (zie bijvoorbeeld Joskin en Henry, 2020). De gegevens van Sciensano over de periode van oktober 2020 tot december 2021 bevestigen dit, hoewel het verschil relatief klein is: gemiddeld 0,1 tevredenheidspunt in het voordeel van mannen (zie figuur 3). Voor 2022 tonen zij niettemin aan dat het niveau van de tevredenheid met het leven van vrouwen en mannen vergelijkbaar is. De resultaten van de enquête over de leefomstandigheden van Statbel tonen zelfs dat de tevredenheid van vrouwen groter is dan die van mannen in het eerste kwartaal van 2022 (Statbel, 2022). Over de gehele geanalyseerde periode (namelijk tussen oktober 2020 en oktober 2022; Sciensano, 2022b) is de tevredenheid van vrouwen en mannen

gelijk, namelijk 6,7. Ter vergelijking bedroeg de tevredenheid met het leven van vrouwen 7,3 in 2018 tegenover 7,5 voor mannen (Sciensano, 2020).

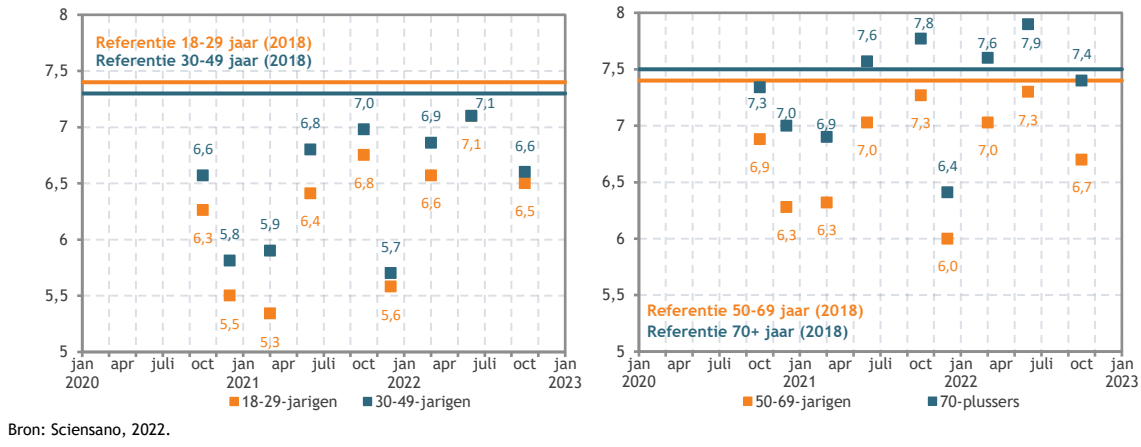

De bovenstaande resultaten moeten echter met de nodige voorzichtigheid worden geanalyseerd. Wanneer namelijk wordt gemeten in hoeverre de tevredenheid van vrouwen en mannen is afgenomen ten opzichte van de situatie vóór de pandemie, zijn de conclusies over de evolutie van de tevredenheid met het leven van vrouwen en mannen niet meer dezelfde.

Bij het meten van de evolutie van de indicator tussen 2018 en de periode 2020-2022 blijkt namelijk dat de daling van de tevredenheid gemiddeld groter is voor mannen dan voor vrouwen: -10,4% voor mannen en -8,7% voor vrouwen. Uitgedrukt in termen van tevredenheid met het leven komt de daling voor mannen overeen met een daling van de tevredenheid met 0,8 punt tegen 0,6 punt voor vrouwen. Op basis van historische gegevens die vóór 2020 zijn verzameld, is dit een statistisch significant verschil. De sinds begin 2020 waargenomen daling van de tevredenheid is dus gemiddeld relatief groter voor mannen dan voor vrouwen.

Opsplitsing volgens leeftijd. Uit het vorige rapport bleek dat het welzijn van jongeren sinds het begin van de pandemie relatief meer was aangetast. De gegevens voor de periode 2020-2022 bevestigen dit (zie figuur 4). In deze periode is de tevredenheid met het leven van jongeren systematisch lager dan die van ouderen. Het gemiddelde van de indicator over deze periode is 6,2 voor de 18-29-jarigen, 6,5 voor de 30-49-jarigen, 6,8 voor de 50-69-jarigen en 7,3 voor de 70-plussers. Te noteren dat uit de drie *Covid-19-gezondheidsenquêtes* van 2022 blijkt dat de mate van tevredenheid met het leven van 18-29-jarigen en van 30-49-jarigen vrijwel gelijk is, terwijl in het verleden een aanzienlijk verschil werd geconstateerd. Ook in 2022 is de tevredenheid met het leven van 70-plussers gelijk of hoger dan vóór de pandemie, naargelang de enquête (maart, juni of oktober), wat nooit het geval is voor de andere leeftijdscategorieën.

Figuur 4 Tevredenheid met het leven voor 4 leeftijdscategorieën tussen 2020 en 2022
Schaal van 0 tot 10

Bron: Sciensano, 2022.

Uit een vergelijking van de evolutie van de tevredenheid tussen 2018 en de periode 2020-2022 blijkt dat het welzijn van de jongere generatie relatief sterker is afgenomen dan dat van de ouderen. De daling bedraagt 15,9% voor 18-29-jarigen, tegenover slechts 2,4% voor 70-plussers. De daling van de tevredenheid bij jongeren (18-29-jarigen) was dus zes keer zo groot als bij ouderen. Voor de andere twee categorieën bedraagt de daling bijna 10%: -11,2% voor 30-49-jarigen en -8,7% voor 50-69-jarigen.

In termen van tevredenheid met het leven zijn deze dalingen gelijk aan 1,2 punten voor de jongsten, 0,8 punt voor de 30-49-jarigen, 0,6 punt voor de 50-69-jarigen en 0,2 punt voor de 70-plussers. Gezien de definitie van de indicator en de historische evolutie ervan vóór 2020 zijn dit aanzienlijke dalingen. Ze zijn des te verontrustender omdat ze vooral jonge volwassenen treffen, de belangrijkste arbeidskrachten voor de toekomst van de Belgische economie. Zonder verandering, zal een dergelijke situatie waarschijnlijk negatieve gevolgen hebben voor de sociaal-economische ontwikkeling van België.

b. Gezondheid als belangrijkste welzijnsdeterminant

Welzijn en gezondheid zijn nauw met elkaar verbonden. Gezondheid, zowel fysiek als geestelijk, is in België trouwens de belangrijkste welzijnsdeterminant (Joskin, 2017). In die zin geeft de evaluatie van de gezondheidsindicatoren ook een belangrijk signaal over de evolutie van het welzijn van de Belgische bevolking. Sinds het begin van de covid-19-pandemie zijn er talrijke enquêtes gehouden over de (geestelijke) gezondheid van de Belgen (Joskin en Henry, 2020). De problematiek van de geestelijke gezondheid kwam ook specifiek aan bod in een artikel van het FPB van januari 2021 (Frère, 2021).

In het vorige rapport werden drie indicatoren geanalyseerd die licht wierpen op de gezondheidstoestand van de Belgische bevolking: een indicator voor de algemene gezondheidstoestand en twee indicatoren voor de geestelijke gezondheid. De beschikbare gegevens gingen tot oktober 2021. Bij gebrek aan nieuwe gegevens voor de indicator die de algemene gezondheid van de bevolking meet, wordt deze in dit rapport niet geanalyseerd.

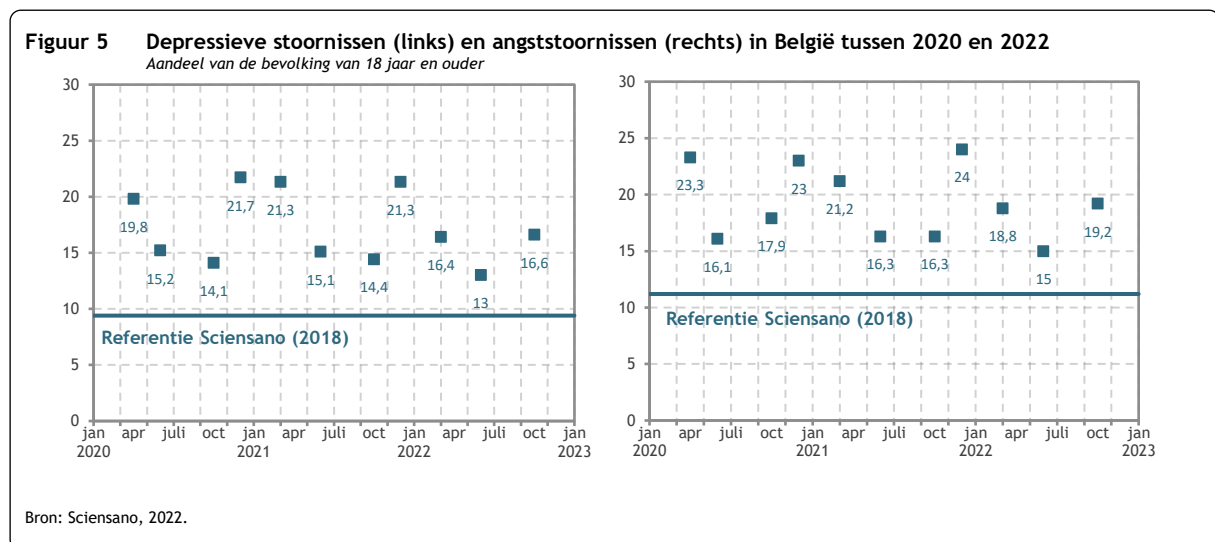
De twee indicatoren voor geestelijke gezondheid worden bijgewerkt op basis van nieuwe gegevens uit de covid-19-gezondheidsenquêtes van Sciensano. Die indicatoren zijn nu beschikbaar voor de periode gaande van april 2020 tot oktober 2022. Ze geven een synthetisch overzicht van de toestand van de

geestelijke gezondheid in België en hebben het voordeel dat ze vergelijkbaar zijn met de resultaten van vóór de pandemie via de gezondheidsenquêtes van Sciensano.

De twee in dit rapport geanalyseerde indicatoren meten het niveau van depressieve en angststoornissen aan de hand van twee vragenlijsten die internationaal door de wetenschappelijke gemeenschap worden gebruikt (Sciensano, 2020). Deze indicatoren meten respectievelijk het aandeel van de bevolking met een depressieve stoornis of een angststoornis. De referentiepunten voor deze indicatoren komen uit de laatste gezondheidsenquête, uitgevoerd in 2018.

- De *Patient Health Questionnaire-9* (PHQ-9) meet de frequentie waarmee iemand in de twee weken voorafgaand aan de enquête te maken kreeg met negen psychologische situaties die verband houden met depressie. Afhankelijk van de verkregen antwoorden kan een persoon worden gekwalificeerd als iemand met een depressieve stoornis.
- De andere vragenlijst, genaamd GAD-7 (*Generalized Anxiety Disorder-7*) stelt dezelfde vraag maar dan voor zeven angstgerelateerde psychologische situaties die een persoon kan hebben meegemaakt. Hoe vaker deze situaties voorkomen, hoe hoger de waarde van de indicator. Boven een score van 10 wordt iemand geacht een gegeneraliseerde angststoornis te hebben.

In 2018, het laatste beschikbare jaar voor het begin van de pandemie, leed 9,4% van de Belgische bevolking aan depressieve stoornissen en 11,2% aan gegeneraliseerde angststoornissen. Sinds begin 2020 zijn beide indicatoren systematisch boven deze waarden gebleven en evolueren zij symmetrisch (zie figuur 5). Net als de indicator van de tevredenheid met het leven schommelden zij met de covid-19-golven en overschreden zij herhaaldelijk de grens van 20%, namelijk het dubbele van het niveau van vóór de pandemie. Na een verbetering in de eerste helft van 2022 verslechterden beide indicatoren in oktober 2022 in een context van hoge inflatie en veel onzekerheden.

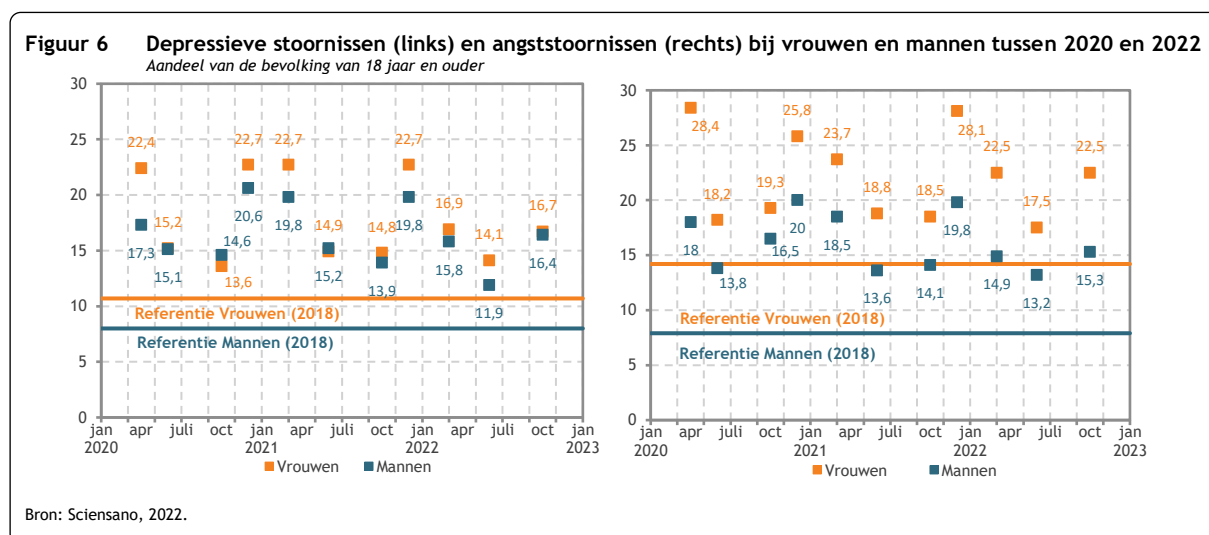

De vergelijking van de evoluties van de indicatoren tussen 2018 en de periode 2020-2022 toont dat depressieve stoornissen en angststoornissen met respectievelijk 83% en 71% zijn toegenomen. Deze resultaten bevestigen dus dat de geestelijke gezondheidstoestand van de Belgen sinds begin 2020 aanzienlijk is verslechterd.

Naast deze gemiddelde cijfers voor de bevolking, werd de geestelijke gezondheid van bepaalde groepen relatief meer aangetast (zie bijvoorbeeld Hoge Gezondheidsraad, 2021; Sciensano, 2022a). Het gaat meer bepaald om vrouwen en jongvolwassenen. De twee indicatoren voor geestelijke gezondheid worden hieronder geanalyseerd voor vrouwen, mannen en vier leeftijdscategorieën van de Belgische bevolking (18-29-jarigen, 30-49-jarigen, 50-69-jarigen en 70-plussers).

Opsplitsing naar geslacht. Sinds begin 2020 zijn depressieve stoornissen en angststoornissen zowel bij vrouwen als bij mannen aanzienlijk toegenomen (zie figuur 6). Tot oktober 2022 zijn de gemeten waarden steeds boven de niveaus van vóór de pandemie gebleven. In de periode 2020-2022 is het percentage vrouwen met psychische stoornissen gemiddeld hoger dan het percentage mannen. Voor depressieve stoornissen is het percentage 17,9% voor vrouwen tegenover 16,4% voor mannen. Voor angststoornissen zijn de cijfers respectievelijk 22,1% en 16,2%. De verschillen tussen vrouwen en mannen zijn dus groter voor angststoornissen dan voor depressieve stoornissen.

Ter vergelijking: in 2018, voor het begin van de covid-19-pandemie, bedroeg het percentage vrouwen met depressieve stoornissen 10,7% tegenover 8,0% voor mannen. Voor angststoornissen bedroegen deze cijfers respectievelijk 14,2% en 7,9%.

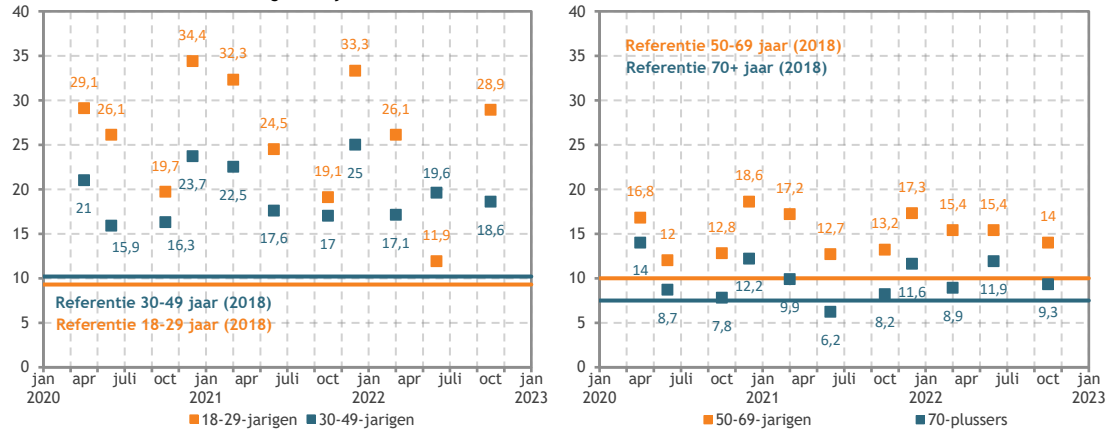
De vergelijking van de evoluties van de indicatoren tussen 2018 en de periode 2020-2022, toont dat depressieve stoornissen bij vrouwen zijn toegenomen met 67% en bij mannen met 105%. Voor angststoornissen zijn de evoluties vergelijkbaar: +56% bij vrouwen en +104% bij mannen. Voor beide indicatoren is het percentage mannen met deze stoornissen dus verdubbeld ten opzichte van 2018. Relatief gezien is de toename van psychische stoornissen bij mannen dus aanzienlijk groter dan bij vrouwen.

Opsplitsing naar leeftijd. Wat de leeftijdscategorieën betreft, vermeldde het vorige rapport dat in het bijzonder de geestelijke gezondheidstoestand van de jongste leeftijdsgroep was verslechterd sinds 2020. De gegevens tot oktober 2022 bevestigen deze vaststelling. Over de gehele periode is het overwicht van psychische stoornissen voor alle leeftijdscategorieën toegenomen (zie figuur 7 en figuur 8). Met uitzondering van 70-plussers is het niveau van deze stoornissen steeds significant hoger gebleven dan

vóór het begin van de pandemie. Sinds 2020 heeft de verslechtering van de geestelijke gezondheid dus alle leeftijdsgroepen getroffen, maar de door de jongvolwassenen bereikte niveaus zijn historisch hoog.

Figuur 7 Depressieve stoornissen voor vier leeftijdscategorieën tussen 2020 en 2022 - deel 1

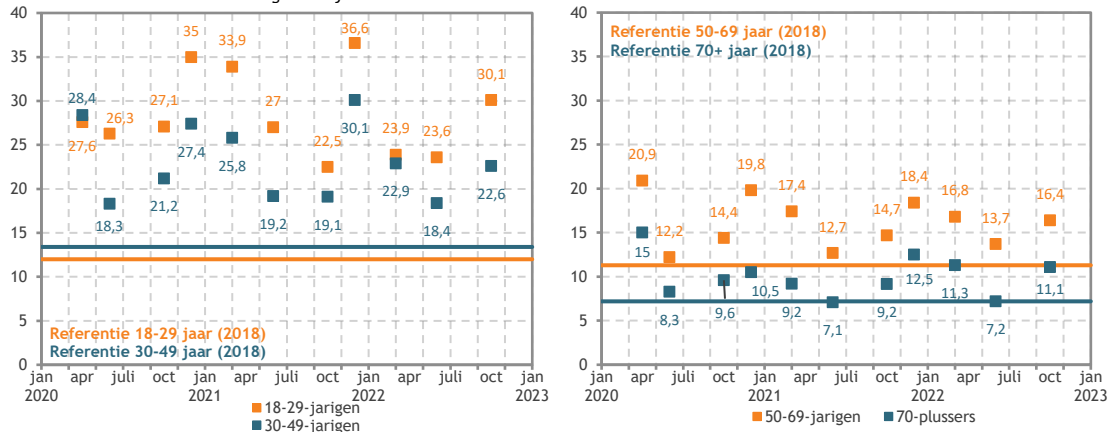
Aandeel van de bevolking van 18 jaar en ouder

Bron: Sciensano, 2022.

Figuur 8 Angststoornissen voor vier leeftijdscategorieën tussen 2020 en 2022 - deel 2

Aandeel van de bevolking van 18 jaar en ouder

Bron: Sciensano, 2022.

Wanneer de evolutie van de indicatoren tussen 2018 en de periode 2020-2022 wordt vergeleken, blijven de verschillen tussen de verschillende leeftijdscategorieën bestaan. In deze periode is het aantal psychische stoornissen bij de 18-29-jarigen meer dan verdubbeld: +179% voor depressieve stoornissen en +138% voor angststoornissen. Deze percentages nemen af met de leeftijd. De meest gematigde stijgingen worden aangetroffen bij 70-plussers, met een stijging van 32% voor depressieve stoornissen en 40% voor angststoornissen.

5.2. Het welzijn van de toekomstige generaties

De duurzame ontwikkeling van een samenleving houdt in dat het voldoen aan de behoeften van het heden (het welzijn *Hier en nu*) geen afbreuk doet aan het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien (het welzijn *Later*). Een samenleving ontwikkelt zich op een duurzame manier als zij de toekomstige generaties een welzijnsniveau garandeert dat ten minste gelijk is aan het huidige niveau (INR/FPB, 2021a).

De composiete indicatoren opgenomen in dit rapport gaan uit van de vaststelling dat niet kan worden voorspeld wat de determinanten zullen zijn voor het welzijn van toekomstige generaties. Het komt er dus op neer deze generaties de hulpbronnen te geven die hen toelaten hun welzijn volgens hun criteria te ontwikkelen.

Deze hulpbronnen beperken zich niet alleen tot de materiële hulpbronnen (machines, uitrusting, infrastructuur enz.), maar omvatten ook onderwijs, milieu, sociale relaties of instellingen. Zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de hulpbronnen zijn van belang voor de toekomstige generaties. Deze hulpbronnen worden hier kapitalen genoemd en er zijn er vier: menselijk, sociaal, milieu- en economisch kapitaal.

Dit conceptuele kader wordt onder andere gebruikt in de werkzaamheden van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (zie bij voorbeeld OESO, 2001 en Scrivens, K. en C. Smith, 2013), van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (zie bijvoorbeeld UNECE, 2014 en UNCE, 2016) of in de rapporten van de Commissie over de meting van economische prestaties en sociale vooruitgang (Stiglitz *et al.*, 2009 en Stiglitz *et al.*, 2018a en 2018b) en ook in de *Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals* in Nederland (CBS, 2021).

Deze paragraaf buigt zich over het meten van de houdbaarheid van het welzijn in België op basis van de vier door het FPB ontwikkelde composiete indicatoren (INR/FPB, 2021a en Joskin, 2020). Die indicatoren meten de evolutie van de voorraad hulpbronnen nodig voor het welzijn van de toekomstige generaties. De hieronder geanalyseerde composiete indicatoren zijn ook overgenomen in het laatste OESO-rapport "*Environmental Performance Reviews: Belgium 2021*" (OECD, 2021).

5.2.1. Evolutie van de composiete indicatoren

Het hier gebruikte conceptuele kader onderscheidt vier kapitalen: menselijk, sociaal, milieu- en economisch kapitaal. Ze worden niet geaggregeerd tot één composiete indicator omdat die kapitalen onderling niet verwisselbaar zijn.

De kapitalen worden zelf opgesplitst in meerdere subkapitalen. Elk subkapitaal wordt vervolgens gemeten aan de hand van één of meer indicatoren. Bij een mensgerichte benadering van duurzame ontwikkeling, worden de meeteenheden van de indicatoren telkens uitgedrukt in verhouding tot de bevolking om die grootheden per persoon te meten. De gekozen indicatoren meten zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve aspecten van de kapitalen die nodig zijn voor het welzijn van de toekomstige generaties (zie tabel 11).

Tabel 11 Conceptueel kader en indicatoren voor het meten van de houdbaarheid van het welzijn in België

Kapitalen	Subkapitalen	Indicatoren
Menselijk kapitaal	Opleiding	<i>Voldoende leesvaardigheid</i> (i26) <i>Gediplomeerden van het hoger onderwijs</i> (i25)
	Gezondheid	<i>Levensverwachting in goede gezondheid</i> (i12)
Sociaal kapitaal	Individueel	Sociaal netwerk ¹ <i>Contact met vrienden en familie</i> (i73)
	Gemeenschap	<i>Gegeneraliseerd vertrouwen</i> (i74) <i>Vertrouwen in instellingen</i> (i78)
Milieukapitaal	Lucht	Atmosferische CO ₂ -concentratie ¹
	Water	<i>Nitraat in grondwater</i> (i31)
	Land	<i>Niet-bebouwde oppervlakte</i> (i72)
	Biodiversiteit	<i>Populatie akkervogels</i> (i71)
Economisch kapitaal	Fysiek kapitaal	<i>Fysieke kapitaalvoorraad</i> (i46)
	Kenniskapitaal	<i>Kenniskapitaalgoederenvoorraad</i> (i49)
	Financieel kapitaal	-

¹ Deze indicatoren maken geen deel uit van de SDG-opvolgingsindicatoren voor België en zijn daarom niet opgenomen op de website www.indicators.be.

Om geaggregeerd te kunnen worden, werden de indicatoren van elk kapitaal genormaliseerd met een waarde 100 voor een referentiejaar, namelijk het eerste gemeenschappelijke jaar van die indicatoren. De indicatoren werden eventueel aangepast om een toename van de indicatoren gepaard te laten gaan met een verbetering van de kapitaalvoorraad voor de toekomstige generaties. Voor elk kapitaal krijgen de subkapitalen een identiek gewicht. Hetzelfde geldt voor elk van de indicatoren die deze subkapitalen meten. Eerst wordt het rekenkundig gemiddelde van de indicatoren voor elk subkapitaal berekend. De compositie kapitaalindicatoren worden vervolgens berekend op basis van het rekenkundig gemiddelde van de subkapitalen waaruit ze zijn samengesteld.

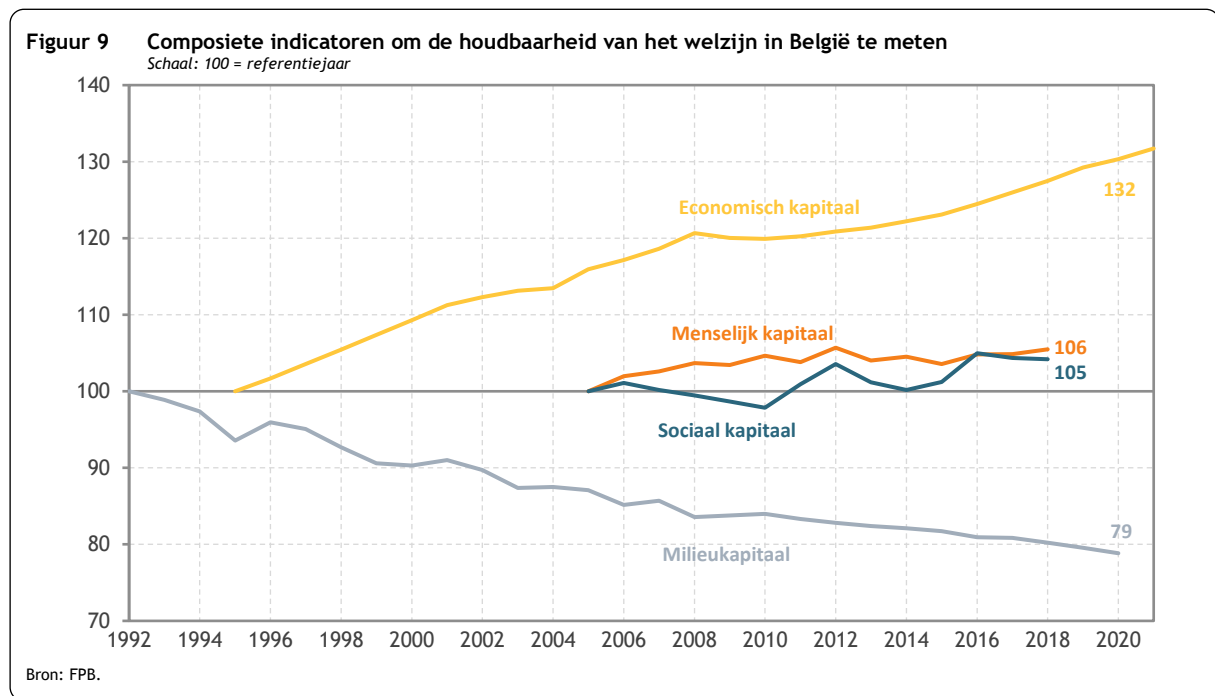
De analyse van de compositie indicatoren maakt het mogelijk om de evolutie van de vier kapitalen in de tijd te vergelijken. Als gevolg van de gebruikte methodologie is het echter niet mogelijk de omvang van deze ontwikkeling noch het niveau ervan te vergelijken. De statistische significantie van de evolutie van de compositie indicatoren wordt bepaald met behulp van de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman (met een foutmarge van 5%).

Op basis van de nieuwe beschikbare statistische gegevens konden twee compositie indicatoren in dit rapport worden geactualiseerd: de indicator *milieukapitaal* en de indicator *economisch kapitaal*. Aangezien deze actualisering de resultaten van het vorig rapport niet verandert, zijn hieronder alleen de belangrijkste boodschappen opgenomen.

5.2.2. Hoe staat het met de houdbaarheid van het welzijn in België?

Menselijk kapitaal. Uit de analyse blijkt dat de indicator *menselijk kapitaal* significant is gestegen gedurende de periode 2005-2018 (zie figuur 9). Deze stijging is gelinkt aan de gestage toename van het aantal gediplomeerden van het hoger onderwijs sinds 2005. De andere componenten van de indicator vertoonden niet dezelfde evolutie. De levensverwachting in goede gezondheid steeg vanaf 2005, bleef relatief stabiel en verslechterde aan het einde van de periode (subkapitaal *gezondheid*).

Hetzelfde geldt voor de indicator leesvaardigheid, die de kwalitatieve tegenhanger is van het subkapitaal *onderwijs* van deze compositie indicator. Deze laatste is helaas slechts beschikbaar tot 2018, toen het laatste onderzoek van het *Programme for International Student Assessment* van de OESO (PISA) werd uitgevoerd. Deze evoluties moeten in de toekomst nauwlettend in het oog worden gehouden, aangezien zij de huidige trend van de indicator *menselijk kapitaal* in het gedrang kunnen brengen. Uit een in mei 2022 gepubliceerde analyse van het FPB bleek bijvoorbeeld dat de covid-19-pandemie leidde tot een daling van de taal-, wiskunde- en wetenschapsscores gelijk aan 53% van de prestaties van een normaal schooljaar, of 21 lesweken (Joskin, 2022). De resultaten van het PISA-onderzoek van 2022 zullen een volledig beeld geven van hoe de prestaties van leerlingen sinds 2018 zijn veranderd.

Sociaal kapitaal. De indicator *sociaal kapitaal* is ook beschikbaar voor de periode 2005-2018. Net zoals de indicator *menselijk kapitaal* blijkt uit de analyse dat deze in de periode 2005-2018 aanzienlijk is toegenomen. Uit de opsplitsing van de indicator blijkt dat de twee indicatoren die de kwaliteit van de sociale relaties tussen individuen meten (subkapitaal *individuen*) in de loop van de tijd vrij stabiel zijn gebleven. Over de periode 2005-2018 vertonen de indicatoren over het vertrouwen in de samenleving (subkapitaal *gemeenschap*) een statistisch significante opwaartse trend.

De indicator die het *vertrouwen in instellingen* (i78) meet, is sterk gedaald rond de economische en financiële crisis van 2008 en is vanaf 2010 opnieuw gestegen. Op basis van de vandaag beschikbare gegevens is het zeer waarschijnlijk dat deze indicator daalt vanaf 2020 (UAntwerpen *et al.*, 2021b). Hetzelfde geldt voor de frequentie van sociale contacten, die tijdens de covid-19-pandemie daalde (*contact met vrienden en familie* - i73). Omgekeerd is de indicator die de aanwezigheid van een familielid in geval van nood meet, gestegen ten opzichte van 2019 (sociaal netwerk). Gezien de grote impact van de pandemie op het sociale leven van de Belgen, zal het in de toekomst belangrijk zijn de evolutie van dit kapitaal, dat van essentieel belang is voor het welzijn van de bevolking, op te volgen.

Milieukapitaal. De indicator *milieukapitaal* bestrijkt de langste periode: 1992 tot 2020. Met de actualisering van de statistische gegevens konden twee bijkomende jaren worden toegevoegd. In deze periode is de compositie indicator aanzienlijk gedaald en de nieuwe gegevens bevestigen deze trend. Deze daling is statistisch significant. Alle subkapitalen dragen daartoe bij: lucht, water, land en biodiversiteit. Deze resultaten komen overeen met die van het Europees Milieuoagentschap (EEA, 2019) en de OESO (OECD, 2021).

De daling is bijzonder uitgesproken voor de indicator van het subkapitaal *biodiversiteit*: de populatiedichtheid van 15 soorten akkervogels (*populatie akkervogels* - i71). De indicator daalt van 100 in 1992 tot 42,9 in 2020, dus een daling met 57% in 29 jaar. Van de drie andere indicatoren die het milieukapitaal meten, toont alleen de indicator over de waterkwaliteit een verbetering gedurende de laatste jaren (namelijk tussen 2008 en 2018), waarbij hij onder de drempel van 100 blijft, namelijk onder zijn waarde voor 1992 (*nitraat in grondwater* - i31). Sinds 2019 is deze indicator echter verslechterd om in 2020 terug te keren naar een niveau dat dicht bij dat van 2012 ligt.

Economisch kapitaal. Van de vier compositie indicatoren kon ook de indicator *economisch kapitaal* in dit rapport worden geactualiseerd. Hij bestrijkt nu de periode van 1995 tot 2021, namelijk een extra jaar ten opzichte van het vorig rapport. Deze actualisering verandert niets aan de historische evolutie van de indicator. Er is een statistisch significante opwaartse trend met een piek in 2021. De beide indicatoren waaruit hij bestaat hebben tot deze stijging bijgedragen; de *kenniskapitaalgoederenvoorraad* per inwoner vertegenwoordigt echter slechts ongeveer 5% van het economisch kapitaal.

Tussen 1995 en 2021 is de compositie indicator gestegen van 100 tot 131,7, wat overeenkomt met een stijging van 31,7% over een periode van 27 jaar. Dit komt overeen met een toename van de kapitaalvoorraad per inwoner van 27.689 euro (in kettingeuro's van 2015): gaande van 87.294 euro in 1995 tot 114.984 euro in 2021.

Besluit. Op basis van de compositie indicatoren die in dit rapport worden voorgesteld is de huidige ontwikkeling van België niet houdbaar, gezien de achteruitgang van het milieukapitaal.

5.3 Het welzijn elders in de wereld

Terwijl de eerste twee dimensies van duurzame ontwikkeling kijken naar het welzijn in België, vandaag en voor toekomstige generaties, stelt de laatste de vraag naar de impact van België op het welzijn in de rest van de wereld. Dit is de dimensie *Elders* van duurzame ontwikkeling. Deze dimensie erkent de onderlinge afhankelijkheid van een land met de rest van de wereld, namelijk het feit dat het welzijn direct of indirect verband houdt met het gedrag van alle mensen. Een voorbeeld is de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer, waarvan de uitstoot lokaal worden geproduceerd, maar waarvan de gevolgen internationaal worden gemeten. De dimensie *Elders* dekt de sociale, milieu- en economische componenten van duurzame ontwikkeling.

Dit rapport neemt zeven indicatoren op onder de dimensie *Elders* van duurzame ontwikkeling (zie tabel 12, p. 95). Vier indicatoren gaan over het verbruik van energie (zoals olie of elektriciteit) en materialen, en over de uitstoot van broeikasgassen. De drie andere indicatoren meten de financiële hulp aan

ontwikkelingslanden. Het geringe aantal indicatoren wijst niet op een gebrek aan belangstelling voor deze dimensie van duurzame ontwikkeling, maar op de moeilijkheid om statistische gegevens te verkrijgen om de evolutie ervan in de tijd te meten.

Dit rapport bevat geen compositie indicator die de dimensie *Elders* van duurzame ontwikkeling in zijn geheel weergeeft. Het stelt wel een eerste verkenning voor van de milieucomponent via de impact van de Belgische eindvraag naar goederen en diensten op de rest van de wereld. Daartoe worden de resultaten gepresenteerd van de werkzaamheden van het FPB voor de ontwikkeling van een indicator van de *koolstofvoetafdruk* (Géal & Michel, 2023). Zij hebben een methode ontwikkeld om de koolstofimpact van de consumptie te meten, uitgedrukt in ton koolstofdioxide (CO₂); CO₂ is het belangrijkste broeikasgas. Op basis hiervan kon de koolstofvoetafdruk van de Belgische gewesten worden berekend en de resultaten per inwoner worden uitgedrukt (zie 5.3.1). Deze resultaten actualiseren de koolstofvoetafdrukindicator die het rapport van 2018 (INR/FPB, 2018) presenteert over de periode van 1995 tot 2007 (Hambÿe *et al.*, 2017).

Daarnaast bespreekt deze paragraaf (zie 5.3.2) ook de impact van België in termen van grondstoffenwinning (*Raw material footprint*), hier ook uitgedrukt in ton per inwoner (Eurostat, 2022). De berekening ervan is onder andere gebaseerd op de materiaalstroomrekeningen voor de gehele economie die het FPB berekent als onderdeel van de milieu-economische rekeningen die de traditionele economische nationale rekeningen aanvullen (INR/FPB, 2021b).

Uit beide indicatoren blijkt dat België een netto-invoerder is, zowel van de CO₂-uitstoot als de hoeveelheden gewonnen grondstoffen. In een benadering van duurzame ontwikkeling maken deze voetafdrukindicatoren het mogelijk om rekening te houden met de gedetailleerde inhoud van de in België verbruikte producten. Zij vormen een aanvulling op indicatoren die de totale materiële uitstoot of extractie op wereldschaal meten. Het werk rond deze indicatoren volgt op een vraag van het parlement om "*het werk rond de koolstofvoetafdruk te intensiveren*" (Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2018, p6.).

5.3.1 Koolstofvoetafdruk

Er zijn drie complementaire benaderingen om de broeikasgasuitstoot van een land te meten. Het is mogelijk om (i) de uitstoot op het grondgebied van het land⁴ te bepalen (inventarisbenadering), (ii) de productiegerelateerde uitstoot⁵ te ramen (boekhoudkundige benadering) en/of (iii) zijn koolstofvoetafdruk⁶ te berekenen (voetafdrukbenadering). De indicatoren voor de opvolging van de broeikasgasuitstoot in de set van indicatoren van duurzame ontwikkeling (i62 en i63) worden bijvoorbeeld volgens de eerste benadering berekend.

⁴ Dit zijn de emissie-inventarissen die jaarlijks worden gepubliceerd door de lidstaten van het *Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering* (UNFCCC).

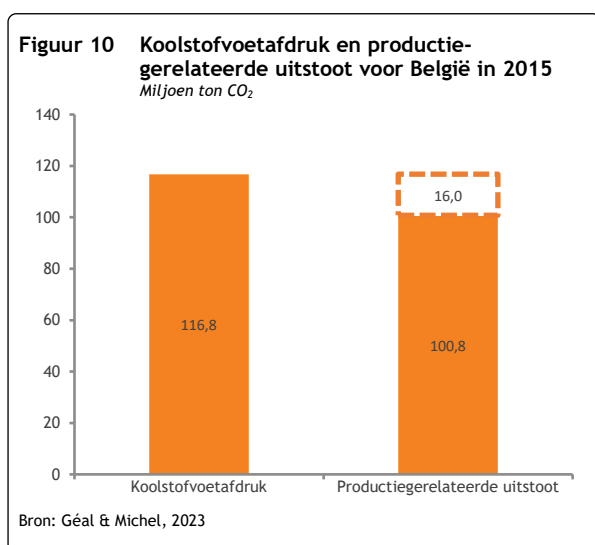
⁵ Dit zijn de *luchtemissierekeningen* (*Air Emission Accounts*, AEA) die jaarlijks door de lidstaten van de Europese Unie worden gepubliceerd. In tegenstelling tot de nationale inventarissen meten de AEA de uitstoot van de inwoners van het land en zijn dus compatibel met de nationale rekeningen.

⁶ De koolstofvoetafdruk kan worden gedefinieerd als "*een maatstaf van de totale hoeveelheid koolstofdioxide (CO₂)-uitstoot die direct en indirect door een economische activiteit worden gegenereerd of tijdens de levensfasen van een product worden geaccumuleerd*" (Wiedmann en Minx, 2008).

Terwijl de eerste twee benaderingen de verantwoordelijkheid voor de broeikasgasuitstoot bij het producerende land leggen, stelt de 'voetafdrukbenadering' de consumenten van een land (eindvraag⁷) verantwoordelijk voor zowel directe als indirecte uitstoot, namelijk uitstoot die tijdens het gehele productieproces vóór de consumptie ontstaat, ongeacht in welk land deze uitstoot plaatsvindt.

De eerste twee benaderingen ('inventarissen' en 'boekhoudkundig') hebben in eerdere internationale onderhandelingen de voorkeur gekregen en zijn nu in veel landen officiële statistieken. De laatste benadering, de koolstofvoetafdruk, krijgt steeds meer aandacht, maar er is nog geen consensus over de manier waarop deze moet worden berekend en welke onderliggende gegevens voor de berekening ervan moeten worden gebruikt. Internationale organisaties zoals de OESO en consortia van academische instellingen verspreiden resultaten van de koolstofvoetafdruk voor een reeks landen (Tukker *et al.*, 2014; Yamano en Guilhoto, 2020). Bovendien publiceren bepaalde landen de koolstofvoetafdrukindicator als een officiële statistiek (bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk; UK, 2022).

In die context heeft het Federaal Planbureau zich gebogen over de berekening van een koolstofvoetafdruk voor België (Hambjye *et al.*, 2017) en zijn gewesten (Géal & Michel, 2023) om zo goed mogelijk rekening te houden met de economische specificiteit van het land; gekenmerkt door een kleine open economie. Gezien de beperkingen met betrekking tot de beschikbaarheid van statistische gegevens, middelen en methodologische ontwikkeling is de laatst berekende koolstofvoetafdruk slechts voor één jaar gepubliceerd, namelijk 2015⁸.

In 2015, bedroeg de koolstofvoetafdruk van België 116,8 Mt CO₂ en de productiegerelateerde uitstoot bedroeg 100,8 Mt CO₂. Het verschil tussen beide indicatoren bedraagt 16,0 Mt CO₂ (zie figuur 10). Aangezien de koolstofvoetafdruk van België groter is dan zijn productiegerelateerde uitstoot, kan het land worden beschouwd als een netto-invoerder van CO₂-uitstoot. Dit betekent dat de uitstoot voor in België geproduceerde, maar in het buitenland geconsumeerde⁹ goederen en diensten lager is dan de uitstoot van in het buitenland geproduceerde, maar in België geconsumeerde goederen en diensten.

Om de vergelijking tussen koolstofvoetafdruk en productiegerelateerde uitstoot beter te begrijpen, belicht figuur 11 de verschillende elementen waaruit deze twee indicatoren bestaan.

De koolstofvoetafdruk kan worden opgesplitst in:

- directe uitstoot van Belgische huishoudens (verwarming en vervoer),

⁷ Op het niveau van een land omvat de eindvraag het eindverbruik van de huishoudens als voornaamste rubriek, maar ook de investeringen (bruto vaste kapitaalvorming), het eindverbruik van de overheid en van instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens en voorraadwijzigingen.

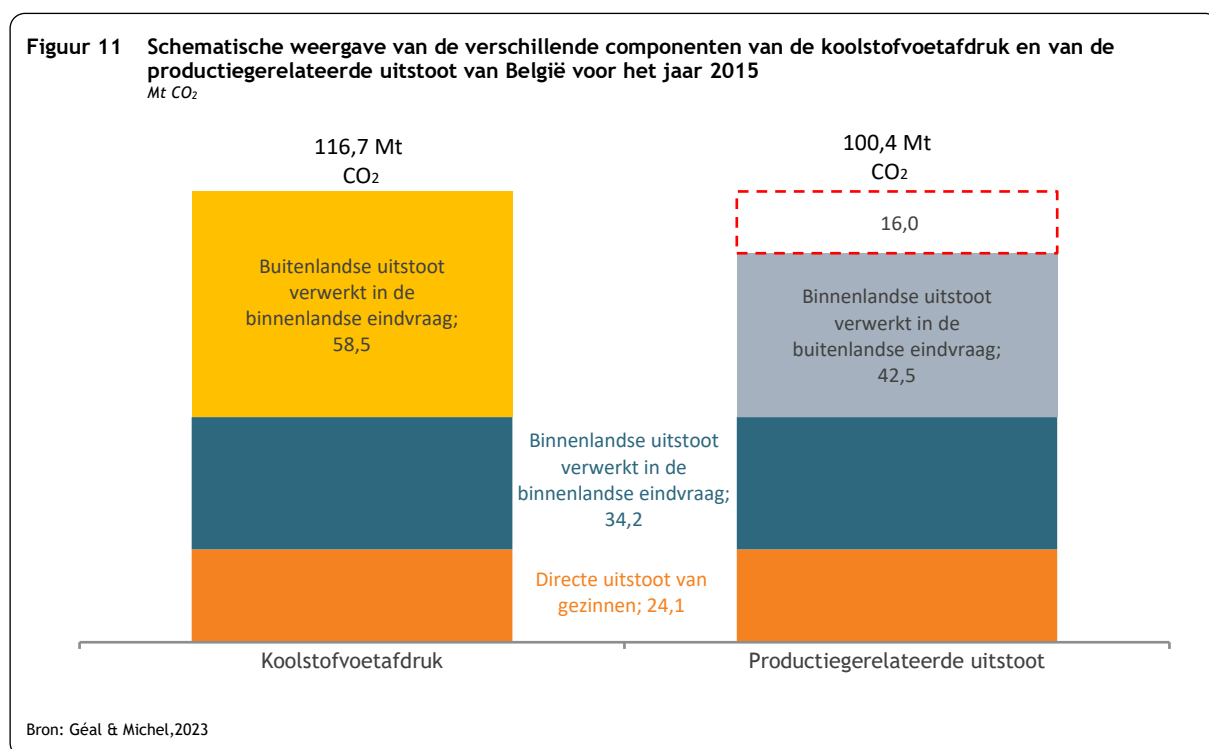
⁸ Voor meer details over de methodologie, zie Géal & Michel (2023).

⁹ Gebaseerd op de eindvraag en niet op het intermediair verbruik.

- binnenlandse uitstoot ingebed in de Belgische eindvraag (namelijk productiegerelateerde uitstoot van België die wordt gebruikt voor de productie van goederen en diensten die in België worden geconsumeerd) en
- buitenlandse uitstoot ingebed in de Belgische eindvraag (namelijk productiegerelateerde uitstoot van andere landen die wordt gebruikt voor de productie van goederen en diensten die in België worden geconsumeerd).

Productiegerelateerde uitstoot omvat ook directe uitstoot van Belgische huishoudens en binnenlandse uitstoot die in de Belgische eindvraag is ingebed. Deze uitstoot verschilt echter van de koolstofvoetafdruk omdat ze rekening houdt met de binnenlandse uitstoot die in de buitenlandse eindvraag is ingebed en niet met de buitenlandse uitstoot die in de Belgische eindvraag is ingebed.

Bijna twee derde van de uitstoot die wordt gebruikt om de in België geconsumeerde goederen en diensten¹⁰ te produceren (namelijk de koolstofvoetafdruk zonder de directe huishoudelijke uitstoot) kwam in 2015 uit het buitenland (zie figuur 11). De belangrijkste bronlanden zijn, in volgorde van belangrijkheid, Nederland, China, Duitsland, Rusland en de VS.

Om de resultaten van België met de rest van de Europese Unie (EU) te kunnen vergelijken, moeten de koolstofvoetafdruk en de productiegerelateerde uitstoot per inwoner worden uitgedrukt (zie figuur 12). In 2015 had België met 10,4 ton CO₂ de op zes na hoogste koolstofvoetafdruk per inwoner in de EU. Dit cijfer, dat dicht bij het resultaat van Nederland en Finland ligt, overtreft het EU-gemiddelde van 8 ton CO₂ per inwoner. De koolstofvoetafdruk van België per inwoner is echter aanzienlijk lager dan die van Luxemburg (maximum met 16,7 ton CO₂), terwijl hij bijna twee keer zo hoog is als die van Hongarije (minimum met 5,2 ton CO₂).

¹⁰ Gebaseerd op de eindvraag en niet op het intermediair verbruik.

Anderzijds blijkt uit het rechterdeel van figuur 12 dat België op de achtste plaats staat (9,0 ton CO₂) op de ranglijst van productiegerelateerde uitstoot per inwoner van de EU-landen en dichterbij de EU-mediaan (7,6 ton CO₂) ligt dan voor de koolstofvoetafdruk per inwoner.

Figuur 12 Koolstofvoetafdruk (links) en productiegerelateerde uitstoot (rechts) in de EU27 in 2015
Ton CO₂ per inwoner

Bron: Géal & Michel, 2023

Noot: het is de mediaan die wordt berekend voor de EU27-landen.

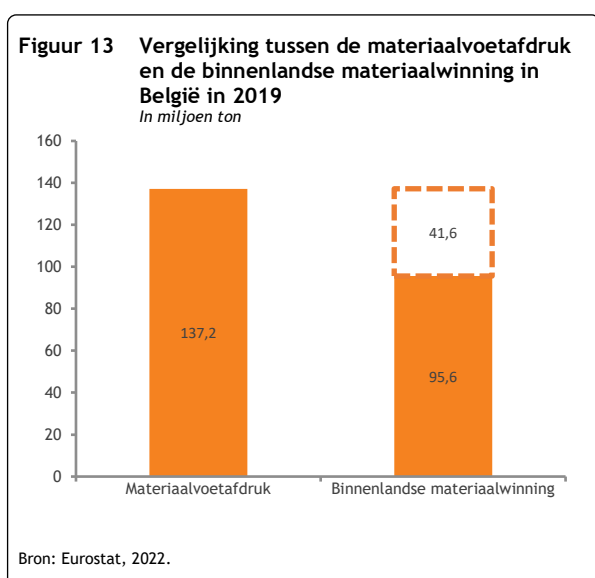
5.3.2 Materiaalvoetafdruk

Net als voor de uitstoot van broeikasgassen zijn er verschillende indicatoren om de winning van de in de economie gebruikte grondstoffen te meten. De set van indicatoren voor duurzame ontwikkeling bevat bijvoorbeeld de indicator *binnenlands materiaalverbruik* (i58), die overeenkomt met de binnenlandse winning plus de invoer van gewonnen materialen minus de uitvoer. Deze materialen bestaan hoofdzakelijk uit biomassa, metaalertsen, niet-metaalhoudende mineralen en fossiele brandstoffen.

Het FPB berekent deze en andere indicatoren jaarlijks in het kader van de materiaalstroomrekeningen voor de gehele Belgische economie (in het Engels *Economy-Wide Material Flow Accounts* of EW-MFA). Deze rekeningen maken deel uit van de satellietrekeningen van de nationale rekeningen. Zij maken het mogelijk bepaalde milieuvraagstukken in verband met de economische activiteit te introduceren en tegelijkertijd gebruik te maken van het kader van de nationale boekhouding. Dit laatste is op Europees niveau geharmoniseerd (Europees systeem van nationale rekeningen of ESR) en maakt het mogelijk de belangrijkste economische indicatoren zoals het bruto binnenlands product (bbp) te berekenen. De berekeningen van de grondstoffenstromen zijn dus op Europees niveau geharmoniseerd, wat onder meer een vergelijking tussen de lidstaten van de Europese Unie (EU) mogelijk maakt.

De uit deze rekeningen berekende indicatoren meten de grondstoffenstromen die in een economie als geheel worden gebruikt. Een aanvullende benadering is het analyseren van de verschillende grondstoffen waaruit de verbruikte producten bestaan. Dit maakt het mogelijk een materiaalvoetafdruk te berekenen, namelijk de hoeveelheden gewonnen materialen, in België of in het buitenland, nodig om de goederen te produceren die aan het einde van de keten (eindvraag) door huishoudens, bedrijven of de overheid worden verbruikt.

Voor de berekening van deze voetafdruk moeten gegevens over materiaalstromen worden gecombineerd met gegevens over productstromen binnen de Belgische economie (input-outputmodellen). Op basis van een specifieke methode en door een reeks consumentenproducten uit te splitsen naar de materialen waarvan ze zijn gemaakt, berekent Eurostat een indicator materiaalvoetafdruk (*Raw Material Consumption*, RMC). Het voordeel van een dergelijke indicator is dat hij een betere meting geeft van de materiaalwinning die werkelijk nodig is voor de eindvraag in België, door rekening te houden met de indirecte materiaalstromen die in de verbruikte producten zitten.

Volgens de laatste beschikbare statistieken bedraagt de materiaalvoetafdruk in België 137,2 miljoen ton materiaal in 2019 (zie figuur 13), wat overeenkomt met 11,9 ton materiaal per inwoner. Ter vergelijking: de binnenlandse materiaalwinning bedraagt 95,6 miljoen ton in 2019, wat neerkomt op 8,3 ton per inwoner. België is dus een netto-invoerder van grondstoffen in zijn verbruik van producten.

Tussen 2008 en 2019 is de materiaalvoetafdruk met ongeveer 24,7% afgenomen. Deze daling was echter niet continu, aangezien de voetafdruk tussen 2009 en 2011 gestegen is en nadien tussen

2013 en 2015. Ook de binnenlandse materiaalwinning is gedaald, maar in mindere mate: -12,6% over de periode 2008- 2019.

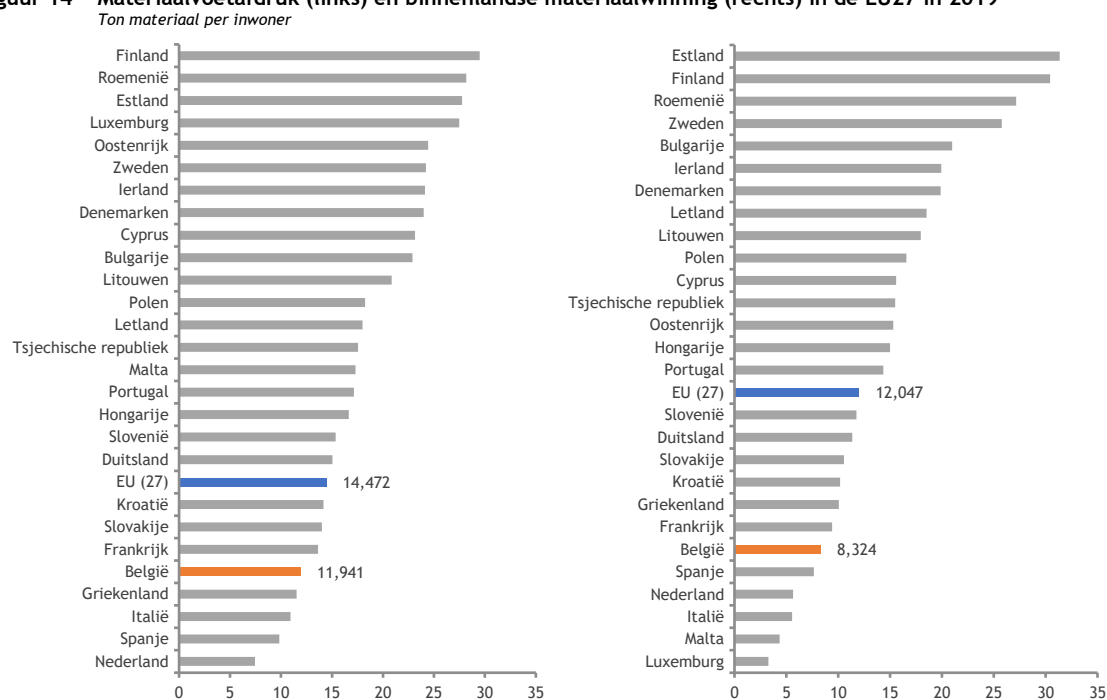
Bij de uitsplitsing van deze voetafdrukindicator, is het belangrijkste materiaal dat voor het Belgisch eindverbruik wordt gewonnen niet-metaalhoudende mineralen: ongeveer 40% van de voetafdruk in 2019. Daarna volgen fossiele brandstoffen en biomassa met elk ongeveer 30%. Metaalertsen maken een zeer klein deel uit van het totale gewicht van de gebruikte materialen. Ter vergelijking: uit de binnenlandse winningsindicator blijkt dat België voornamelijk niet-metaalhoudende mineralen (ongeveer 60%) en biomassa (ongeveer 40%) uit zijn bodem haalt. Aangezien België een netto-invoerder van materialen is, zijn de voor Belgisch verbruik ingevoerde materialen voornamelijk fossiele brandstoffen, die in België niet aanwezig zijn, maar ook biomassa.

In de periode 2008-2019 is de groei van de invoer op basis van de voetafdrukberekening bijna tweemaal zo groot als de groei die in de satellietrekeningen van de nationale rekeningen wordt geregistreerd.

De daling van de voetafdrukindicator tussen 2008 en 2019 is vooral te wijten aan een daling van de hoeveelheid niet-metaalhoudende mineralen die voor de Belgische eindvraag worden gewonnen. De winning van andere grondstoffen is relatief stabiel gebleven in de loop der tijd.

In vergelijking met de materiaalvoetafdruk van België (11,9 ton per inwoner) ligt het gemiddelde in de Europese Unie (EU27) hoger: 14,5 ton materiaal per inwoner in 2019 (zie figuur 14). Op de vijfde plaats is België een van de goede presteerders in Europa, maar nog steeds ruim boven de laagste EU27-voetafdruk in Nederland (7,5 ton per inwoner). In 2019 werd de hoogste voetafdruk waargenomen in Finland met 29,5 ton materiaal per inwoner.

Figuur 14 Materiaalvoetafdruk (links) en binnenlandse materiaalwinning (rechts) in de EU27 in 2019

Bron: Eurostat, 2022.

Noot: het is het gemiddelde dat is berekend voor de EU27-landen.

6. Bijlagen

6.1. Wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994

De wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen met een set aanvullende indicatoren voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie (BS, 2014a) geeft aan het Federaal Planbureau (FPB) de opdracht een set indicatoren over die vier aspecten uit te werken, die indicatoren te berekenen en jaarlijks te publiceren.

De wet stelt dat "deze set aanvullende indicatoren moet voldoen aan de volgende principes:

- de aanvullende indicatoren worden ingedeeld in een zo beperkt mogelijk aantal categorieën of hoofdindicatoren;
- de indeling van de aanvullende indicatoren wordt gebaseerd op de indeling gehanteerd in het finale rapport *Sponsorship Group on Measuring Progress, Well-being and Sustainable Development van het European Statistical System Committee*;
- de selectie van indicatoren wordt in het bijzonder gebaseerd op de werkzaamheden "GDP and beyond" in het kader van de Europese Unie (Eurostat; Quality of Life). Deze selectie kan eventueel worden aangevuld met indicatoren die specifiek nuttig zijn voor de Federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten;
- de uitwerking van die aanvullende indicatoren gebeurt op basis van de participatie van de bevoegde overheidsdiensten en het Belgische middenveld en in overleg met de diensten van Eurostat en de OESO;
- voor elk van de geselecteerde indicatoren dient de set van indicatoren te worden weergegeven per inkomenscategorie van de bevolking. Hiertoe moet de bevolking onderverdeeld worden in voor de betreffende indicatoren relevante categorieën."

De wet bepaalt dat "de publicaties van de resultaten jaarlijks in een publieke zitting van de Kamer van volksvertegenwoordigers besproken" worden, die daarbij de evolutie van de resultaten en de methodologie zal evalueren. Ten slotte schrijft de wet voor dat de aanvullende indicatoren geïntegreerd moeten worden in de "bestaande publicaties van de gebruikelijke economische indicatoren". In dat verband stelt de wet uitdrukkelijk dat een samenvatting van de resultaten moet gepubliceerd worden in het jaarverslag van de Nationale Bank van België over de financiële en economische ontwikkelingen in binnen- en buitenland.

6.2. Veranderingen in de deze editie opgevolgde indicatoren

Sinds het in februari 2022 verschenen rapport werd de indicatorenset licht gewijzigd: vier indicatoren werden geschrapt (zie a); vijf indicatoren kregen een aangepaste definitie (zie b); van vijf indicatoren veranderde de doelstelling (zie c) en twee indicatoren werden officieel gemaakt (zie d). Dat alles resulteerde in de huidige set van 82 indicatoren die het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling* voor de eerste keer publiceerde in oktober 2022 (FPB, 2022a).

De informatieverzameling werd afgesloten op 31 oktober 2022.

a. Vier indicatoren geschrapt

Het rapport *Indicatoren van duurzame ontwikkeling* (INR/FPB, 2022), dat begin februari 2022 verscheen, presenteerde 86 indicatoren. Om diverse redenen werden vier van die indicatoren geschrapt.

- *Terugbetaalde psychotrope geneesmiddelen*, over SDG 3: indicator zonder doelstelling en waarvan niet duidelijk is wat een toename of afname van het verbruik betekent; was afkomstig van de Permanente Steekproef van het Belgische InterMutualistisch Agentschap.
- *Verkeersopstoppingen*, over SDG 9: indicator met gegevens over slechts vier jaar, niet recenter dan 2017 en die niet meer bijgewerkt wordt; was afkomstig van de Europese Commissie.
- *Atmosferische CO₂-concentratie*, over SDG 13: indicator over de wereld, zonder Belgische doelstelling; was afkomstig van de *United States National Oceanic and Atmospheric Administration, Earth System Research Laboratories*.
- *Sociaal netwerk*, over SDG 16: indicator op basis van de wereldwijde opiniepeiling *Gallup World Poll* door de privé-onderneming *Gallup Incorporated*, waarvan de volledige gegevens niet publiek beschikbaar zijn. Over hetzelfde onderwerp informeert trouwens een andere indicator: *contact met vrienden en familie* (i73)¹¹.

b. Vijf indicatoren met gewijzigde definitie

Drie armoede-indicatoren werden herzien volgens de Europa 2030-doelstellingen in het kader van de Europese pijler van sociale rechten. Voordien werden die indicatoren, volgens hun vroegere definitie, reeds gevolgd in de Europa 2020-strategie. Die drie indicatoren zijn:

- *risico op armoede of sociale uitsluiting* (i01), over SDG 1;
- *zeer lage werkintensiteit* (i02), over SDG 1;
- *ernstige materiële en sociale ontbering* (i03), over SDG 1; met bovendien toevoeging van 'sociale' in de naam van de indicator.

Twee andere indicatoren worden voortaan in een andere eenheid uitgedrukt:

- *overmatige schuldenlast van de gezinnen* (i05) over SDG 1, was vroeger in duizend personen met collectieve schuldenregeling en is vanaf nu in procent van 18-jarigen en ouder;
- *zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden* (i28), over SDG 5, was vroeger als deel van alle 15-64-jarigen en is vanaf nu als deel van de niet-beroepsactieve 15-64-jarigen die wensen te werken.

¹¹ De 82 indicatoren in dit rapport zijn genummerd van i01 tot en met i82. De nummering volgt de rangschikking volgens SDG's en bijbehorende subdoelstellingen. Bijlage 6.3 bevat de volledige set van 82 indicatoren. Bijlage 6.4 toont de verdeling over de 17 SDG's en 169 subdoelstellingen. De nummering helpt om een indicator gemakkelijker te vinden in de overzichten in hoofdstukken 2, 3 en 4 en ook op de indicators.be-website. Op de site geldt de nummering vanaf de publicatie van dit rapport in februari 2023 totdat de indicatorenset, in een toekomstig rapport, wordt aangepast.

c. Vijf indicatoren met gewijzigde doelstelling

Om diverse redenen wijzigde de doelstelling van vijf indicatoren.

- *Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen* (i06), over SDG 1: de doelstelling wordt het cijferdoel 'nul', tegenover vroeger de gewenste richting 'dalen'; gezondheidszorg moet immers voor iedereen toegankelijk zijn, zoals onder meer bepaald door SDG-subdoelstelling 1.4.
- *Dodelijke arbeidsongevallen* (i43), over SDG 8: de doelstelling wordt de gewenste richting 'dalen', tegenover vroeger het cijferdoel 'nul'; die interpretatie stemt beter overeen met "*veilige en gezonde werkomgevingen bevorderen*" uit SDG-subdoelstelling 8.8.
- *Gebrekkige huisvesting* (i54), over SDG 11: de doelstelling wordt het cijferdoel 'nul', tegenover vroeger de gewenste richting 'dalen'; dat stemt overeen met de doelstelling van *woningen zonder voldoende verwarming* (i34) over SDG 7; het gaat om toegang voor iedereen zowel tot goede huisvesting (SDG-subdoelstelling 11.1) als tot energiediensten (SDG-subdoelstelling 7.1).
- *Geluidsoverlast* (i57), over SDG 11: de doelstelling wordt de gewenste richting 'dalen', tegenover vroeger het cijferdoel 'nul'; goede huisvesting (SDG-subdoelstelling 11.1) betekent niet zonder enige geluidsoverlast, wat overeenstemt met "*zo weinig mogelijk [...] geluidshinder*" uit doelstelling 25 van de *Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling* (BS, 2013).
- *Bebouwde oppervlakte* (i72), over SDG 15: de doelstelling wordt de gewenste richting 'niet stijgen', dat betekent 'gelijk blijven of dalen', tegenover vroeger 'geen doelstelling'; dat stemt overeen met SDG-subdoelstelling 15.5 die erop gericht is de aftakeling van natuurlijke leefgebieden in te perken.

d. Twee indicatoren aangenomen door IIS

Het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS) heeft twee bijkomende indicatoren aangenomen in zijn selectie om de vooruitgang van België naar de SDG's te volgen:

- *Psychologische ontreddeering* (i17), over SDG 3;
- *Zelfdoding* (i19), over SDG 3.

Daarmee behoren nu alle 82 indicatoren van de indicators.be-website tot die IIS-selectie.

Tabel 12 Indicatoren per SDG - deel 1

SDG	Indicator	Dimensie			
		Hier en nu	Later	Elders	
SDG 1 - Geen armoede	i01	Risico op armoede of sociale uitsluiting	X		
	i02	Zeer lage werkintensiteit	X		
	i03	Ernstige materiële en sociale ontbering	X		
	i04	Leefloners	X		
	i05	Overmatige schuldenlast van de gezinnen	X		
	i06	Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen	X		
SDG 2 - Geen honger	i07	Obesitas bij volwassenen	X		
	i08	Vleesconsumptie		MEK, MIK	
	i09	Oppervlakte biologische landbouw		MIK	
	i10	Landbouwpesticiden		MIK	
SDG 3 - Goede gezondheid en welzijn	i11	Levensverwachting	X	MEK	
	i12	Levensverwachting in goede gezondheid	X	MEK	
	i13	Ervaren gezondheid	X		
	i14	Beperking in dagelijkse activiteiten	X		
	i15	Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	X		
	i16	Langdurige ziekte of aandoening	X		
	i17	Psychologische ontredering	X		
	i18	Depressie	X		
	i19	Zelfdoding	X		
	i20	Tevredenheid met het leven	X		
	i21	Verkeersdoden	X		
	i22	Dagelijkse rokers		MEK	
SDG 4 - Kwaliteitsonderwijs	i23	Vroegtijdige schoolverlaters	X	MEK	
	i24	Levenslang leren	X		
	i25	Gediplomeerden van het hoger onderwijs	X	MEK	
	i26	Onvoldoende leesvaardigheid		MEK	
SDG 5 - Gendergelijkheid	i27	Loonkloof tussen vrouwen en mannen	X		
	i28	Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden	X		
	i29	Vrouwelijke parlementsleden	X		
SDG 6 - Schoon water en sanitair	i30	Nitraat in rivierwater		MIK	
	i31	Nitraat in grondwater		MIK	
	i32	Waterverbruik		MIK	
SDG 7 - Betaalbare en duurzame energie	i33	Energieafhankelijkheid	X		
	i34	Woningen zonder voldoende verwarming	X		
	i35	Hernieuwbare energie		MIK	
	i36	Primair energieverbruik		MIK	X
	i37	Energieproductiviteit		MIK	

Tabel 12 Indicatoren per SDG - deel 2

SDG	Indicator	Dimensie			
		Hier en nu	Later	Elders	
SDG 8 - Waardig werk en economische groei	i38	Langdurige arbeidsongeschiktheid	X		
	i39	Consumptie van de huishoudens	X		
	i40	Werkloosheidsgraad	X		
	i41	Werkgelegenheidsgraad	X		
	i42	Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	X	MEK	
	i43	Dodelijke arbeidsongevallen	X		
SDG 9 - Industrie, innovatie en infrastructuur	i44	Vervoer van personen met de wagen		MIK	
	i45	Vervoer van goederen over de weg		MIK	
	i46	Fysieke kapitaalgoederenvoorraad		EK	
	i47	Investeringen (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad		EK	
	i48	Onderzoek en ontwikkeling		EK	
	i49	Kenniskapitaalgoederenvoorraad		EK	
SDG 10 - Ongelijkheid vermindern	i50	Armoederisico	X		
	i51	Diepte van het armoederisico	X		
	i52	Inkomensongelijkheid: Gini-index	X		
	i53	Inkomensongelijkheid: S80/S20	X		
SDG 11 - Duurzame steden en gemeenschappen	i54	Gebrekkige huisvesting	X		
	i55	Blootstelling aan fijn stof	X	MIK	
	i56	Uitstoot van stikstofoxiden	X		
	i57	Geluidsoverlast	X		
SDG 12 - Verantwoorde consumptie en productie	i58	Binnenlands materiaalverbruik		MIK	X
	i59	Gevaarlijk afval		MIK	
	i60	Gerecycleerd afval		MIK	
	i61	Gemeentelijk afval		MIK	
SDG 13 - Klimaatactie	i62	Uitstoot van broeikasgassen		MIK	X
	i63	Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS		MIK	X
	i64	Slachtoffers van natuurrampen	X		
	i65	Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering		MIK	X
SDG 14 - Leven in het water	i66	Olieverontreiniging		MIK	
	i67	Duurzame visvangst		MIK	
	i68	Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied		MIK	
SDG 15 - Leven op het land	i69	Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied		MIK	
	i70	Bossen met FSC- of PEFC-label		MIK	
	i71	Populatie akkervogels		MIK	
	i72	Bebouwde oppervlakte		MIK	

Tabel 12 Indicatoren per SDG - deel 3

SDG	Indicator	Dimensie			
		Hier en nu	Later	Elders	
SDG 16 - Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	i73	Contact met vrienden en familie	X	SK	
	i74	Gegeneraliseerd vertrouwen	X	SK	
	i75	Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld	X		
	i76	Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte	X		
	i77	Corruptieperceptie-index	X		
	i78	Vertrouwen in instellingen	X	SK	
SDG 17 - Partnerschap om doelstellingen te bereiken	i79	Officiële ontwikkelingshulp			X
	i80	Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen			X
	i81	Internationale investeringspositie		EK	
	i82	Overheidsschuld		EK	

Noot: MEK: menselijk kapitaal; SK: sociaal kapitaal; MIK: milieukapitaal; EK: economisch kapitaal.

Tabel 13 Indicatoren die opgesplitst worden - deel 1

	Indicator	gewest	geslacht	inkomen	leeftijd	opleiding	huishouden- type	activiteits- status	andere	aantal
i01.	Risico op armoede of sociale uitsluiting	x	x	x	x	x	x	x		7
i02.	Zeer lage werkintensiteit	x	x	x	x	x	x	x		7
i03.	Ernstige materiële en sociale ontbering	x	x	x	x	x	x	x		7
i04.	Leefloners	x	x		x				x ¹	4
i05.	Overmatige schuldenlast van de gezinnen	x	x		x					3
i06.	Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen		x	x						2
i07.	Obesitas bij volwassenen	x	x	x		x				4
i11.	Levensverwachting	x	x							2
i12.	Levensverwachting in goede gezondheid		x							1
i13.	Ervaren gezondheid	x	x	x	x					4
i14.	Beperking in dagelijkse activiteiten	x	x	x	x					4
i15.	Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	x	x							2
i16.	Langdurige ziekte of aandoening	x	x	x	x					4
i17.	Psychologische ontredde	x	x	x	x					4
i18.	Depressie	x	x	x		x				4
i19.	Zelfdoding	x	x							2
i20.	Tevredenheid met het leven		x	x						2
i21.	Verkeersdoden	x	x							2
i22.	Dagelijkse rokers	x	x	x		x				4
i23.	Vroegtijdige schoolverlaters	x	x							2
i24.	Levenslang leren	x	x			x				3
i25.	Gediplomeerden van het hoger onderwijs	x	x							2
i26.	Onvoldoende leesvaardigheid		x							1
i27.	Loonkloof tussen vrouwen en mannen		x							1
i28.	Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden		x		x					2
i29.	Vrouwelijke parlementsleden	x	x							2
i34.	Woningen zonder voldoende verarming	x	x	x			x			4
i38.	Langdurige arbeidsongeschiktheid	x	x		x				X ²	4
i40.	Werkloosheidsgraad	x	x		x	x			X ³	5
i41.	Werkgelegenheidsgraad	x	x		x	x			X ⁴	5
i42.	Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	x	x			x				3
i43.	Dodelijke arbeidsongevallen		x							1
i47.	Investerings (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad	x								1
i48.	Onderzoek en ontwikkeling	x								1
i50.	Armoederisico	x	x		x	x	x	x	X ⁵	7
i51.	Diepte van het armoederisico	x	x		x					3
i52.	Inkomensongelijkheid: Gini-index	x							X ⁵	2
i53.	Inkomensongelijkheid: S80/S20	x								1

Tabel 13 Indicatoren die opgesplitst worden - deel 2

Indicator	gewest	geslacht	inkomen	leeftijd	opleiding	huishouden- type	activiteits- status	andere	aantal
i54. Gebrekkige huisvesting	x	x	x	x		x			5
i56. Uitstoot van stikstofoxiden	x								1
i57. Geluidsoverlast		x	x						2
i58. Binnenlands materiaalverbruik							X ⁶		1
i60. Gerecycleerd afval	x								1
i61. Gemeentelijk afval	x								1
i62. Uitstoot van broeikasgassen	x								1
i63. Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS	x								1
i65. Bijdrage aan internationale klimaatfinanciering	x								1
i69. Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied	x								1
i70. Bossen met FSC- of PEFC-label	x								1
i71. Populatie akkervogels	x								1
i72. Bebouwde oppervlakte	x								1
i73. Contact met vrienden en familie		x	x						2
i74. Gegeneraliseerd vertrouwen		x	x						2
i75. Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld			x						1
i76. Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte		x	x						2
i78. Vertrouwen in instellingen		x	x						2
Aantal opsplitsingen	42	40	20	16	11	6	4	7	146

¹ categorie leefloners

² oorzaak van de ongeschiktheid

³ werkloosheidsduur

⁴ nationaliteit

⁵ voor en na transferten

⁶ materiaalsoort

6.3. Set van de 82 indicatoren over de vooruitgang van België naar de SDG's

SDG 1

- i01 Risico op armoede of sociale uitsluiting
- i02 Zeer lage werkintensiteit
- i03 Ernstige materiële en sociale ontbering
- i04 Leefloners
- i05 Overmatige schuldenlast van de gezinnen
- i06 Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen

SDG 2

- i07 Obesitas bij volwassenen
- i08 Vleesconsumptie
- i09 Oppervlakte biologische landbouw
- i10 Landbouwpesticiden

SDG 3

- i11 Levensverwachting
- i12 Levensverwachting in goede gezondheid
- i13 Ervaren gezondheid
- i14 Beperking in dagelijkse activiteiten
- i15 Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen
- i16 Langdurige ziekte of aandoening
- i17 Psychologische ontreddeering
- i18 Depressie
- i19 Zelfdoding
- i20 Tevredenheid met het leven
- i21 Verkeersdoden
- i22 Dagelijkse rokers

SDG 4

- i23 Vroegtijdige schoolverlaters
- i24 Levenslang leren
- i25 Gediplomeerden van het hoger onderwijs
- i26 Onvoldoende leesvaardigheid

SDG 5

- i27 Loonkloof tussen vrouwen en mannen
- i28 Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden
- i29 Vrouwelijke parlementsleden

SDG 6

- i30 Nitraat in rivierwater
- i31 Nitraat in grondwater
- i32 Waterverbruik

SDG 7

- i33 Energieafhankelijkheid
- i34 Woningen zonder voldoende verwarming
- i35 Hernieuwbare energie
- i36 Primair energieverbruik
- i37 Energieproductiviteit

SDG 8

- i38 Langdurige arbeidsongeschiktheid
- i39 Consumptie van de huishoudens
- i40 Werkloosheidsgraad
- i41 Werkgelegenheidsgraad
- i42 Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen
- i43 Dodelijke arbeidsongevallen

SDG 9

- i44 Vervoer van personen met de wagen
- i45 Vervoer van goederen over de weg
- i46 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad
- i47 Investeringen (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad
- i48 Onderzoek en ontwikkeling
- i49 Kenniskapitaalgoederenvoorraad

SDG 10

- i50 Armoederisico
- i51 Diepte van het armoederisico
- i52 Inkomensongelijkheid: Gini-index
- i53 Inkomensongelijkheid: S80/S20

SDG 11

- i54 Gebrekkige huisvesting
- i55 Blootstelling aan fijn stof
- i56 Uitstoot van stikstofoxiden
- i57 Geluidsoverlast

SDG 12

- i58 Binnenlands materiaalverbruik
- i59 Gevaarlijk afval
- i60 Gerecycleerd afval
- i61 Gemeentelijk afval

SDG 13

- i62 Uitstoot van broeikasgassen
- i63 Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS
- i64 Slachtoffers van natuurrampen
- i65 Bijdrage aan internationaal klimaatfonds

SDG 14

- i66 Olieverontreiniging
- i67 Duurzame visvangst
- i68 Zee-oppervlakte in Natura 2000-gebied

SDG 15

- i69 Landoppervlakte in Natura 2000-gebied
- i70 Bossen met FSC- of PEFC-label
- i71 Populatie akkervogels
- i72 Bebouwde oppervlakte

SDG 16

- i73 Contact met vrienden en familie
- i74 Gegeneraliseerd vertrouwen
- i75 Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld
- i76 Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte
- i77 Corruptieperceptie-index
- i78 Vertrouwen in instellingen

SDG 17

- i79 Officiële ontwikkelingshulp
- i80 Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen
- i81 Internationale investeringspositie
- i82 Overheidsschuld

6.4. Verdeling van de 82 indicatoren over de 17 SDG's en 169 subdoelstellingen

De 82 indicatoren over de vooruitgang van België naar de SDG's zijn als volgt verdeeld over de 17 SDG's en de 169 bijbehorende subdoelstellingen.

Leeswijzer. Zes van de 82 indicatoren, namelijk i01 tot en met i06 (voor de namen, zie 6.3), informeren over SDG 1 die zeven subdoelstellingen heeft, in de VN-resolutie genummerd van 1.1 tot en met 1.5, 1.a en 1.b. De 51 geel overstreepte indicatoren behoren tot de balans (zie 2.2). Sommige indicatoren informeren over een SDG in het algemeen, maar zijn niet aan een subdoelstelling gekoppeld, bijvoorbeeld i11 bij SDG 3.

SDG	subdoelstelling																		
1	1	2	3	4	5	a	b												
		i01	i02	i04	i05														
				i03	i06														

2	1	2	3	4	5	a	b	c											
		i07	i08		i09	i10													
3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	a	b	c	d						
	i11	i12		i15	i16	i21			i22										
	i13	i14		i17	i18														
				i19	i20														
4	1	2	3	4	5	6	7	a	b	c									
		i23		i24	i25	i26													
5	1	2	3	4	5	6	a	b	c										
		i27		i28	i29														
6	1	2	3	4	5	6	a	b											
			i30	i31	i32														
7	1	2	3	a	b														
	i33	i34	i35	i36	i37														
8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	a	b							
	i38			i39	i40	i41	i42		i43										
9	1	2	3	4	5	a	b	c											
		i44	i45		i48														
		i46	i47		i49														
10	1	2	3	4	5	6	7	a	b	c									
		i50	i51	i52	i53														
11	1	2	3	4	5	6	7	a	b	c									
		i54				i55	i56												
						i57													
12	1	2	3	4	5	6	7	8	a	b	c								
		i58		i59	i60	i61													
13	1	2	3	a	b														
	i62	i63	i64		i65														
14	1	2	3	4	5	6	7	a	b	c									
		i66		i67	i68														
15	1	2	3	4	5	6	7	8	9	a	b	c							
		i69	i70		i71	i72													
16	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	a	b							
	i73	i74	i75	i76		i77	i78												
17	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
		i79	i80										i81	i82					

6.5. Evaluatiemethodes van de indicatorentrends

Als een cijferdoel aan een indicator gekoppeld is, is een preciezere evaluatie mogelijk dan in het geval waarin alleen de richting waarin de indicator evolueert, kan geëvalueerd worden. Dan is het niet mogelijk zich uit te spreken over het huidige niveau van de indicator of over de snelheid van zijn evolutie. Deze paragraaf presenteert dus twee verschillende methodes om indicatoren te evalueren, naargelang er voor de indicator een cijferdoel bestaat of niet.

6.5.1. Evaluatie wanneer een cijferdoel bestaat

Bij een indicator met een cijferdoel, komt de evaluatie neer op de volgende vraag beantwoorden: laat de verwachte evolutie van de indicator over de periode 2015-2030 toe de waarde van dit cijferdoel binnen de vastgelegde termijn te bereiken?

Tabel 2, p. 18 neemt voor elke indicator het overeenstemmende cijferdoel op in de kolom 'doelstelling'. De cijferdoelen van de indicatoren worden bepaald op basis van beleidsbeslissingen. Ze komen uit de lijst van VN-subdoelstellingen (UN, 2015). Maar als met die bron geen cijferdoel kan worden bepaald, werden andere verbintenissen van België gebruikt: de *Europa 2020-strategie* (Europese commissie, 2010), het *Nationaal hervormingsprogramma* (Federale Regering, 2020), de *Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling* (Belgisch Staatsblad, 2013) en door België onderschreven internationale verbintenissen. In totaal hebben 25 van de 51 indicatoren van de balans een cijferdoel. Van de 82 indicatoren van duurzame ontwikkeling hebben 6 bijkomende indicatoren ook een cijferdoel.

In bepaalde gevallen bestaan er projecties '*bij ongewijzigd beleid*' die uitgevoerd werden in FPB-publicaties of in andere officiële Belgische documenten. Die projecties kunnen gebruikt worden om de verwachte evolutie van de indicatoren te beschrijven.

Dergelijke projecties worden gebruikt voor de volgende indicatoren:

- *hernieuwbare energie* (i35; België, 2019);
- *vervoer van personen met de wagen* (i44), modaal aandeel (Daubresse *et al.*, 2022);
- *vervoer van goederen over de weg* (i45), modaal aandeel (Daubresse *et al.*, 2022);
- *uitstoot van broeikasgassen* (i62) en *uitstoot van broeikasgassen niet-ETS* (i63; België, 2019).

Als er geen projecties bij ongewijzigd beleid bestaan, wordt een berekeningsmethode voor de trend en daarna een extrapolatie van die trend gebruikt. De gevolgde methode in dit rapport bestaat erin een trend te berekenen met de methode van Hodrick-Prescott (Hodrick en Prescott, 1997) en die trend te extrapoleren tot 2030. De trend wordt berekend met gegevens over de periode 2000-2021 (of de periode met beschikbare gegevens als deze periode korter is). Het jaar 2000 werd als startpunt gekozen, opdat de duur van de observatieperiode zou overeenkomen met de periode 2015-2030 waarop de VN-doelstellingen van toepassing zijn.

Wanneer een indicator over de periode 2000-2021 een grote variabiliteit vertoont, geeft de berekende trend geen relevante informatie over de gemiddelde evolutie van de indicator. Die indicator kan dan niet volgens die methode geëvalueerd worden. In deze oefening is dat het geval voor de indicator

slachtoffers van natuurrampen (i64), als gevolg van het grillige karakter en de zeer uiteenlopende omvang van deze rampen.

De methode van Hodrick-Prescott gebruikt een arbitraire parameter λ die in de geraadpleegde literatuur voor jaarlijkse gegevens vaak gelijk is aan 100. Dit rapport gebruikt die waarde. Als λ zeer grote waarden (richting oneindig) aanneemt, wordt de trend een regressielijn. Als λ daarentegen zeer kleine waarden (richting 0) aanneemt, wordt de trend gelijk aan de waargenomen reeks.

In de extrapolatie wordt de groeivoet van het laatste berekende jaar van de trend geleidelijk vermindert door die elk jaar te vermenigvuldigen met 0,9. Daardoor neemt de extrapolatie niet exponentieel toe. Dat is op lange termijn realistischer.

Tabel 14 licht de drie mogelijke resultaten van die evaluatie toe. Die methode geeft a priori slechts twee mogelijke resultaten: ofwel wordt het cijferdoel bereikt (gunstige evolutie), ofwel niet (ongunstige evolutie). Om rekening te houden met een bepaalde onzekerheid in die projecties worden de indicatoren eveneens gunstig geëvalueerd wanneer de projectie van de trends het niet mogelijk maakt het cijferdoel te bereiken in 2030, maar er wel dichtbij aanleunt. Er werd arbitrair een marge van 10% gekozen. Om deze marge vast te stellen, wordt het verschil tussen het niveau van 2015 en het niveau van het cijferdoel voor 2030 berekend. Als uit de projectie tot 2030 blijkt dat meer dan 90% van dit verschil is goedge maakt (minder dan 10% van de weg is dus nog te gaan), dan is de evaluatie gunstig.

De indicator *olieverontreiniging* (i66) is een speciaal geval, aangezien deze in 2015 bij wijze van uitzondering nul was, wat ook het cijferdoel is. De hierboven omschreven regel is hier dus niet van toepassing. Bij extrapolatie van deze indicator wordt de sinds 2000 waargenomen snelle daling (16 geregistreerde verontreinigingen per 100 vlieguren) evenwel voortgezet tot 0,14 verontreinigingen in 2030. De evolutie van deze indicator wordt in dit geval arbitrair als gunstig beschouwd.

In bepaalde gevallen is er om technische redenen geen evaluatie mogelijk, bijvoorbeeld wanneer er onvoldoende gegevens beschikbaar zijn of wanneer de indicator zeer sterk schommelt waardoor er geen trend kan worden vastgesteld. Er werd dan ook een derde evaluatieresultaat toegevoegd (evaluatie onmogelijk). Dit is het geval voor een indicator: *slachtoffers van natuurrampen* (i64).

Tabel 14 Evaluatie van een indicator met een cijferdoel

Evaluatie	Pictogram
Gunstige evolutie: bij de voortzetting van de huidige trend tot 2030 wordt het cijferdoel bereikt of benaderd (marge van 10%, zie bovenstaande tekst).	
Ongunstige evolutie: bij de voortzetting van de huidige trend tot 2030 wordt het cijferdoel niet bereikt of onvoldoende benaderd (marge van 10%, zie bovenstaande tekst).	
Evaluatie onmogelijk.	

6.5.2. Evaluatie wanneer geen cijferdoel bestaat

Bij een indicator met een doelstelling, maar zonder cijferdoel, kan enkel de richting bepaald worden waarin de indicator moet evolueren. Een voorbeeld van een dergelijke doelstelling is subdoelstelling 12.2: "*Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren*". Een

ander voorbeeld is subdoelstelling 6.4: "Tegen 2030 in aanzienlijke mate de efficiëntie van het watergebruik verhogen".

In het algemeen zal de indicator moeten stijgen of dalen om bij te dragen aan de realisatie van de VN-doelstellingen. Toch is het mogelijk dat een indicator al een bevredigend niveau bereikt heeft en dan volstaat het dat hij op dat niveau blijft. Voor de indicatoren zonder cijferdoel werden de VN-doelstellingen en -subdoelstellingen en ook de *Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling* (Belgisch Staatsblad, 2013) gebruikt om de gewenste richting voor hun evolutie te bepalen: stijgen, dalen of eventueel stabiel blijven.

In een aantal gevallen bestaan er projecties 'bij ongewijzigd beleid' opgesteld in werkzaamheden van het FPB of in andere officiële Belgische documenten. Deze projecties kunnen gebruikt worden om de verwachte evolutie van de indicatoren te beschrijven.

Dit is het geval voor de volgende indicatoren:

- levensverwachting (i11; Duyck *et al.*, 2022);
- primair energieverbruik (i36; België, 2019);
- overheidsschuld (i82; FPB, 2021).

Wanneer dergelijke projecties bestaan, bepaalt de evaluatie of de projectie stabiel is, in de richting van de doelstelling of in tegengestelde richting evolueert.

Wanneer dergelijke projecties niet bestaan, komt de evaluatie erop neer te bepalen of de groei sinds 2000 al dan niet in de richting van de doelstelling gaat. In dat geval wordt de methode aangewend die Eurostat gebruikt om zijn *Sustainable Development Indicators* te evalueren (Eurostat, 2015). Het gaat om de berekening van de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman tussen de waarnemingen van de indicator en een tijdstrend.

De periode 2000-2021 (of korter naargelang van de beschikbare gegevens) werd gebruikt om de correlatie te berekenen. Het jaar 2000 werd als startpunt gekozen, opdat de duur van de observatieperiode zou overeenkomen met de periode 2015-2030 waarop de VN-doelstellingen van toepassing zijn. Er zijn drie resultaten mogelijk (zie tabel 15).

Tabel 15 Evaluatie van de richting van de evolutie van een indicator

Evaluatie	Pictogram
Gunstige evolutie: de projectie evolueert in de richting van de doelstelling OF de correlatie is significant en de indicator evolueert in de richting van de doelstelling.	
Ongunstige evolutie: de projectie evolueert in de tegengestelde richting van de doelstelling OF de correlatie is significant en de indicator evolueert in de tegengestelde richting van de doelstelling.	
Onbepaalde evolutie: de projectie is stabiel OF de correlatie is niet significant of niet berekenbaar.	

Wanneer er minder dan zes waarnemingen beschikbaar zijn, wordt de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman niet berekend. Dat is het geval voor een van de 51 indicatoren van de balans: *obesitas bij volwassenen* (i07). Voor de 82 indicatoren van duurzame ontwikkeling zijn er twee andere indicatoren in dat geval: *psychologische ontreddering* (i17) en *depressie* (i18).

6.6. Bibliografie

- België (2019), *Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021 – 2030*, <https://www.nationaalenergieklimaatplan.be> (geraadpleegd op 06/12/2022).
- België (2020), *Nationaal hervormingsprogramma 2020*, <https://be2020.eu> (geraadpleegd op 06/12/2022).
- Belgische kamer van volksvertegenwoordigers (2016-2022), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, www.dekamer.be (geraadpleegd op 07/12/2022).
- Belgium (2017), *Pathways to sustainable development - First Belgian National Voluntary Review on the Implementation of the 2030 Agenda*, United Nations High Level Political Forum, New York, July 2017, <https://sustainabledevelopment.un.org> (geraadpleegd op 06/12/2022).
- BS (2013), *Koninklijk besluit van 18 juli 2013 houdende vaststelling van de federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling*, Belgisch Staatsblad, 08/10/2013, pp. 70864-70873, <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>, Numac: 2013011468.
- BS (2014a), *Wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen met een set aanvullende indicatoren voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie*, Belgisch Staatsblad, 04/04/2014, pp. 29255-29256, <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>, Numac: 2014011195.
- BS (2014b), *Wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling, Geconsolideerde versie*, Belgisch Staatsblad, 04/02/2014, <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>, Numac: 1997021155.
- CBS (2021), *Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals, 2021*, Centraal Bureau voor de statistiek, www.cbs.nl (geraadpleegd op 21/12/2022).
- Daubresse C., Hoornaert B., Laine B., (2022), *Vooruitzichten van de transportvraag in België tegen 2040*, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- Duyck J., Nevejan H., Paul J.-M., Vandresse M. (2022), *Demografische vooruitzichten 2021-2070 - Update : sterke opwaartse herziening van de bevolkingsgroei in 2022 door de oorlog in Oekraïne*, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- EEA (2019), *Het milieu in Europa. Toestand en verkenningen 2020, Samenvatting*, Kopenhagen: Europees Milieuagentschap <https://www.eea.europa.eu/nl/publications/het-milieu-in-europa-toestand> (geraadpleegd op 21/12/2022).
- Europese commissie (2010), *Europa 2020. Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, Mededeling van de commissie, COM(2010) 2020 finaal.
- Eurostat (2015), *Sustainable development in the European Union. 2015 monitoring report of the EU sustainable development strategy*, <http://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 06/12/2022).
- Eurostat (2017), *Statistics explained, Glossary: Minimum European Health Module (MEHM)*, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Minimum_European_Health_Module_\(MEHM\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Minimum_European_Health_Module_(MEHM)) (geraadpleegd op 28/11/2022).
- Eurostat (2020), *Covid-19: Support for statisticians*, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/metadata/covid-19-support-for-statisticians> (geraadpleegd op 29/11/2022).

- Eurostat (2022), *Material flow accounts (env_ac_mfa)*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_mfa/default/table (geraadpleegd op 23/11/2022).
- Federale regering (2021), *Federaal plan voor duurzame ontwikkeling, Versie goedgekeurd door de federale regering, 01/10/2021*, https://www.duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/content/fpdo_2021_nl.pdf (geraadpleegd op 30/11/2021).
- FPB (2019), *Welke prioriteit voor duurzame ontwikkeling?*, Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- FPB (2022a), *Nog maar acht jaar om de SDG's te realiseren*, Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- FPB (2022b), *Rechtstreekse mededeling*.
- FRDO (2017), *Advies over het Belgische rapport voor de Voluntary National Review 2017*, Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling, <https://www.frdo-cfdd.be/nl/publicaties> (geraadpleegd op 06/12/2022).
- Frère J.M. (2021), *Geestelijke gezondheid in België: de verborgen kosten van COVID-19*, Brussel: Federaal Planbureau, Artikel nr. 7, januari 2021, www.plan.be.
- Géal A. & Michel B. (2023), *Koolstofvoetafdruk van de Belgische gewesten*, Brussel: Federaal Planbureau, Working-Paper 1-23, januari 2023, www.plan.be.
- Hambÿe C., Hertveldt B. & Michel B. (2017), *Belgium's Carbon Footprint - Calculations based on a national accounts consistent global multi-regional input-output table*, Brussel: Federaal Planbureau, Working Paper 10-17, www.plan.be.
- Hodrick R. J. & Prescott E. C. (1997), *Postwar U.S. Business Cycles: An Empirical Investigation*, Journal of Money, Credit and Banking 29 (1): 1-16.
- Hoge Gezondheidsraad (2021), *Psychosociale opvang tijdens de COVID-19-pandemie: kinderen & jongeren*, advies n°9662, Brussel, <https://www.health.belgium.be/nl/hoge-gezondheidsraad> (geraadpleegd op 7/12/2022).
- Hoge raad van financiën (2021), *Rapport van de Studiecommissie voor de vergrijzing*, www.plan.be.
- INR/FPB (2016-2021a), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2021b), *Materiaalstroomrekeningen voor de gehele economie: 2008-2019*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2022), *Indicatoren van duurzame ontwikkeling*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- Joskin A. (2017), *Wat telt voor de Belgen? Analyse van de determinanten van het individuele welzijn in België*, Brussel: Federaal Planbureau, Working Paper 4-17, juni 2017, www.plan.be.
- Joskin A. (2018), *Het welzijn in België meten. Opbouw van een compositie indicator om het huidige welzijn in België te meten*, Brussel: Federaal Planbureau, Working Paper 2-18, februari 2018, www.plan.be.

- Joskin A. (2019), *Ongelijkheden op het gebied van welzijn in België, Opbouw van elf compositie indicatoren om het welzijn van de verschillende bevolkingscategorieën te meten*, Working Paper 2-19, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- Joskin A. (2020), *De houdbaarheid van het welzijn meten. Opbouw van vier compositie indicatoren om het welzijn van de toekomstige generaties in België te meten*, Brussel: Federaal Planbureau, Working Paper 2-20, februari 2020, www.plan.be.
- Joskin A. & Henry, A. (2020), *COVID-19-crisis: welke impact op het welzijn van de Belgen?* Brussel: Federaal Planbureau, Rapport, april 2020, www.plan.be.
- Joskin A. (2022), *Daling van het onderwijsniveau: de verborgen kosten van de covid-19-pandemie*, Artikel 012, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- NBB (2016-2022), *Verslag 2015-2021 - Economische en financiële ontwikkeling*, nbb.be (geraadpleegd op 07/12/2022).
- OECD (2001), *The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital*, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2021), *OECD Environmental Performance Reviews: Belgium 2021*, OECD Environmental Performance Reviews, Paris, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/738553c5-en> (geraadpleegd op 07/12/2022).
- Sciensano (2018), *Gezondheidsenquête*, <https://his.wiv-isp.be> (geraadpleegd op 06/12/2022).
- Sciensano (2019), Charafeddine R., Van der Heyden J., Demarest S., Drieskens S., Nguyen D., Tafforeau J., Gisle L., Braekman E., Berete F., *Gezondheidsenquête 2018: Gezondheid en levenskwaliteit, samenvatting van de resultaten*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/24, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 4/12/2022).
- Sciensano (2020), Gisle L, Drieskens S, Demarest S, Van der Heyden J. (2020), *Geestelijke gezondheid: gezondheidsenquête 2018*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2020/14.440/4, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 24/11/2022).
- Sciensano (2022a), *Tiende COVID-19 gezondheidsenquête: eerste resultaten*, Brussel, België: Sciensano, <https://www.sciensano.be> (geraadpleegd op 07/12/2022).
- Sciensano (2022b), *Rechtstreekse mededeling*, 28/10/2022.
- Sciensano (2022c), *Dashboard Covid-19: Mental Health Studies*, <https://datastudio.google.com/embed/reporting/7e11980c-3350-4ee3-8291-3065cc4e90c2/page/ykUGC> (geraadpleegd op 28/11/2022).
- Scrivens, K. and C. Smith (2013), *Four Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement*, Paris, OECD Statistics Working Papers, No. 2013/06, OECD Publishing.
- Statbel (2014), *Rechtstreekse mededeling*.
- Statbel (2021), *Methodologische nota EU-SILC – Covid-19*, <https://statbel.fgov.be/nl/methodologische-nota-eu-silc-covid-19> (geraadpleegd op 26/10/2022).
- Stiglitz, J., Sen A. and Fitoussi J.-P. (2009), *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf> (geraadpleegd op 7/12/2022).

- Stiglitz J., Fitoussi J. and Durand M. (eds.) (2018a), *For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP*, Paris: OECD Publishing.
- Stiglitz, J., J. Fitoussi and M. Durand (2018b), *Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance*, Paris: OECD Publishing.
- Tukker A., Bulavskaya T., Giljum S., de Koning A., Lutter S., Simas M., Stadler K. & Wood R. (2014), *The Global Resource Footprint of Nations. Carbon, water, land and materials embodied in trade and final consumption calculated with EXIOBASE 2.1 (TNO)*.
- UAntwerpen, UHasselt en KULeuven (2021,a), *De Grote Coronastudie 2020-2021*, <https://corona-studie.shinyapps.io/corona-studie/> (geraadpleegd op 23/11/2022).
- UAntwerpen, UHasselt en KULeuven (2021, b), *De Grote Coronastudie 2020-2021*, <https://corona-studie.shinyapps.io/corona-studie/?full=1> (geraadpleegd op 23/11/2022).
- UN (2015), *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015> (geraadpleegd op 6/12/2022). Nederlandse vertaling: Resolutie goedgekeurd door de Algemene Vergadering op 25 september 2015, <https://www.sdgs.be/nl/bronnen/publicaties> (geraadpleegd op 6/12/2017).
- UNDESA (2022), *SDG indicators database*, United Nations, Department of economic and social affairs, <https://unstats.un.org/sdgs/dataportal> (geraadpleegd op 21 novembre 2022).
- UNECE (2014), *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development*, https://unece.org/DAM/stats/publications/2013/CES_SD_web.pdf (geraadpleegd op 7/12/2022).
- UNECE (2016). *Guide on Measuring Human Capital*. Geneva-New-York, United Nations publication.
- UNSC (2016), *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Document E/CN.3/2016/2/Rev.1 van 19 februari 2016, <https://unstats.un.org/unsd/statcom/47th-session/documents> (geraadpleegd op 21/11/2022).
- UNSC (2017-2022), *Report of the Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Doc E/CN 3/2017-2022/2.
- WCED (1987), *Our Common Future (also known as the Brundtland Report)*, World Commission on Environment and Development, Oxford University Press.
- Wiedmann T. & Minx J. (2008), *A Definition of 'Carbon Footprint'*. In: Pertsova C.C., *Ecological Economics Research Trends* (pp. 1-11), Hauppauge NY, USA: Nova Science Publishers, https://www.researchgate.net/publication/247152314_A_Definition_of_Carbon_Footprint (geraadpleegd op 21/11/2022).
- Yamano N. & Guilhoto J. (2020), *CO₂ emissions embodied in international trade and domestic final demand: Methodology and results using the OECD Inter-Country Input-Output Database*, IDEAS Working Paper Series from RePEc, 2020(11), 1-57. <https://doi.org/10.1787/8f2963b8-en> (geraadpleegd op 21/11/2022).

6.7. Lijst van afkortingen

bbp	Bruto binnenlands product
BKG	Broeikasgassen
bni	Bruto nationaal inkomen
CO ₂	Koolstofdioxide
CO ₂ -eq.	Koolstofdioxide equivalent
covid-19	<i>coronavirus disease 2019</i> (coronavirusziekte 2019)
EC	Europese Commissie
EK	Economisch kapitaal
ETS	<i>Emission Trading Scheme</i> (emissiehandelssysteem)
EU	Europese Unie; <i>European Union</i>
EU-SILC	<i>EU Statistics on Income and Living Conditions</i> (EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden)
FPB	Federaal Planbureau
GDP	<i>Gross Domestic Product</i> (bbp)
IIS	Interfederaal Instituut voor de Statistiek
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
Kg	kilogram
MEK	Menselijk kapitaal
MIK	Milieukapitaal
Mt	megaton
NBB	Nationale Bank van België
NO ₂	Stikstofdioxide
NO _x	Stikstofoxiden
ODA	<i>Official Development Assistance</i> (officiële ontwikkelingshulp)
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (OESO)
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
O&O	Onderzoek en ontwikkeling
PM	<i>Particulate Matter</i> (fijnstofdeeltjes)
SDG	<i>Sustainable development goals</i> (duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen)
SILC	<i>EU Statistics on Income and Living Conditions</i> (EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden)
SK	Sociaal kapitaal
t	ton
UN	<i>United Nations</i> (VN)
UNECE	<i>UN Economic Commission for Europe</i> (Economische Commissie voor Europa van de VN)
VN	Verenigde Naties
W _{HN}	Indicator van <i>welzijn hier en nu</i>